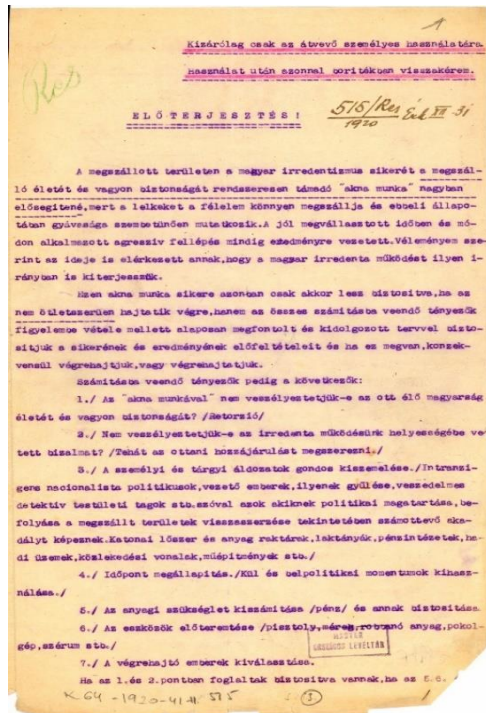

KÁNTÁS BALÁZS

TÖREDÉKEK A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI MAGYAR IRREGULÁRIS KATONAI FORMÁCIÓK MŰKÖDÉSÉRŐL

SZERVEZETTÖRTÉNETI VÁZLATOK

KÁNTÁS BALÁZS

TÖREDÉKEK A KÉT VILÁGHÁBORÚ
KÖZÖTTI MAGYAR IRREGULÁRIS
KATONAI FORMÁCIÓK MŰKÖDÉSÉRŐL
SZERVEZET-TÖRTÉNETI VÁZLATOK

ISBN 978-615-6250-47-6

A csak elektronikus formában megjelent szakkönyv publikációját a Magyarhoni Zsidó Imaegylet Egyesület (ZSIMA) támogatta, melynek a szerző tudományos tanácsadója, kutatója.

Felkelős kiadó és szerkesztő:
Dr. Zsávolya Zoltán PhD

Lektorálták:
Prof. dr. Zinner Tibor
Dr. Kunt Gergely PhD
Prof. dr. Borsi-Kálmán Béla DSc

A borítón látható irat a Magyar Nemzeti Levéltár Országos
Levéltára őrizetében található.

HORTHY-KORSZAK KUTATÁSÁÉRT TÁRSASÁG
BUDAPEST, 2022

BEVEZETÉS

Miként az mára meglehetősen széles körben ismert, köztudott magyar hadtörténeti tény, az első világháború utáni forradalmak, majd a Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság bukása utáni zavaros, polgárháborús időkben, nagyjából 1919 nyarától kezdve a jobboldali szegedi ellenforradalmi kormányt támogató katonai és félkatonai fegyveres erők, elsősorban a Horthy Miklós későbbi államfő által irányított Nemzeti Hadsereg¹ és hozzá csatlakozó, különböző irreguláris katonai alakulatok, milíciák országszerte követtek el súlyos atrocitásokat, gyilkosságokat. Nem árt persze rögtön az elején tisztázni, mit is értünk pontosan az *irreguláris katonai alakulat* fogalma alatt. A magyar hadtudományi szakirodalomban mérvadónak számító *Hadtudományi Lexikon Új kötete* az irreguláris fegyveres erőre az alábbi pontos definíciót adja:

„Az „irreguláris erők” gyakran olyan harcolókat jelent, akik egy félkatonai csoporthoz, milíciához, önkéntes csapatához, szervezett

¹ Az amúgy nem csupán a fehérterror nyomán hírhedtté vált tisztí különítményekből álló Nemzeti Hadsereg történetéről lásd például Jankovich Arisztid ezredes, György Sándor szerkesztésében igen részletes forráskritikai apparátussal is közreadott visszaemlékezését: JANKOVICH Arisztid, *A Nemzeti Hadsereg (1919)*, forráskiad. GYÖRGY Sándor, Budapest, Szülőföld Könyvkiadó–Trianon Múzeum, 2019.

ellenállási mozgalomhoz vagy lázadó erőkhez tartoznak. Az irregulárisak gyakran „részdős” harcolók, akik nem viselnek egyenruhát, vagy nem hordanak nyíltan fegyvert szolgálatban. Mindemellett az irregulárisok képezhetik egy ország fegyveres erejének részét, mint Svájcban, ahol a hadsereg szinte teljes egészében egyenruhás milíciákból áll. Nemzetközi konfliktusokban az irreguláris csapatok jogszerű harcosoknak (kombattánsoknak) tekinthetők, és hadifogolytáviszra jogosultak, ha tartják magukat bizonyos szabályokhoz. E szabályok: a) megkülönböztetik magukat a polgári lakosságtól; b) fegyverüket nyíltan viselik az összecsapás és felfejlődés során; c) felelős parancsnokság alatt állnak; d) kiemelt jelentőségű, hogy tartsák magukat a fegyveres konfliktusokra vonatkozó nemzetközi szabályokhoz. Belföldi fegyveres konfliktusok esetén a hadifogolytávisz kizárt, és a kormányzat eljárást indíthat fegyveres ellenségei ellen a belső jog alapján. Ugyanakkor minden eljárásához „szabályszerűen megalakított és a művelt népek részéről elengedhetetlennek elismert igazságszolgáltatási biztosítékok alapján működő bíróság” szükséges, az 1949-es genfi egyezmények közös 3. cikkének megfelelően, valamint a ma már minden államra kötelező nemzetközi emberi jogi normák alapján.”²

² E meghatározás illik az 1920-as években, majd később is működő magyar irreguláris katonai alakulatokra is. Vö. *Hadtudományi Lexikon. Új kötet*, főszerk. KRAJNCZ Zoltán, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019, 503–504. A témában magyarul lásd bővebben: FORGÁCS Balázs, *Gerillák, partizánok, felkelők. Az irreguláris hadviselés elméletének története – korunk kihívásai*, Budapest, HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Nonprofit Kft., 2020.; PORKOLÁB Imre, *Az aszimmetrikus hadviselés adaptációja. A tradicionális és irreguláris hadikultúrák összecsapásainak vizsgálata*, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020.

Az elsősorban Héjjas Iván tartalékos főhadnagy (később, az 1930-as évektől kezdve százados), Prónay Pál alezredes, illetve Ostenburg-Morawek Gyula őrnagy (később ezredes) nevével fémjelzett jobboldali *irreguláris* vagy *paramilitáris erőszakhullám*, az úgynevezett fehérterror legalább részben válasz volt a kommunista tanácskormány hasonlóan erőszakos, elnyomó és népsanyargató intézkedéseire, részben az egyes egyéni eseteket csupán a személyes bosszú, a vesztes háború miatti bűnbakképzés pszichózisa, illetve a háború utáni társadalmi-gazdasági krízishelyzetben e cselekményeket sokszor a gyors anyagi haszonszerzés lehetősége motiválta.³ A *paramilitáris* tevékenységet és szervezeteket, melyek az első világháború utáni években különböző intenzitással Európa szinte minden államában jelen voltak, egyébként a téma nemzetközi szakirodalma többnyire úgy szokta definiálni, *mint olyan katonai vagy kvázikatonai szervezeteket és cselekményeket, amelyek kiegészítik a konvencionális katonai alakulatok működését, vagy egyenesen azok helyébe lépnek.*⁴ Erre némely esetben az állam kereteinek

³ Váry Albert koronaügyész-helyettes a Duna–Tisza közti események kapcsán pontosan ugyanezt állapította meg összefoglaló jelentésében. Vö. HU-BFL-VII-5-e-1949/20630 – Héjjas Iván és társai népbíróági pere – Vádlottakra vonatkozó iratok – Váry Albert koronaügyész-helyettes összefoglaló jelentése a fehérterror Duna-Tisza közén zajlott eseményeiről, Budapest, 1922. június 20.

⁴ Robert GERWARTH–John HORNE, *Paramilitarizmus az első világháború után*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John

átmeneti vagy akár tartós felbomlása adott lehetőséget, más esetekben az állam maga használta fel az ilyen alakulatokat, megint másutt a paramilitáris formációk a fennálló állam ellenében léptek fel.⁵ Magyarországon az első világháborút követően mindháromra volt példa, az 1919-es ellenforradalmi hullám során és után azonban az Antanthatalmak támogatásával berendezkedő, elviekben nyugatbarát, autoriter konzervatív kormányzat a radikális jobboldali paramilitáris szervezeteket, alakulatokat elsősorban a saját hatlamának megszilárdítására használta fel, és a hivatalos reguláris magyar haderő kiegészítő alakulataiként alkalmazta őket.

A *vörösterroret* fokozatosan felváltó *fehérterror*⁶ a kortárs magyar szaktörténeti közmegegyezés szerint 1919-től 1921-ig tartott, azonban utóhatásai súlyos, politikai indíttatásból elkövetett bűncselekmények formájában, melyeket a kormányzat és a hadvezetés korlátozott irányítása alá tartozó irreguláris katonai formációk tagjai követtek el, még 1922 és 1923 folyamán is érezhető

HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017, 13–32, 13–14. Illetve: Robert GERWARTH, *The Vanquished. Why the First World War Failed to End, 1917–1923*, Farrar, Straus and Girou, 2016.

⁵ GERWARTH–HORNE, i. m. 14.

⁶ A fehérterror történetéről és a magyarországi paramilitáris erőszak-hullámról lásd többek között Bodó Béla nemrégiben megjelent angol nyelvű monográfiáját: BODÓ Béla, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019, valamint ennek nemrégiben megjelent magyar változatát: BODÓ Béla, *A fehérterror*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2022.

voltak.⁷ A katonai-félkatonai erőszak tehát lényegében a Horthy Miklós fővezér kormányzóvá választását, a trianoni békediktátum aláírását és a magyar állam közjogi rekonstrukcióját és restaurációját követő időszakra is áterjedt. Az új magyar kormányzat a konszolidáció első éveiben csak lassan és vonakodva lépett fel a különböző, a magyar haderő kiegészítő alakulataiként funkcionáló, állami és kvázi-állami fegyveres csoportok, szabadcsapatok, milíciák önkényes garázdálkodása ellen, hiszen ezek az alakulatok eredetileg éppen az új, autoriter konzervatív kormányzat hatalmának a megszilárdítását szolgálták. Ugyanakkor eljött az idő, amikor egyes katonai formációk már azt az államrendet kezdték veszélyeztetni, amelynek védelmére eredetileg hivatottak lettek volna.

A főként az első világháború frontjairól hazatért, itthon korábban soha nem látott politikai, társadalmi és gazdasági összeomlást megtapasztaló, túlfűtött nacionalista, és egyúttal a Tanácsköztársaság zsidó származású kommunista politikusaival kapcsolatos sztereotípiáknak köszönhetően erősen antiszemita érzelmeiktől hajtott katonák kegyetlenkedését, és sok esetben ezzel együtt szabadrablását eredményező, elsősorban a Prónay Pál alezredes, Ostenburg-Moravek Gyula őrnagy és Héjjas Iván tartalékos főhadnagy irreguláris/paramilitáris katonai vezetők, különítményparancsnokok nevével fémjelezhető

⁷ Ilyenek voltak például az 1922. április 2-ai nyolc halálos áldozatot követelő erzsébetvárosi, vagy a három halálos áldozatot követelő, 1923. december 26-ai csongrádi bombamerénylet.

fehérterror eseményei egyúttal a két világháború között működő, számos alkalommal újrászerveződő magyar irreguláris katonai alakulatok genezisének is tekinthetők. Megdöbbentő történelmi tény, de a Nemzeti Hadsereg különítményei és különítményes katonái tevékenységüket valószínűleg nem kegyetlenségként és bűnként, hanem harci cselekményként, az állam/haza belső ellenségeivel való leszámolásként, mai terminológiával különleges katonai műveletként értelmezték, polgárháborús erőszak-cselekményeik pedig akár akarjuk, akár nem, de részei a magyar hadtörténelemnek is. Ez olyan állítás, amellyel persze lehetséges vitatkozni, a jelen munka levéltáros szerzője azonban alapos levéltári kutatásai fényében mindenképpen így véli... Itt jegyzendő meg, hogy jelen munka szerzője nemrégiben kismonográfiát szentelt Héjjas Iván tartalékos főhadnagy/százados, a két világháború közötti magyar irreguláris katonai alakulatok egyik fő szervező egyénisége pályájának, mely a jelen kötettel is vállalt átfedéseket tartalmaz.⁸

Ugyancsak itt érdemes egy nagyon rövid hadelméleti kitérő keretében tisztáznunk, hogy a *különleges rendeltetésű katonai erők* és *különleges műveletek*, a mai értelemben vett *különleges erők* (angol terminológiával jellemzően *special operations forces*) a 20. század elején alakultak ki, éppen abban az időszakban, amikor a fent említett magyar irreguláris

⁸ KÁNTÁS Balázs, Héjjas Iván. *Vázlat egy magyar radikális jobboldali katonatiszt-politikus életrajzához és kapcsolatrendszeréhez*, Budapest, Hungarovox Kiadó, 2022.

katonai alakulatok is működtek. E katonai szakterület jelentős fejlődése nem sokkal később, a második világháború alatt következett be, amikor minden nagyobb haderő, amely részt vett a harcokban, az ellenséges vonalak mögött végrehajtandó különleges műveletekre szakosodott alakulatokat hozott létre. Országtól és hadikultúrától függően a *különleges katonai erők* olyan funkciókat láthatnak el, mint a légi műveletek, a felkelések elleni küzdelem, a terrorizmus elleni küzdelem, titkos hadműveletek végrehajtása, a túsumentés, fontos infrastrukturális célpontok megsemmisítése, politikai célpontok kiiktatása, különböző hírszerzési műveletek, illetve a nem-hagyományos hadviselés különböző formái.⁹ A különleges erők fontos szerepet játszottak a hadviselés története során, amikor a cél a hagyományosabb hagyományos harc helyett az „üss és fuss” jellegű, nagy kárt okozó, rajtaütésszerű akciók végrehajtása vagy a szabotázs, az ellenséges infrastruktúra ellen intézett, meglepetésszerű támadás volt. További jelentős szerepük volt és van az ilyen katonai erőknek a felderítésben, az ellenség közelében vagy az ellenség körében végzett hírszerzési tevékenységben, valamint egyre inkább az irreguláris katonai erők, azok infrastruktúrája és tevékenységei elleni küzdelemben. Itt fontos tisztázni, hogy különleges katonai erők természetesen maguk is működhetnek irreguláris keretek között, miként az a két

⁹ Vö. David THOMAS, *The Importance of Commando Operations in Modern Warfare 1939–82*. Journal of Contemporary History, 1983/4, 689–717.

világháború közötti magyar alakulatok esetében is jellemző volt. Fő elődjeik egyébként az Osztrák–Magyar Monarchia haderejének különböző különleges rendeltetésű alakulatai voltak az első világháború során, és nem egy későbbi magyar „különítményes” katona az első világháború idején ilyen alakulatoknál teljesített szolgálatot.¹⁰

A fehérterror atrocitásai és a különítményes katonák által elkövetett erőszakos cselekmények mellett máig kevésbé ismert magyar hadtörténelmi tény, hogy elsősorban Héjjas Iván tartalékos főhadnagy személye kötött össze az autoriter konzervatív kormányzattal egy olyan, elsősorban első világháborús veteránokból álló, jórészt radikális jobboldali elveket valló és ilyen elvek mentén szerveződő *paramilitáris-parapolitikai hálózatot*. E hálózat a két világháború között ugyan végig ellentmondásos viszonyban állt a mindenkori kormányzattal és hadvezetéssel, ám a hadvezetés e változó személyi összetételű, bár vissza-visszatérő tagokból szerveződő irreguláris katonai formációkat a saját céljai eléréséhez számos alkalommal felhasználta, elsősorban olyan hadicselekmények során, amelyek a mai hadtudományi terminológiával leginkább az *irreguláris hadviselés, aszimmetrikus hadviselés*¹¹ és a *különleges katonai művelet* címkékkel

¹⁰ Paolo MORISI, *Hell in the Trenches. Austro-Hungarian Stormtroopers and Italian Arditi in the Great War*, Warwick, Helion and Company, 2018.

¹¹ Az aszimmetrikus hadviselésről lásd a magyar hadtudományi szakirodalomban: RESPERGER István, *Die Risiken, Herausforderungen, und Bedrohungen. Die Rolle der Streitkräfte in den neuen bewaffneten Konflikten aus ungarischen Sicht*, Hamburg, Hamburg University of Applied Sciences, 2003.; RESPERGER István–KISS Almos Péter–SOMKUTI Bálint,

jellemezhető. Az *aszimmetrikus hadviselés* definíciója egyébként a kurrens magyar hadtudományi szakirodalomban többnyire az alábbi, és korunk jeles magyar hadtudósa, Resperger István foglalkozott vele a legtöbbit. E hadviselési forma jelentősége a Horthy-korszakban abban állt, hogy a viszonylag gyenge, a trianoni békediktátumnak köszönhetően igen súlyos fegyverkezési korlátozások alatt álló magyar haderő harcképessége nyilván jelentősen elmaradt a szomszédos kisantant államok haderőinek képességeivel szemben, ezért a magyar haderő mérsékelt sikereket csak nem konvencionális harci cselekmények által (pl. diverzió, szabotázs, propaganda, különleges műveletek) érhetett el a szomszédos államok területén, elsősorban az elcsatolt magyarlakta területek visszacsatolásának előkészítése céljából.

Az aszimmetrikus hadviselés tehát „...pontosan körvonalazott politikai célok érdekében folytatott, gyakran több szervezet ideológiai, vallási, etnikai közösségén alapuló katonai, és nem katonai műveleteket, eljárásokat és módszereket alkalmazó közvetlen és közvetett hatásokra építő, és egymás hatásait felerősítő, a biztonság különböző dimenzióinak területét veszélyeztető harcmodor, főként harcászati eljárás, melyek együttes hatásával kényszeríthetjük akaratainkat az ellenségre. [...] A katonai és a nemzetbiztonsági területeken értelmezve, az aszimmetria gyakorlatilag, a szembenálló

Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis báborúk nagy hatással, Budapest, Zrínyi Kiadó, 2013.; RESPERGER István, A válságkezelés és a hibrid hadviselés, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018.

féltől eltérő cselekvési változatokat (műveleteket), szervezeteket, és gondolkodási módot képvisel, abból a célból, hogy maximalizálja a saját előnyeit, és kiaknázza az ellenség gyengeségeit, valamint megragadja a kezdeményezést, vagy nagyobb cselekvési szabadságot nyerjen. Az aszimmetria lehet politikai-stratégiai, vagy katonai-stratégiai, illetve ezek kombinációja is.”¹²

A jelen, a szerző korábbi magyar hadtörténelmi kutatásainak eredményeit is vállaltan recikláló munkában alapvetően a két világháború között működő magyar irreguláris katonai szervezetek legalább egy részének a szervezettörténeti kereteit kísérelem meg felvázolni, már amennyiben az a töredékes forrásanyag fényében lehetséges. Elsőként megpróbálom valamiféle új szervezettörténeti összefüggésrendszerben feltárni a Kettőskereszt Vérszövetség nevű, állami, vagy legalábbis kvázi-állami szervként működő, sajátos titkos katonai formáció és vele együtt a Horthy-korszak első éveiben élénken, de bizonyos intenzitással később is működő magyar radikális jobboldali milicista mozgalom¹³ (a magyar *Freikorps*sok?) csupán töredékesen rekonstruálható történetét és működési kereteit – habár a Kettőskereszt Vérszövetség

¹² RESPERGER István, *Stratégia és fogalmak háborúja, az aszimmetrikus hadviselés hadtudományi megközelítése*, Hadtudomány, 2016/26, 37–50.

¹³ Az első világháború után Magyarországon is megjelenő, részben vagy teljesen állami kontroll nélkül működő (fél)katonai alakulatokra vonatkozó kifejezést Bodó Bélától, a fehérterror néven ismert paramilitáris erőszakhullám jeles kutatójától kölcsönözöm: BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*, 2000, 2010/10, 9–27.

történetéről szóló munkáimat már számos változatban korábban közreadtam –, illetve e szervezet(együttes) az 1920-as évek, majd közvetve a későbbi időszak politikai eseményeire gyakorolt (közvetett, mégis dokumentálható) hatásait. Ha lehet hinni a szórványos forrásoknak, úgy a Kettőskereszt Vérszövetség az 1919-es év őszén jött létre a jobboldali ellenforradalom védelmére, illetve a kommunista és más baloldali erők elleni harcra. A trianoni békediktátum aláírása és hatályba lépése után az irredentizmust, a megcsonkított ország területi integritásának helyreállítására való törekvést is felvette a céljai közé. Lényegében az Etelközi Szövetség, a korszak befolyásos, kormánypárti-kormányközeli, a politikai, hivatalnoki és katonai elit tagjait tömörítő, politizáló titkos társaságának, tulajdonképpen a kormányzati elit ezen informális érdekegyeztető fórumának a közvetett irányítása alá is tartozott amellet, hogy hivatalosan elvileg a rejtésben működő honvéd vezérkar irányította. A szervezet a német *Freikorps*sokhoz hasonlóan a kiemelten súlyos fegyverkezési korlátozások álló magyar haderő titkos, tartalékos jellegű, irreguláris-paramilitáris kiegészítő alakulatainak ernyőszerveként funkcionált, ily módon pedig szoros átfedést mutatott az ellenforradalmi korszak első éveiben működő irreguláris katonai különítményekkel is. A szervezet igen hasonló volt a német *Schwarze Reichswehr*hez, („Fekete Hadsereg”), melynek – a radikális jobboldali mozgalmakhoz, többek között az Adolf Hitler vezette Nemzetiszocialista Párthoz is szorosan kötődő – különböző szabadcsapatait, a *Freikorps*okat a

német kormány is a fegyverkezési korlátozás alatt álló haderő saját félhivatalos tartalékos egységeiként kezelte, illetve természetesen titokban felfegyverezte és pénzzel támogatta ezeket az irreguláris katonai alakulatokat. A két súlyos fegyverkezési korlátozás alatt álló ország „árnyékhadsergei” az 1920-as években egyébként szoros kapcsolatban is álltak egymással... A Kettőskereszt Vérszövetség legjobb tudomásunk szerint alapvetően kettős célt szolgált. A kormány egyrészt politikai rendészeti, belső reakcióelhárítási céllal hozta létre és használta a szervezetet, amelynek kiemelt feladatai közé tartozott a baloldali érzelmű emberek megfigyelése és az ilyen politikai szervezkedések ellehetetlenítése, tagjai másrészt a trianoni békediktátum értelmében a környező országokhoz csatolt magyarlakta területeket végeztek és diverziós és hírszerző tevékenységet,¹⁴ a középtávú céljuk pedig értelemszerűen a magyarlakta területek visszafoglalásának előkészítése volt, noha erre, mint tudjuk, csak a második világháború kitörése után kerülhetett sor részlegesen és német segítséggel. A szervezet tagjai ugyanakkor – legtöbbször nem a kormány jóváhagyásával vagy tudtával – számos esetben átlépték a törvényes kereteket, és súlyos bűncselekményeket követtek el. A Kettőskereszt Vérszövetség 1923-ban hivatalosan megszűnt, a valóságban azonban tovább élt különböző, elsősorban rendvédelmi célt szolgáló, ám a formálisan a

¹⁴ A diverzióról, mint a hadviselés formájáról lásd bővebben a magyar hadtudományi szakirodalomból: KŐSZEGVÁRI Tibor, *Diverzió*, Zrínyi Katonai Kiadó, 1984.

belügyi tárca irányítása alá tartozó, ám valójában továbbra is a hadsereg rejtett kiegészítő alakulataként működő karhatalmi milíciák és az 1930-as évek végéig ugyancsak rejtésben tevékenykedő, különböző katonai titkosszolgálati szervezetek formájában. Az egykori különítményes katonák és fegyveres ellenforradalmár veteránok hálózata egyáltalán nem szűnt meg működni, a második világháború éveit pedig a kormányzat is reaktiválta e milíciákat a céljai elérése érdekében, némi leegyszerűsítéssel újjáélesztve az 1920-as évek rettegett titkos katonai szervezetét, a Kettőskereszt Vérszövetséget.

A Kettőskereszt Vérszövetség szervezettörténeti vázlatának megrajzolása után egy ahhoz szorosan kötődő, radikális jobboldali titkos szervezetet vizsgálok, amely valahol a paramilitarizmus és a bűnözés határán foglal helyet. Az 1920-as évek radikális jobboldali titkos szervezeteinek és titkos irreguláris katonai alakulatainak működésére ugyanis további, igen jó esettanulmányként szolgálhat a Cselekvő Magyarok Tábora névre hallgató organizáció bemutatása, amelynek tagjai súlyos bűncselekményeket, többek között rablógyilkosságot követtek el, így konkrét tevékenységükről többek között az ellenük lefolyt büntetőper irataiból tudhatunk meg információkat. A szervezetet a rendelkezésre álló adatok alapján 1922–1923 körül kezdte el szervezni Bedő József magánhivatalnok és Dula József államvasúti tisztviselő, két Erdélyből repatriált, viszonylag fiatal első világháborús veterán, akik többek között irreguláris katonákként a

nyugat-magyarországi felkelésben is részt vettek. Végül egy idősebb budapesti ékszerész sérelmére elkövetett, brutális rablógyilkosság elkövetőiként állították őket büntetőbíróság elé. Esetük remekül illusztrálja azt a tragikus társadalomtörténeti ténytet, hogy az első világháborút megjárt, majd a zavaros, polgárháborús időkben irreguláris keretek között tovább katonáskodó fiatal férfiak, akiknek az erőszak mindennapi élet részét képezte, nem tudtak, és nem is igazán akartak visszailleszkeszteni a társadalomba, és saját hazafias érdemeikre és csejaira hivatkozva munka nélkül szerettek volna maguknak megélhetést biztosítani, e célból pedig súlyos bűncselekményeket követtek el. Miután a konszolidáció előre haladtával a Bethlen-kormány fokozatosan leszerelte a különböző jobboldali fegyveres csoportokat, és tagjaik többnyire már nem tudtak megélni irreguláris katonai tevékenységükből, tragikus módon fokozatosan a törvény módszeres áthágásában találták meg boldogulásuk útját.

A Cselekvő Magyarok Táborának története után a Horthy-korszak, illetve tulajdonképpen már a Tanácsköztársaság összeomlása utáni ellenforradalmi időszak egyik igen érdekes, ugyanakkor máig kevésbé kutatott, a fent említett organizációkhoz értelemszerűen igen szorosan kötődő magyar jobboldali paramilitáris szervezet történetének feltárására teszek kísérletet. E szervezet nem más, mint a Fehér Ház nevű, alapvetően a középrétgeket és a kispolgárságot képviselő, legitimista szellemiségű mozgalom, majd a később ebből kinövő,

egészen 1945-ig legális egyesületként is működő Fehér Ház Bajtársi Egyesület. E szervezet története már csak azért is érdekes, mert mint az köztudomású, a Tanácsköztársaság összeomlása, a kommunista kormányzatnál is sokkal rövidebb életűnek bizonyult Peidl-kormány mérsékelt erőszakkal való megbuktatása révén 1919-ben rövid időre vitatható legitimitású miniszterelnököt is adott Magyarországnak Friedrich István legitimista politikus, a Károlyi-, majd a Berinkey-kormány korábbi honvédelmi államtitkára személyében. Friedrich István 1919-ben elveszítette korábban is csak névleges politikai hatalmát, amelyet a két világháború között szinte végig igyekezett visszaszerezni, sikertelenül, e célból pedig számos legitimista szervezetet alapított, amelyek jobbra a kormányzó Egységes Párt lojális ellenzékét alkották. Ilyen volt a Szittyák Magyar Fasiszta Tábora névre hallgató, elsősorban fiatalokat tömörítő, radikális jobboldali politikai szervezet, mely nem volt egyéb, mint az FHBE titkos társaság szerű, részben a nyilvánosság kizárásával működő, az ezotériát sem nélkülöző szárnya, szatelitszervezete, vagy a Dénesfay Dinich Győző egykori különítményes tiszt irányítása alatt álló Rongyos Gárda Tagozat, az egyesület félkatonai szárnya. Friedrich az 1920-as években Gömbös Gyulával is szorosán együttműködött, az FHBE működése pedig kevésbé választható el a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Párttól és a körülötte szerveződő fajvédő mozgalomtól, tehát tulajdonképpen az Ébredő Magyarok Egyesületétől, a Magyar Országos Véderő

Egylettől, a Kettőskereszt Vészövetségtől a Gömbös által szinte végig irányított Etelközi Szövetségtől. Noha a marxista történetírás az Fehér Ház Bajtársi Egyesületet is igyekezett összemosni a nyilaskeresztes mozgalommal, Friedrich István, mint a Keresztény Ellenzéki Párt vezetője – és vele együtt természetesen a párthoz végig szorosan kötődő Fehér Ház Bajtársi Egyesület – bár az 1930-as években valóban együttműködött a magyar nemzetiszocialista mozgalommal, ugyanakkor bizonyos fokú távolságot is tartott tőlük. Friedrich katolikus és legitimista pártja, így vele együtt az FHBE a radikális jobboldalon az 1930-as években már ódivítúnak, korszerűtlennek számított, ezért nem is tudott a magyar szélsőjobboldal meghatározó erejévé válni. Ezzel együtt a kormányzat mintegy félhivatalos nemzetbiztonsági jelleggel, a saját mélyállamának a részeként igyekezett felhasználni a Fehér Ház Bajtársi Egyesületet, hogy az egyre erősödő németbarát szélsőjobboldalt, a magyar nemzetiszocialista mozgalmat gyengítse, illetve tagjai az 1938–1939-es kárpátaljai diverziós hadműveletből is kivették a részüket. E szervezet története tehát sajátos működése és az állammal és a haderővel való komplex, ellentmondásos viszonya révén a másik két fent említett organizáció történetéhez hasonlóan megítélésem szerint szerves része a magyar hadtörténelemnek...

1.

**A KETTŐSKERESZT VÉRSZÖVETSÉG
EGY TITKOS IRREGULÁRIS KATONAI
SZERVEZET, A MAGYAR KÜLÖNLEGES
MŰVELET ERŐK CSÚCSSZERVE AZ 1920-AS
ÉVEK MAGYARORSZÁGÁN¹⁵**

A következőkben bemutatásra kerülő szervezet is az 1920-as évek Magyarországnak egyik olyan politikai és katonai tényezője volt, amely a leginkább érintett volt a két világháború közötti titkos, különleges katonai műveletekben. A Horthy-korszak kétségtelenül a magyar történelem azon viharos időszakai közé tartozott, amelyik bővelkedett – elsősorban jobboldali, irredenta eszmék mentén szerveződő, ezzel együtt pedig az elszenvedett történelmi traumák nyomán sokszor intoleráns nacionalista és antiszemita szellemiségű – titkos szervezetekben, melyek között jelentős személyi átfedéseket találhatunk, illetve a politikai életre is befolyással bírtak.¹⁶ E a titokban működő szervezeteknek olykor volt legális fedőszervezete valamiféle, a belügyminiszter által jóváhagyott alapszabállyal rendelkező egyesület formájában, máskor viszont teljesen

¹⁵ A szervezet töredékes történetét jelen munka szerzője kétnyelvű monográfiában is feldolgozta. Lásd bővebben: KÁNTÁS Balázs, *A Kettőskereszt Vérszövetség: Egy titkos irreguláris katonai szervezet tevékenysége az 1920-as évek Magyarországnak. The Double Cross Blood Union: A Secret Irregular Military Formation and its Activity in Hungary During the 1920s.* Budapest, Line Design Kiadó, 2022.

¹⁶ UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944,* Pécs, Jelenkor Kiadó–Országos Széchenyi Könyvtár, 2012, 97–100.

informális keretek között, csupán a tagok közti szóbeli megbeszélések és utasítások alapján fejtették ki tevékenységüket.

A Kettőskereszt Vérszövetség (rövidítve: KKV vagy KKV Sz) névre hallgató titkos irreguláris katonai szervezet¹⁷ azért érdekes, mert bár az 1920-as évek első felében erősen jelen volt a köztudatban, és számos törvénytelenséget írtak tagjai számlájára a korabeli sajtóban és egyéb forrásokban, iratot mégsem sokat keletkeztetett, vagy legalábbis iratainak többsége nem maradt fenn közgyűjtemények őrizetében, ezért a történészek máig keveset tudnak róla... Nem önszerveződő titkos társaság volt azonban, hanem titkos, és ebből kifolyólag titkosszolgálati jellegű, különleges műveleti rendeltetésű (hírszerző, kémelhárító, belsőreakció-elhárító, diverziós és szabotázsakciókat kivitelező) katonai szervezet, ezért bevezetesként mindenképpen érdemes vázlatosan a Horthy-korszak magyar titkosszolgálati struktúráját is ismertetnünk. Ami tehát a magyar titkosszolgálati szervezetek első világháború utáni történetét illeti, Magyarországon az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása után, az 1920-as évek elejére stabilizálódott a magyar titkosszolgálati rendszer. Ebben a korszakban még nem vált el egymástól élesen a rendőri, a katonai és a hírszerző-kémelhárító szakma, így Magyarországon sem léteztek szervezetükben teljesen önálló, a rendvédelmi és honvédelmi szervektől élesen elkülönülő, mai értelemben vett polgári és katonai nemzetbiztonsági szolgálatok.

¹⁷ A paramilitarizmusról a közelmúlt nemzetközi szakirodalmából lásd: Uğur Ümit ÜNGÖR, *Paramilitarism. Mass Violence in the Shadow of the State*, Oxford, Oxford University Press, 2020.

Léteztek ellenben a Magyar Királyi Államrendőrség, a Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Királyi Honvédség kötelékében különböző titkosszolgálati tevékenységet végző, hírszerzéssel, kémelhárítással és belső reakció-elhárítással (politikai rendészettel) foglalkozó szervezeti egységek, melyek dolgozói köztisztviselői állományú rendőrnyomozók, illetve hivatásos csendőr- és katonatisztek voltak.

A Tanácsköztársaság összeomlása utáni átmeneti időkben a Nemzeti Hadsereg Fővezérségén a II. csoport (nyilvántartó csoport) foglalkozott a hírszerzéssel, kémelhárítással, valamint a sajtó- és propagandaügyekkel. 1920. április 1-jével megszűnt a Fővezérség, és létrehozták a Magyar Királyi Vezérkar főnöke megnevezésű beosztást, alárendeltségében a vezérkari irodákkal. Ezek egyike volt a Nyilvántartó Iroda. Az ország érdekei védelmében és a Magyar Királyi Honvédség vezérkarának feladata ellátásához szükség volt a külföldi államok – elsősorban a kisantant (Csehszlovákia, Románia és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság, a későbbi Jugoszlávia) – katonai helyzetének és háborús felkészülésének felderítésére, ugyanakkor a saját fegyveres erőkkel kapcsolatos titkos adatok védelmére. A trianoni békeszerződés tiltotta a haderő fejlesztését, így egy ideig a katonai hírszerzés és kémelhárítás is csak rejtve működhetett. Stojakovics Döme ezredes, a későbbi Sztójay Döme néven németbarát miniszterelnökké váló katonatiszt és politikus nevéhez köthető a rejtetten működő, de már önálló magyar katonai hírszerzési és kémelhárítási szervezet megszervezése. Sztójay 1925-ig állt a katonai titkosszolgálat élén, egyúttal folytonosságot is adva az osztály 1918-tól tartó, rendszereken átívelő kiépülésének. A HM VI-2. (hírszerző

és kémelhárító) osztály alapját a nyilvántartó alosztály képezte, a hírszerzésért a központi offenzív alosztály, az elhárításért a defenzív alosztály felelt. Az egyes magasabb egységek alárendeltségében hírszerző irodák működtek. A magyar katonai hírszerzés és elhárítás legfontosabb feladata a kisantant országok hírszerző szerveinek elhárítása, irányukban a hírszerzési feladatok végrehajtása volt. A szerv tevékenységi körébe tartozott – a rendőrség és a csendőrség titkosszolgálati/nemzetbiztonsági tevékenységet végző szervezeti egységeivel párhuzamosan – a belbiztonsági területen a politikai szélsőségekkel (szélsőjossal és szélsőballal egyaránt) kapcsolatos titkos információgyűjtés is.¹⁸ A katonai hírszerzés hagyományos eszközeként alkalmazott fedőbeosztást a trianoni békeszerződés megtiltotta, emiatt a katonai attaséi hálózat kiépítését 1927-ig – a Szövetségek Közi Katonai Ellenőrző Bizottság kivonulásáig – is titokban kezdték meg. A valójában hírszerző tevékenységet végző katonai attasék elnevezése 1920 és 1927 között tehát katonai szakelőadókra változott, majd a szorosabb ellenőrzés megszűntével megkezdődött a szakdiplomata-hálózat intenzívebb, nyílt fejlesztése. 1932-ben katonai attasékat küldtek Bécsbe, Berlinbe, Varsóba, Rómába, Párizsba, Bukarestbe, Belgrádba, Szófiába és Ankarába. Ebben az időszakban tovább bővítették a nagykövetségeken működő diplomáciai képviselőket is, és katonai attasékat neveztek ki Londonba és Washingtonba, majd 1935-től Moszkvába is. Ekkorra már 12 ország

¹⁸ BODA József–REGÉNYI Kund, *Önálló magyar hírszerzés és elhárítás (1918–1945)*, in *A hírszerzés története az ókortól napjainkig*, szerk. BODA József–REGÉNYI Kund, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019, 116–128; 117–118.

fővárosában működött magyar katonai attaséhivatal. Végül a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium katonai attasékat delegált Svájcba, Finnországba, akit egyben akkreditáltak Stockholmban is, valamint Spanyolországba, Horvátországba és Szlovákiába. Lényegében ugyanezen országokból voltak Budapestre delegált külföldi katonai attasék, akik voltaképpen afféle nyílt állományú hírszerzőnek tekinthetők. A két világháború közötti katonai hírszerzés offenzív alosztálya klasszikus értelemben vett ügynököket is alkalmazott, sőt, differenciált hírszerző hálózatokat is létrehozott, elsősorban a Magyarországgal szomszédos országokban. Ezek konkrét tevékenységéről azonban információkkal nem rendelkezünk a források hiánya miatt,¹⁹ sejtethjük azonban, hogy a kisanant országokban magyar hírszerző tisztek a két világháború között különböző információszerző és diverzánsakciókat hajtottak végre.

A katonai hírszerzés mellett Magyar Királyi Államrendőrségen belül a két világháború közötti időszakban elsősorban a Budapesti Rendőr-főkapitányság foglalkozott titkosszolgálati jellegű tevékenységgel és politikai rendészettel.²⁰ Ezen belül is elsődleges

¹⁹ BODA–REGÉNYI, i. m. 119.

²⁰ A két világháború közti politikai rendőrség a rendőrségi titkosszolgálati tevékenység talán egyik legjobb összefoglalóját nyújtja Kovács Tamás forráskiadványa Sombor-Schweinitzer József budapesti rendőrfőkapitány-helyettes magyar szélsőjobboldali mozgalmakról szóló feljegyzéseiből. Vö. *Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról 1932–1943*, forráskiad. KOVÁCS Tamás, Budapest, Gondolat Kiadó, 2009. A könyv kapcsán ugyancsak remek összefoglalót nyújt a két világháború közötti politikai rendőrségről és rendőrségi titkosszolgálati tevékenységről, elsősorban a belső reakció-elhárításról Varga Krisztián

titkosszolgálati szervekként említendők a BRFK Államrendészeti Osztálya és Politikai Rendészeti Osztálya. Mindazonáltal az 1920-as évek elején már a rendőrség budapesti és a vidéki rendőr-főkapitányságán is, a bűnügyi nyomozati részleg keretein belül egy-egy politikai rendészeti osztály (PRO) foglalkozott a mai szóval belső elhárítási feladatokkal. Az 1930-as évekre a szakmai munka túlnyomó részét végző budapesti osztály két alosztályra tagozódott, amelyen belül már megvalósult bizonyos mértékű specializáció is (szélsőjobb, szélsőbal, helyszínbiztosítás, vezényelt detektívek felügyelete).²¹ A titkosszolgálati munkát végző rendőrnnyomozók a felderítés eszközrendszeréből legkiterjedtebben a követést és figyelést, illetve az emberi forrású információszerzést (ideértve a provokátorok, beépített nyomozók használatát) alkalmazták. Emellett ismert volt a levél- és telefoncenzúra (azaz levél- és telefon-ellenőrzés); ezeket a belügyminiszter engedélye alapján, ám nem arra szakosodott szervezet és speciális technikai eszközök révén, hanem a postán kialakított kapcsolati pozíciók segítségével működtették. Már ekkor szakosodott nyomozók feleltek a helyiségellenőrzésért, azaz a lehallgatásért is.²² A két világháború közötti politikai rendőrség működéséről, nyomozásairól viszonylag sok információval rendelkezünk, de miként arra hírszerzéstörténeti kéziönnyükben Regényi Kund és Boda József is felhívják a figyelmet, ezeket

tanulmányigényű kritikája. Vö. VARGA Krisztián, *Politikai rendőrség és illegális mozgalmak a két világháború között*, Betekintő, 2009/3.

http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2009_3_varga_k.pdf

²¹ BODA–REGÉNYI, i. m. 120.

²² BODA–REGÉNYI, i. m. 121.

elsősorban csak szóbeli elbeszélésekből ismerhetjük, a levéltári források e tekintetben is viszonylag szűkösen állnak a történészek rendelkezésére. Tekintettel arra, hogy a rendőrségi detektívtestület múltja, hagyományai az Osztrák–Magyar Monarchia időszakára nyúltak vissza, a Horthy-korszak politikai nyomozóinak szakmai módszerei is a dualista rendszer felfogásában gyökereztek. A rendőrség, és azon belül a civil ruhás nyomozók végig megőrizték polgári tisztviselői jellegüket, és felfogásukban élesen elkülönültek a honvédség és a csendőrség katonai állományú és mentalitású hírszerző- és kémelhárító tisztjeitől.²³ És bár elsősorban a kémelhárítás és a belső reakció-elhárítás volt a feladatuk, a Magyar Királyi Államrendőrség mai értelemben vett titkosszolgálati szervei olykor végeztek külügyi hírszerző tevékenységet is, ráadásul a politikai rendőrségnek igen kiterjedt beépített detektívhálózata volt más állami szervek, így például a Külügyminisztérium vagy a haderő kötelékében is.²⁴

A Magyar Királyi Csendőrség katonailag szervezett, háború esetén a hadseregbe integrálandó, egyébként sok más ország hasonló szerveivel azonos módon a haderőn belüli katonai rendészeti feladatokat is ellátó, egyenruhás, alapvetően közbiztonsági profilú rendőri szerv volt, emellett (vagy ennek ellenére) voltak civil ruhás nyomozó

²³ BODA–REGÉNYI, i. m. 121.

²⁴ Többek között Varga Krisztián is felhívja rá a figyelmet a Horthy-korszak politikai rendőrségéről szóló monográfiájában, hogy Hetényi Imre budapesti rendőrfőkapitány-helyettes, a Magyar Államrendőrség titkosszolgálati részlegeinek vezetője milyen kiterjedt besúgóhálózatot működtetett a magyar állam szervein belül. Vö. VARGA Krisztián, *Ellenség a baloldalon. Politikai rendőrség a Horthy-korszakban*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015, 61–74.

egységei, amelyek mai értelemben vett titkosszolgálati tevékenységet is végeztek.²⁵ Az eredetileg a közrend és köznyugalom fenntartására szánt csendőrségnél az 1920-as években egyre erősebb volt az igény arra, hogy saját erőből is képesek legyenek azokat a bűncselekményeket felderíteni, kinyomozni, illetve vizsgálni, amelyek a közbiztonsági feladatok ellátása során felmerültek. A csendőrség fokozatosan készült a feladatra. Kijelölt munkatársai megfigyelőként részt vettek a bűnügyi, ezen belül politikai rendészeti részlegek által foganatosított eljárási cselekményekben. A Belügyminisztérium végül 1930. március 1-jén bocsátotta ki rendeletét (71.464/VI-b.-1930 számon) a Csendőr Nyomozó Osztályparancsnokság felállításáról. Megszervezése Tihanyi Ferenc csendőr őrnagy nevéhez köthető, aki maga is éveken át személyesen tanulmányozta a titkosszolgálati munkát. A központi osztállyal párhuzamosan négy csendőrkerületben állítottak fel nyomozó alosztályokat, majd fokozatosan valamennyi kerületben megalakultak a nyomozó alosztályok, a csendőrnnyomozók pedig egyre aktívabban vettek részt a kémelhárítási és belső reakció-elhárítási munkában is.²⁶

A fent említett nemzetbiztonsági szervezetek mellett létezett ugyanakkor az 1920-as években egy sajátos, titkosszolgálati jellegű, titokban működő katonai szervezet, az 1919-ben alakult Kettőskereszt Vérszövetség, amely tagjainak igen nagy része irredenta nézeteket valló, határon túli magyar területekről származó személy volt, elsősorban volt katonák és rendvédelmi alkalmazottak. A bethleni

²⁵ Vö. VEDŐ Attila, *A Magyar Királyi Csendőrség hírszerzési és kémelhárítási feladatai*, Nemzetbiztonsági Szemle, 2015/1, 5–25.

²⁶ BODA József–REGÉNYI Kund, i. m. 122.

konzolidáció idején, az első világháborút követő kaotikus, polgárháborús helyzet végével a különböző jobboldali milíciák felfegyverzett tagjait 1922–1924 között fedés alatt a Belügyminisztérium alárendeltsége alatt Főtartalék néven titkos katonai állományba szervezték, hogy a környező országokban végezzenek felderítő-szabotőr-diverziós tevékenységet. A titkos katonai szervezet részben a Honvédelmi Minisztérium, azon belül a Vezérkar, részben valószínűleg a Külügyminisztérium, később pedig részben formálisan a Belügyminisztérium alárendeltségébe tartozott, és alkalmazható volt többek között a hivatalos magyar külpolitikai irányvonalba nem illeszthető feladatok (pl. a nyugat-magyarországi felkelés, illetve a kisantant államokban elkövetett szabotázs- és propagandaakciók) végrehajtására. A Kettőskereszt Vérszövetség mindemellett alapvetően nem volt más, mint az Etelközi Szövetség nevű, nagy befolyással rendelkező kormányközeli-kormánypárti, alapvetően a politikai, katonai és hivatalnoki elit tagjaiból szerveződő titkos társaság alárendeltségébe tartozó szervezet, annak egyfajta katonai-félkatonai szárnya. Az Etelközi Szövetségről, a korszak kiterjedt befolyással bíró, a szabadkőművesség ellenében alakult, annak fehér/nacionalista változataként funkcionáló titkos társaságáról – Zadravec István²⁷ tábori püspök emlékiratának,²⁸ Prónay Pál²⁹ alezredes feljegyzéseinek,³⁰

²⁷ Zadravec István (1884–1965), ferences szerzetes, szegedi házfőnökök, 1920 és 1926 hivatásos katonai állományban a magyar hadsereg tábori püspöke.

²⁸ ZADRAVECZ István, *Páter Zadravec z titkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYI György, Kossuth Könyvkiadó, 1967. Az eredeti forrás ma az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában található: HU-ÁBTL-A-719.

illetve Shvoy Kálmán tábornok napló-memoárjának,³¹ e három, a Kádár-korszakban könyv formában is publikált alapdokumentumnak és néhány más levéltári forrásoknak köszönhetően³² – titkossága és titokzatossága ellenére viszonylag sokat tudunk.³³ Az Etelközi Szövetség (rövidítve: EX, ET vagy X, a tagok e rövidítéseket konspirációs okokból használták) a magyar irredenta, fajvédő legális és illegális egyesületek többségét valamilyen módon irányította, vagy legalábbis igyekezett irányítani, így azok egyfajta ernyőszervezetének is tekinthető. Tagjai a fenti rövidítéseket konspirációs okokból felváltva

²⁹ Prónay Pál (1874–1946) katonatiszt, különítményparancsnok, radikális jobboldali politikus. Az 1919 és 1921 közötti fehérterror egyik irányítója. 1921-ben alezredeként nyugdíjazták és félreállították, inentől kezdve jelentéktelen ellenzéki szélsőjobboldali politikusként a Bethlen-kormány ellenfele.

³⁰ PRÓNAY Pál, *A batárban a halál kaszájál. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, forráskiad. PAMLÉNYI Ervin–SZABÓ Ágnes, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963. A könyv formában 1963-ban csak részben közreadott, eredeti forrás ma is a Politikatörténeti Intézet Levéltárában található: HU-PIL-IV-973.

³¹ SHVOY Kálmán, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945*, forráskiad. PERNEKI Mihály, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983. Az eredeti forrás a Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltárában található: HU-MNL-CSML-XIV-12.

³² Az Etelközi Szövetség fennmaradt alapszabálya/alkotmánya megtalálható Dr. Minich József orvos népügyészségi eljárásának iratai között. HU-BFL-XXV-2-b-8311/1947.

³³ Az Etelközi Szövetség történetéről összefoglaló tanulmányt írt többek között Fodor Miklós Zoltán. Vö. FODOR Miklós Zoltán, *Az Etelközi Szövetség története*, Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007/XXXI, 118–156. Mindazonáltal Fodor Miklós Zoltán összefoglaló tanulmánya is szórványos forrásbázison és a témában eddig megjelent szekunder szakirodalmon alapul, ezért megállapításai vállaltan igen nagyrészt feltételezések.

használták. A szervezet valószínűleg 1919 novemberében alakult Szegeden,³⁴ az ellenforradalmi kormány közvetlen környezetében, és a későbbiekben mintegy 5000 tagot számláló társaságot a Vezéri Tanács, más néven Nagytanács nevű, 7–12 fős vezető testület 1944. október 16-áig, többnyire a leszerelt katonákat tömörítő, erősen paramilitáris jellegű Magyar Országos Véderő Egylettel (MOVE)³⁵ szoros együttműködésben irányította, és annak

³⁴ Az Etelközi Szövetség érthető módon a katonai vezetésre és a hadseregre is nagy befolyást gyakorolt, alapító tagjai között főtiszteket is találunk. Ily módon nem meglepő az sem, hogy a KKSz valószínűleg az EX irányítása alá is tartozott. Vö. ERDEŐS László, *A magyar honvédelem egy negyedszázada 1919–1944*, szerk. BABUCS Zoltán, Gödöllő, Attraktor Kiadó, 2007, 115–117.

³⁵ A Magyar Országos Véderő Egylet 1918. november 15-én félkatonai-ellenforradalmi egyesületként alakult, és fokozatosan vált a Horthy-korszakban a rendszer egyik legnagyobb tömegbázisú szervezetévé, tagsága nagy részét katonatisztek adták. Egyik alapítója Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök volt. Az 1920-as években az Ébredő Magyarok Egyesületével együtt a korszak egyik meghatározó antiszemita-revizionista egyesülete, a vezetésben az 1930-as évek második felétől kezdve a nyilaskeresztesek és más szélsőjobboldali pártok képviselői kerültek többségbe (pl. Bánkúti László, Baross Gábor, Endre László, Feilitzsch Berthold). 1942-től vezetősége a magyar szélsőjobboldali szervezetek összefogására mozgósított, tagjai pedig nagy arányban adták a Nyilaskeresztes Párt párthadseregét. 1944 elején 144 fiókegysülettel rendelkezett, melyek egyenként átlagosan 200 tagot számláltak. Csaknem mindegyikhez tartoztak fiatalokat tömörítő lövészklubok. A német megszállás után belügyminiszteri rendelettel a kisebb radikális jobboldali egyesületeket is a MOVE-be olvasztották. Az egyesület töredékesen fennmaradt iratanyaga kutatható a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában: HU-MNL-OL-P 1360. Történetéről lásd: DÓSA Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

lefoglalt budapesti székházában tartotta összejöveteleit.³⁶ Az EX rítusaiban, külsőségeiben az általa hazafiatlannak és nemzetrombolónak tartott szabadkőművességre³⁷ kívánt hasonlítani, ironikus módon székhelyét is a betiltott Magyarországi Symbolikus Nagypáholy lefoglalt Podmaniczky utcai székházában rendezte be, ugyanott, ahol a MOVE is működött. Kapcsolatrendszerén keresztül jelentős hatást gyakorolt a korszak politikai életére, hiszen tagjai voltak többek között Bethlen István, Teleki Pál, Károlyi Gyula, Bánffy Miklós, vagy éppenséggel Eckhardt Tibor, aki 1923 decemberétől az Ébredő Magyarok Egyesületének, a korszak legbefolyásosabb, a fentiekben ismertetett nacionalista tömegszervezetének³⁸ elnöke is volt. Az EX-be meghívás alapján felvételüket kérők misztikus szertartás keretében életre-halálra szóló fogadalmat tettek az irredenta és fajvédő célok szolgálatára.³⁹ A Vezéri Tanács az ország sorsát érintő csaknem minden fontos kérdést

³⁶ Vö. L. NAGY Zsuzsa, *Szabadkőművesek*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988, 68.

³⁷ Dömötör Mihály belügyminiszter 1920. május 18-ai 1550/res. számú rendeletével betiltotta a szabadkőművesség működését a Magyar Királyság egész területén. Az belügyminiszteri rendelet indokolása szerint a szabadkőműves páholyok az „*alapszabályaikban kitűzött, kormánybatóságilag is törvényesen elismert céljaik és feladatuk megvalósítása helyett a politikai élet irányítására és a tényleges hatalomnak a kezükhöz ragadására terelték át egyleti tevékenységüket*”.

³⁸ Zeidler Miklós szerint a Magyar Országos Véderő Egylet, az Ébredő Magyarok Egyesülete, az Etelközi Szövetség, a Kettőskereszt Vérszövetség és más nacionalista társaságok alapján határozták meg az ellenforradalom ideológiáját és káderállományát. Lásd: ZEIDLER Miklós, *A revíziós gondolat*, Pozsony, Kalligram, 2009, 105.

³⁹ Az Etelközi Szövetség történetének a szervezet egyik alapítója, Zadravec István tábori püspök emlékiratában egész fejezetet szentelt. ZADRAVECZ, i. m. 129–150.

megtárgyalta. A szövetség fedőszerve a Magyar Tudományos Fajvédő Egyesület volt, amely 1920. szeptember 28-án alakult meg és hagyta jóvá alapszabályát. Az EX informális vezetője 1936-ban bekövetkezett haláláig lényegében Gömbös Gyula⁴⁰ honvédelmi miniszter, majd miniszterelnök volt,⁴¹ aki mind a Magyar Országos Véderő Egylethez, mind az Ébredő Magyarok Egyesületéhez kötődő radikális jobboldali paramilitáris alakulatokban és titkos-féltitkos szervezetekben is vezető szerepet játszott, noha hivatalos pozíciót a MOVE elnökségén kívül nem viselt.⁴² Gömbös nem csupán a korabeli radikális jobboldali szervezetek informális vezetője volt, de tudhatott a különböző paramilitáris alakulatok által eltervezett és végrehajtott bűncselekményekről, talán még támogatta is azokat,⁴³ az Etelközi Szövetség pedig a magyar jobboldali mozgalmak irányító szerveként működött.⁴⁴ 1923 után a kormánypártból kilépő fajvédő frakciót, majd a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Pártot megalapító Gömbös igen aktív kapcsolatot ápolt Héjjas Iván tartalékos

⁴⁰ Gömbös Gyula (1886–1936), katonatiszt, radikális jobboldali politikus. 1922 és 1928 az ellenzéki Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt elnöke, a Magyar Országos Véderő Egylet nevű félkatonai szervezet vezetője, 1928-tól honvédelmi miniszter, 1932. október 1-jétől haláláig Magyarország miniszterelnöke.

⁴¹ GERGELY Jenő, *Gömbös Gyula. Politikai pályakép*, Budapest, Vince Kiadó, 2001, 208; SHVOY, i. m. 74.

⁴² VONYÓ József, *Gömbös Gyula*, Budapest, Napvilág Kiadó, 100–101.

⁴³ VONYÓ, i. m. 101.

⁴⁴ Erről Zadravecz István tábori püspök is ír emlékiratában: ZADRAVECZ, i. m. 148–149.

főhadnaggyal⁴⁵ és az Ébredő Magyarok Egyesülete alföldi fiókszervezeteivel, 1924 novemberétől pedig a Fajvédő Párt vidéki gyűléseit az ÉME helyi szervezetei koordinálták, így kevésbé tűnik valószínűnek, hogy Gömbös ne tudott volna az 1920-as években az ÉME tagjaihoz és Héjjas Iván paramilitáris csoportjaihoz köthető erőszakos bűncselekményekről.⁴⁶ Gömbös halála után, a II. világháború ideje alatt az Etelközi Szövetség is fokozatosan a szélsőjobboldal felé tolódott,⁴⁷ és báró Feilitzsch Berthold, a korszak befolyásos politikusa, az EX egyik alapítója és hosszú időn keresztül a Vezéri Tanács elnöke a nyilaskeresztes mozgalom felé orientálódott,⁴⁸ és fokozatosan magához ragadta az – amúgy egyre csökkenő jelentőségű – szervezet teljes irányítását.⁴⁹ Megemlítendő az

⁴⁵ Héjjas Iván (1890–1950), katonatiszt, földbirtokos, radikális jobboldali politikus. 1919 és 1921 között a fehérterror egyik hírhedt irányítója, később országgyűlési képviselő, sikeres üzletember, magas rangú köztisztviselő, a két világháború közti időszak egyik kormányközeli, befolyásos szélsőjobboldalú politikus.

⁴⁶ VONYÓ József, *Gömbös Gyula és a batalom. Egy politikussá lett katonatiszt*, Pécs, Kairosz Kiadó, 2013, 169–170.

⁴⁷ Vö. Ismeretlen forrásból származó beadvány a magyar belpolitikai helyzetről, a nyilasok növekvő befolyásáról, a kormánypropaganda fogyatékoságairól és erélyes kormányintézkedések szükségességéről, in *Horthy Miklós titkos iratai*, forráskiad. SZINAI Miklós–SZÜCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1965, 252–260, 257.

⁴⁸ Feilitzsch Berthold báró, az EX vezérintézője az 1944. októberi nyilas hatalomátvétel után az új nyilaskeresztes törvényhozó testület, a Törvényhozók Nemzeti Szövetségének elnöke lett. KEREPESZKI Róbert, *A Turul Szövetség 1919–1945. Egyetemi ifjúság és jobboldali radikálisizmus a Horthy-korszakban*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012, 177.

⁴⁹ Vö. SERFÓZÓ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta

is, hogy a szövetség egy másik, sokkal inkább mérsékelt és németellenes, elsősorban Bethlen István és Kállay Miklós nevével fémjelezhető szárnya a kormányzót támogatta a sikertelen kiugrási kísérlet során.⁵⁰

Az Etelközi Szövetségről tehát sok minden tudható, az annak (fél)katonai szárnyát⁵¹ képező Kettőskereszt Vérszövetség esetében azonban sokkal rosszabb a helyzet. Amennyiben lehet hinni a forrásoknak, úgy az Etelközi Szövetséghez hasonlóan minden valószínűség szerint ez a titkos katonai szervezet 1919 őszén jött létre az ellenforradalmi rendszer védelmére, a kommunista és más baloldali erők elleni harcra, politikai rendészeti tevékenység céljából; a trianoni békeszerződés hatályba lépése után céljai

Historica, Tomus LVII, 1976, 3–60, 22–24. Az EX négyoldalas, intranszigenz irredentizmust és antiszemitizmust hirdető alkotmánya fennmaradt dr. Minich József VI. kerületi tisztiorvos népgyógyászati igazoló eljárásának iratanyagában. Az orvos tagja volt az Etelközi Szövetségnek és fedőegyesületének, a Magyar Tudományos Fajvédő Egyesületének, aminek köszönhetően a világháború után állásából végül elbocsátották. HU-BFL-XXV-2-b-8311/1947. Idézi: ZINNER Tibor, *Adatok a szélsőjobboldali egyesületek megalakulásának körülményeihez*, Történelmi Szemle, 1979/3–4, 562–576, 564. A szervezet működéséről fennmaradt még egy mindössze egyoldalas, 1945-ös keltezésű, kritikával kezelendő jelentés a Magyar Kommunista Párt fegyveres erők karhatalmi osztályának iratai között: HU-MNL-OL-M-KS 274-f-11. cs.-44. őrzési egység, Jelentés az Etelközi Szövetség működéséről, 1945. május 29. Az EX működéséről kellő forráskritikával olvasandó továbbá az egyik legfontosabb forrás, Zadrevecz István tábori püspök, a szervezet egyik alapítójának és vezetőjének emlékirata. ZADRAVECZ, i. m. 129–150.

⁵⁰ SZEKÉR, i. m. 81.

⁵¹ Komoróczy Géza az Etelközi Szövetséget is a paramilitáris társaság jelzővel illeti. KOMORÓCZY Géza, *A zsidók története Magyarországon II. 1849-től a jelenkorig*, Pozsony, Kalligram, 2012, 380.

értelemszerűen kiegészültek az ország területi integritásának helyreállításával. Parancsnoka Siménfalvy vezérkari Tihamér⁵² ezredes, később, 1926-tól tábornok volt, aki az 1920-as évek elején külföldi radikális jobboldali szervezetekkel, különösen az osztrák és a német nacionalista mozgalmakkal is kereste a kapcsolatot, a parancsnokhelyettesi feladatokat „helyettes katonai előljáró” titulussal pedig az 1920-as években Héjjas Iván tartalékos főhadnagy látta el. Paramilitáris alakulata, az Alföldi Brigád a KKVSz önálló, autonóm része, alegysége volt. A szervezet vidéki vezetője Makkay/Makai Imre tüzér százados volt,⁵³ a fővárosi egységek parancsnoka minden

⁵² Vö. SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a róluk folytatott parlamenti viták 1922–1924-ben*, Párttörténeti Közlemények, 1976/3, 79–80. Siménfalvy Tihamér ezredes, később tábornok leginkább a Vitézi Rend egyik törzskapitányaként ismert, titkosszolgálati vezetői tevékenységéről jóval kevesebb forrás maradt fenn. Az általa vezetett titkosszolgálati szerv megfigyelte többek között az emigrációba távozott Károlyi Mihályt is. Vö. Siménfalvy Tihamér vszkt. ezredes felterjesztése a Kormányzó Katonai Irodájához Károlyi Mihály szabadkai tartózkodásáról, Budapest, 1924. október 1., in *Megfigyelés alatt. Dokumentumok a horthysta titkosrendőrség működéséről 1920–1944*, forráskiad. BERÁNNÉ NEMES Éva, HOLLÓS Ervin, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977, 100–101. Az irat ma is fellelhető a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában: HU-MNL-OL-K 149-1924-1-2042.

⁵³ Makkay Imre százados vezető szerepe a KKVSz-ben igazolható a Kovács testvérek és társaik büntetőügyében hozott ítéletből. Lásd: HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Márffy József és társai büntetőpere. Továbbá lásd: VARGYAI Gyula, *A biatorbágyi merénylet. Merénylet a merénylet ellen*, Budapest, Hadtörténelmi Levéltár–Paktum Nyomdaipari Társaság, 2002. Prónay Pál, aki a magyar irredenta katonai alakulatok, többek között a Kettőskereszt Vérszövetség megszervezésének szerepét is magának vindikálja, ugyancsak azt írja emlékirataiban, hogy

valószínűség szerint Umlauff Szigfrid tartalékos huszár százados volt, továbbá vezető szerepet töltöttek be a fehérterror⁵⁴ olyan hírhedt alakjai, mint Ostenburg-Moravek Gyula és Prónay Pál különítményparancsnokok, a későbbi miniszterelnök, Gömbös Gyula, illetve Endre László,⁵⁵ Prohászka Ottokár püspök, Zadravecz István tábori püspök, Klebelsberg Kunó belügy-, majd közoktatási miniszter, Habsburg Albrecht főherceg, Görgey György ezredes, Csörgey Károly tábornok, valamint vitéz Sassy Szabó József ezredes.⁵⁶ A Kettőskereszt Vérszövetség alakulását a Szegeden szerveződő ellenkormány Horthy Miklós vezette fegyveres erejéhez és a fővezér⁵⁷ közvetlen

Makkay Imre tüzérszázados ebben vezető szerepet játszott az ő irányítása alatt. PRÓNAY, i. m. 162–163.

⁵⁴ A fehérterrortól lásd részletesebben például Bödök Gergely PhD-értekezését: BÖDÖK Gergely, *Vörös- és fehérterror Magyarországon, 1919–1921*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2018.

⁵⁵ Endre László saját bevallása szerint is tagja volt az ÉME-nek, a MOVE-nak, az EX-nek és a KKVSz-nek is, noha vezető szerepét a radikális jobboldali szervezetekben népbírói büntetőperében tagadta. Vö. *Az Endre-Bakó-Jaross-per*, forráskiad. KARSAI László–MOLNÁR Judit, Budapest, Cserépfalvi Kiadó, 1994, 25.

⁵⁶ Endre László a népbírói előtt azt vallotta, hogy míg az EX-ben az államigazgatás magas rangú tisztviselői tömörültek, a KKVSz-nek leginkább katonák voltak a tagjai. Ő nevezte meg a vezetőségi tagok között Szabó József ezredest is. I. m. 25.

⁵⁷ Pölöskei Ferenc egyenesen azt írta, hogy nem csupán a tiszti különítmények, de az Ébredő Magyarok Egyesülete, a Magyar Országos Véderő Egylet és a Kettőskereszt Vérszövetség fegyveres, paramilitáris alakulatai már 1919-ben a Nemzeti Hadsereg és annak fővezérére, Horthy Miklós közvetlen irányítása alatt álltak. Habár kétségtelenül voltak átfedések az irredenta egyesületek tagsága és a Nemzeti Hadsereg személyi állománya között, illetve a szegedi ellenforradalmi kormány éppen a Kettőskereszt Vérszövetség égisze alatt igyekezett a különböző

környezetéhez szokás kötni,⁵⁸ alapításában pedig olyan, később befolyásos katonatisztek vettek részt, akiknek egy részétől a tanácsköztársaság összeimlása utáni időkben köztudottan nem állt messze a katonai diktatúra bevezetésének gondolata. Az elképzelésre e bizonytalan időkben Horthy Miklós, Magyarország nem sokkal később megválasztott régens államfője is hajlott, és csak fokozatosan, az antant és Bethlen István mérsékeltebb környezetének nyomására mondott le a hadsereg által vezetett állam gondolatáról és tért vissza az alkotmányos, parlamentáris keretekhez.⁵⁹ Horthy maga egyébként sem a KKVSz-nek, sem az EX-nek nem volt tagja formálisan,⁶⁰ nem vett részt e szervezetek beavatási szertartásain és esküjüket sem tette le, mivel pragmatikus katonatisztként és politikusként nem vonzotta különösebben a titkosság és a miszticizmus. Ezzel együtt azonban mindkét, egymással szoros személyi átfedéseket mutató szervezet a

fegyveres csoportokat valamiféle egységes irányítás alá vonni, az antibolsevizmus eszméje pedig szinte minden ekkoriban működő fegyveres formációt összekötött, ez így erős leegyszerűsítésnek hangzik. Vö. PÖLÖSKEI Ferenc, *Hungary After Two Revolutions 1919–1922*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980, 15.

⁵⁸ Erről többek között Mester Miklós (1906–1989) történész és politikus, aki a Horthy-korszakban maga is számos titkos társaság tagja volt, számol be egy vele időskorában készült interjúban: VERITAS Történetszemle Intézet és Levéltár – OHA–45. sz. 53. Mester Miklós-interjú. Idézi: SZEKÉR Nóra, *A Magyar Közösség története*, PhD-értekezés, Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2009, 75.

⁵⁹ TURBUCZ Dávid, *Horthy Miklós*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2011, 66–92.

⁶⁰ ORMOS Mária, *Mussolinától Hitlerig*, in *Akik nyomot hagytak a 20. századon. Diktátorok – diktatúrák*, szerk. ERÉNYI Tibor, Budapest, Napvilág Kiadó, 1997, 27–47, 31.

vezetőjükként ismerték el,⁶¹ és befolyását bizalmasain keresztül mindkettőben érvényesíteni tudta, csakúgy, mint a hozzájuk szorosan kötődő, nyíltan működő nacionalista egyesületekben.⁶²

A Kettőskereszt Vérszövetség katonailag szervezett egységeinek tagjait igen szigorú eskü kötötte, amely állítólag így hangzott:

„Én, XY esküszöm a mindenható Istenre, és fogadom mindenre, ami előttem szent, hogy az országfelforgató vörös elemek, azoknak izgatása és mozgolódása ellen, ha kell, fegyverrel a közért is harcolok, és ezereves magyar Hazám elrablott területeinek visszaszerzése érdekében, ha kell, életemet is feláldozom. Vezéreimnek és általuk kinevezett előjáróimnak parancsait a leghívebben teljesítem. Ha ezen eskümet megszegném, alávetem magam a Kettőskereszt Vérszövetség vérbírászkodás-ítéleteinek. Isten engem úgy segítjen!”⁶³

Az eskü szövege egyébként Kiss Gábor Jenő tartalékos honvéd főhadnagy perének iratanyagában maradt fenn, aki az 1920-as években az ÉME Nemzetvédelmi Főosztályának helyettes parancsnoka és szentesi (Tisza-Maros-szögi) nemzetvédelmi osztályának parancsnoka volt, amely a Kettőskereszt Vérszövetséghez és a Héjjas Iván

⁶¹ Az Etelközi Szövetség fővezéri székét a vezetőségi tagok elvileg Horthy Miklós kormányzónak szánták, aki ezt azonban nem fogadta el, ám a tagok ettől függetlenül őt tekintették a szervezet valódi vezetőjének. Erről többek között Prónay Pál, Shvoy Kálmán és Zadravec István is több helyen beszámol a visszaemlékezéseiben. PRÓNAY, i. m. passim; SHVOY, i. m. passim; ZADRAVECZ, i. m. 130–132.

⁶² UNGVÁRY, i. m. 98–99.

⁶³ ZINNER, i. m. 568; HU-BFL-VII-5-c-198/1940.

parancsnoksága alatt álló Alföldi Brigádhoz tartozó milícia volt. Kiss Gábor Jenő 1923-ban súlyos sikkasztási ügybe keveredett, amellyel összefüggésben bűnpártolás vétsége miatt elmarasztalták és négyhavi fogházbüntetést kapott. 1940-ben perének újrafelvételét kérte, amellyel szeretett volna magának büntetlen előéletet biztosítani. Az 1940-es ügy irataihoz csatolták a korábbi, 1923-as per legfontosabb iratait is. Ezekből az iratokból kitűnik, hogy az 1920-as évek radikális jobboldali paramilitáris szervezetei, Ébredő Magyarok Egyesülete, különösen annak katonai-félkatonai jellegű Nemzetvédelmi Főosztálya, a Magyar Országos Véderő Egylet, az Alföldi Brigád és a KKVSz működése nem választható el élesen egymástól, továbbá az 1940-es perújrafelvételi kérelemből az is kiderül, hogy a Kettőskereszt Vérszövetség és az Alföldi Brigád nem önszerveződő milíciák, hanem a Vezérkar irányítása alatt álló, „félhivatalos”, titkos katonai alakulatok voltak, amelyeket elsősorban belső reakció-elhárítási, antikommunista, és persze különleges műveleti, irredenta célokra szervezett a kormányzat és a hadvezetés. Mindez persze egybevág egyéb elérhető, szórványos forrásokkal, és igazolni látszik a titkos katonai alakulat állami szerv minőségét. Alsóbb szinteken ezek a jórészt első világháborús veteránokból szerveződő irreguláris katonai egységek nagy önállósággal bírtak, a parancsnokokat pedig titoktartási kötelezettség terhelte, nehogy a súlyos fegyverkezési korlátozások alatt álló országot retorziók ériék az antant hatalmak részéről. Kiss Gábor Jenő szerint a Kettőskereszt Vérszövetség vezérkari főnöke ekkor Uhlig (később Csörgy) Károly tábornok volt, ami más

forrásokkal egybevéág.⁶⁴ Kiss Gábor Jenő Siménfalvy Tihamér tábornokot nem említi, mint a KKVSz parancsnokát, Héjjas Iván tartalékos főhadnagyot, mint közvetlen előjáróját annál inkább, az azonban nem tudható, ő maga mennyit tudott a titkos katonai szervezet magasabb szintű hierchiájáról történő működéséről. Lévén a szervezet titkosszolgálati jelleggel működött, a tagokat erős konspirációs szabályok kötötték, és valószínűleg sok esetben csak a közvetlen parancsnokuk személyazonossága volt előttük ismert. Azt persze nagy vonalakban a beszervezett és felesketett, jórészt katonaviselt tagok minden bizonnyal maguk is tudták, hogy nem csupán valamiféle irredenta veteránegyesületbe léptek be, hanem áttételesen a magyar kormányzat és a haderő szolgálatában állnak.

A KKVSz esküjének ismert egy másik változata is, amelyet a radikális jobboldali titkos társaságokkal is élénken foglalkozó, illegális baloldali ellenzéki sajtó is leközölt. Bizonytalan eredete miatt alapos forráskritikával kell kezelnünk:

„Esküszöm a mindenható Istenre, aki szent és sérthetetlen, hogy én, XY az apostoli Kettőskereszt Vérszövetség céljaiért meghalni kész vagyok. Minden bolsevizmus elleni harcban részt veszek, és a Vérszövetség szent céljaiért életemet is feláldozom. Mindenki előtt titokban tartom a Vérszövetség titkait és törekvéseit. Magyarország ezeréves múltjáért síkra szálllok, és kész vagyok meghalni minden erre irányuló törekvésért. Minden olyan dologról, amely tudomásomra jut, legyen az királykérdéssel kapcsolatos, avagy kommunista, vagy bármi más néven nevezendő kísérlet, ami az apostoli Kettőskereszt

⁶⁴ HU-BFL-VII-5-c-198/1940.

*Vérszövetség céljait hátráltatná, azonnal jelentést teszek a Vérszövetség parancsnokságának. Ellenkező esetben a Vérszövetség vérbíráskodása végez velem. Isten engem úgy segítjen.*⁶⁵

Az esküszöveg továbbá fennmaradt egy harmadik változatban is:

*„Én, XY esküszöm a mindenható Istenre, és fogadom mindenre, ami szent előttem, hogy vezéreimnek és az általuk kinevezett előjáróimnak parancsait a leghűségesebben teljesítem, és a Kettőskereszt Vérszövetségben történeteket a legszigorúbban titokban tartom. Esküszöm, hogy semmiféle más irredenta szervezetnek kötelezve nem vagyok, és hogy ilyen parancsokat csakis Kettőskereszt Vérszövetségi előjáróimtól fogadok el. A Kettőskereszt Vérszövetség keretén belül sem politikai, sem királykérdéssel nem foglalkozom, és amennyiben ilyen esetről tudomást szerzek, előjáróimnak azonnal jelentem. Ha ezen eskümet megszegném, jogosnak ismerem el a Kettőskereszt Vérszövetség vérbíráskodását.*⁶⁶

Noha sem a szervezet alapszabálya – már ha volt egyáltalán írásban lefektetett működési rendje, szabályzata, utasításrendszere –, sem pedig a megszervezésére vonatkozó vezérkari vagy honvédelmi minisztériumi utasítás eddig nem került elő levéltári dokumentumok közül, az esküszöveg változatai alapján is lehet

⁶⁵ Az eskümintát a Proletár című illegális kommunista lapban jelent meg, ezért erős forráskritikával kezelendő: [SZERZŐ NÉLKÜL], Proletár, 1921. augusztus 18. Idézi: PRÓNAY, i. m. 163.

⁶⁶ Az esküszöveg e változata Fábrián Béla liberális ellenzéki parlamenti képviselőhöz jutott el valahogyan, aki a sajtóban tette azt közzé. Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *A Kettőskereszt Vérszövetség eskümintája*, Az Est, 1926. május 7., 3.

következtetni a KKVSz nacionalista-irredenta, antibolsevista, antiszemita, illetve a volt és aktív katonák felülreprezentáltsága és az organizáció paramilitáris felépítése okán egyértelműen militarista szellemiségére. A három esküváltozat közötti különbségek sem meglepőek, hiszen a szervezet 1919-ben valószínűleg antibolsevista céllal alakult, az irredentizmus pedig később, a trianoni békediktátum 1920-as aláírása után lett az organizáció vezéreszméje. Az apolitikusság kötelme sem meglepő, ugyanis az irredentizmus és a területi revízió eszméje az 1920-as évek Magyarországon egyébként nagyon különböző gondolkodású embereket fogott össze,⁶⁷ így e titkos szervezetben is megférhettek egymással a legitimisták, a szabad királyválasztók, vagy éppenséggel az autoritárius, katonai államberendezkedést elképzelők. Abban sincs semmi rendkívüli, hogy a vérszövetségi eskünek több változata fennmaradt, hiszen mint minden hasonló paramilitáris szervezetnek, így a KKVSz-nek is több helyi alszervezete volt, így apróbb rész kérdésekben bizonyosan megfigyelhető volt egyfajta decentralizáció is. Különösen, ha feltételezzük, hogy a titkos irreguláris katonai szervezet sosem állt egészen egységes vezetés alatt, a különböző paramilitáris parancsnokok – általában a haderő magasabb rangú, hivatásos tisztjei – pedig vetélkedtek egymással, hogy minél több tag nekik engedelmeskedjen, és politikai befolyásuk növelésére próbálta meg azt felhasználni.⁶⁸

⁶⁷ Összefoglaló jelleggel lásd: ZEIDLER Miklós, *Külpolitika és revízió – Mindent vissza?* in *A Horthy-korszak vitatott kérdései*, Budapest, Kossuth Kiadó, 2020, 175–196.

⁶⁸ Többek között Prónay Pál is megjegyzi naplójában, hogy a Kettőskereszt Vérszövetség vezetéséért több magas rangú főtiszt vetélkedett, így például Makkay Imre tüzér százados, Prónay egyik

Ami a szervezet a taglétszámát illeti, az meglehetősen bizonytalan, mindenestre az 1920-as évek elején ezres nagyságrendűre tehető. Az Umlauf Szigfrid⁶⁹ százados vezetése alatt álló budapesti zászlóalj egyik tagja, Kürthy Endre arról számolt be, hogy ő maga mintegy háromszáz tagot toborzott a szervezetnek – ez az adat persze erős túlzás is lehet.⁷⁰ A szövetség tagjai gyűléseit a Nyár utca 9. szám alatti iskola tornatermében tartották, amelyet a főváros bocsátott rendelkezésükre. A KKVSz (egyik) legális fedőszerve a Nemzeti Múltunk Kulturális Egyesület volt, mely azonban jóval később alakult meg, mint a titkos társaság maga, alapszabályát csak 1922-ben hagyták jóvá.⁷¹ Egy, a szervezetről a Budapest Fővárosi Levéltárában fennmaradt, 1946-os rendőrségi jelentés szerint:

„A Szövetség területi szempontból budapesti és vidéki főosztályokra oszlott. Minden főosztálynak vezérmegfigyelői, főmegfigyelői és megfigyelői voltak. Ezek havi jelentésekben számoltak be a körzetükben lejátszódó baloldali megmozdulásokról. Ha bárkiről

helyettese a különítményében, Görgey György ezredes, a kormányzói testőrség parancsnoka, vagy éppenséggel Csörgény Károly tábornok, a tűzér fegyvernem későbbi főfelügyelője. PII-VI-973-III. kötet p. 355.

⁶⁹ Dr. lovag Umlauf Szigfrid, jogász, huszárszázados, különítményparancsnok, Héjjas Iván és Prónay Pál mellett egyik alacsonyabb rangú, hírhedt vezetője a fehérterrornak és a hozzá köthető politikai gyilkosságoknak. A Kettőskereszt Vérszövetség titkos katonai szervezet budapesti alakulatainak parancsnoka.

⁷⁰ SERFŐZŐ, i. m. 79.

⁷¹ Uo. A Budapesti Főkapitányság 10 326/1923. főkapitányi jelentése szerint 234 791/1922-BM.VII. sz. alatt hagyta jóvá a belügyminiszter a Magyar Nemzeti Múltunk Kulturális Egyesület alapszabályát. HU-BFL-IV-1407-b-XI. üo.-151/1922. Idézi: ZINNER, i. m. 564.

bármilyen adatra volt szükség, így ezek a megfigyelők kötelesek voltak azokat azonnal beszerezni. A tagok politikai meggyőződése a jobboldali antiszemita és antibolsevista karakteren belül nem volt korlátozva. Így tagjai között Horthy-pártiakat, legitimistákat, fajvédőket és nemzetiszocialistákat is lehetett találni.

Céljuk nemcsak a baloldal figyelemmel kísérése volt, hanem a megbízható jobboldali elemek összetartása és felfegyverzése is. Fegyveres terrorkülönítményei leginkább a Nagy-Alföldön dolgoztak.

Antibolsevista célkitűzéseik révén meglehetősen politikai súlyuk volt, ez azonban a Bethlen-éra alatt kezdett eltűnni, mint ahogy az egész Vérszövetség jelentősége is a harmincas években, különösen egyéb korszerű jobboldali megmozdulások miatt, erősen csökkent. Leginkább az Etelközi Szövetség vette át a helyüket.”⁷²

Az idézett – valószínűleg jórészt spekulatív, illetve a szervezet múltbéli politikai szerepét eltúlzó – politikai rendőrségi jelentés szerint Horthy Miklós kormányzó tagsága nem állapítható meg a szervezetben, de befolyását kétségtelenül érvényesítette benne. A KKV Sz vezetőségi tagjai között pedig olyan prominens személyeket találunk, mint Than Károly báró, Kárpáthi Kamilló tábornok, vitéz Jánky Kocsárd tábornok, ifj. Horthy István, Erdélyi Lóránt vármegyei főjegyző, Héjjas Iván, Szigetváry alezredes, Teleki Mihály és Teleki Béla grófok, Vass grófné, dr. Petrányi Rezső, Teleki Tibor gróf, képviselő, Ernst Vilmos főjegyző, Ferentzy Kálmán iskolaigazgató, Hatvany Lajos báró, Helle százados, vitéz Kemény János vármegyei

⁷² HU-BFL-VI-15-c-205/1945 – A Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányság Államrendészeti Osztálya jelentése a Kettőskereszt Vérszövetség feloszlott egyesület adatai tárgyában Budapest főváros főpolgármesteréhez, Budapest, 1945. december 3.

főjegyző, Klebelsberg Kunó, Prónay Pál, Prohászka Ottokár püspök stb.⁷³ Ebből a – jórészt jobboldali történelmi személyiségeket, illetve beazonosíthatatlan vagy jelentéktelen személyeket tömörítő, ám egyúttal véletlenszerűnek is ható – névsorból talán az asszimilálódott zsidó polgárcsaládból származó, horthyizmussal, túlhajtott nacionalizmussal vagy antiszemitizmussal nehezen vádolható Hatvany Lajos báró személye a legmeglepőbb, és mutat rá arra a legjobban, hogy ezt a forrást is alapos kritikával érdemes kezelni...

Ungváry Krisztián, a Horthy-korszak kiváló történésze szerint a KKVSz titkos megbeszéléseit az 1920-asa évek alajén Nándor-laktanyában tartotta (a Prónay-különítmény egyik székhelyén, ami tehát a Prónay Pál alezredes alakulatával való szoros személyi átfedésekre utal), tagjai pedig elsősorban csendőr- és katonatisztek, valamint földbirtokosok és közigazgatási tisztviselők, persze elsősorban katonaviselt férfiak voltak. A budapesti központon kívül minden nagyobb városban, megyeszékhelyen működött egy-egy alszervezet, a KKVSz tagjai pedig az államapparátust behálózva főként a kommunistagyanús egyének és szervezkedések feltérképezésével és megakadályozásával foglalkoztak.⁷⁴ A KKVSz-ben ezzel együtt nagy arányban jelen voltak a felbomlott monarchia⁷⁵ hatalmas hadseregének leszerelt,

⁷³ Uo.

⁷⁴ UNGVÁRY, i. m. 98–99. Ungváry Krisztián nem ad meg forrást monográfiájában.

⁷⁵ Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásáról és következményeiről lásd részletesebben: SZÁVAI Ferenc, *Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásának következményei. Az államutódlás vitás kérdései*, Pécs, Pro Pannonia Kiadó, 2004.

emiatt pedig deklassálódott, súlyos egzisztenciális gondokkal küzdő katonatisztjei is.⁷⁶ Egy gyakran, számos szakpublikációban idézett lexikonszócikk így ír a szervezetről:

„A Kettőskereszt Vérszövetség (KKVSz) az Etelközi Szövetség közvetlen alárendeltségébe tartozó titkos hírszerzési és terrorszervezet. Az 1919 júliusában alakult szövetség álcázott orgvilkosságokkal, a környező országok magyarlakta területein diverziós akciókat végrehajtó szabadcsapatok szervezésével és hírszerző tevékenységgel támogatta a magyar vezetés irredenta és fajvédő politikáját. (Pl. 1938-ban a tagjai is részt vettek a Rongyos Gárda kárpátaljai akcióiban.) Az egyenként titokban felelősködött tagok egy része a BM állományában, Főtartalék fedőnével, külön titkos katonai egységet képezett. A szervezet vezetése sohasem volt egységes. A II. világháború alatt ez különösen élesen megmutatkozott, amikor a KKVSz legitimista csoportja Kettőskereszt Szövetség néven a Magyar Frontba tömöriült pártokhoz, egy másik csoportja a nyilasokhoz csatlakozott.”⁷⁷

⁷⁶ BEREND T. Iván, *Magyarország gazdasága az első világháború után 1919–1929*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966, 13.

⁷⁷ Vö. *Magyarország a második világháborúban. Lexikon A–Zs*, főszerk. SIPOS Péter, Budapest, Petit Real Könyvkiadó–Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete–Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum–Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem–Magyar Hadtudományi Társaság, 1997. A nyilaskeresztesekhez valójában az Etelközi Szövetség egyik szárnya csatlakozott, illetve az államigazgatásban, illetve a honvéd vezérkarban tevékenykedő magas rangú tagjai révén az EX kiugrási kísérlet megghiúsításában is jelentős szerepet játszhatott. SZEKÉR Nóra, *Titkos társaság. A Magyar Testvéri Közösség története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2017, 80–81.

E közkézen forgó adatokkal egybevágna Ujszászy István tábornok, a katonai titkosszolgálat és a későbbi Államvédelmi Központ vezetőjének a kommunista Államvédelmi Hatóság fogságában, 1948-ban írott feljegyzéseivel, melyek között található egy igen érdekes dokumentumot. E dokumentum tanúsága szerint az 1920-as években a honvédségen belül illegalitásban, de a kormány és a kormányzó tudtával és beleegyezésével működött egy – elsősorban irredenta indíttatású – külföldi szabotázs-, diverzáns- és terrorakciókat kidolgozó és kivitelező, titkosszolgálati jellegű tiszti csoport, melynek vezetője Siménfalvy Tihamér ezredes, a KKVSz igazgatója, később pedig, Siménfalvy 1929-es halála után Papp Dezső alezredes volt. A Siménfalvy-csoport a Várban, a Külügyminisztérium épületének pincéjében működött, tevékenysége elsősorban a kisantant államokra terjedt ki, középtávú célja pedig a magyarlakta területek visszafoglalásának előkészítése volt. Ujszászy István feljegyzése szerint Héjjas Iván különítményei, majd 1932-től az úgynevezett második Rongyos Gárda is ugyanennek a titkos katonai szervnek voltak alárendelve, 1936-ban pedig ebből nőtt ki a Honvéd Vezérkar 5. számú, sajtó- és propagandaosztálya, immár Homlok Sándor ezredes irányítása alatt. Ez a katonai szervezet nevével ellentétben nem csupán a magyar haderő propagandacéljait szolgálta, hanem a korábbi titkos tiszti csoporthoz hasonlóan a kisantant államokban szabotázs- és diverzánsakciókat is előkészített és végrehajtott, és tette mindezt a Miniszterelnökséggel és a Külügyminisztériummal szoros együttműködésben.⁷⁸ A Siménfalvy-, később Papp-csoport,

⁷⁸ UJSZÁSZY István, *Vallomások a boltak házából. Ujszászy István*

majd végül a Homlok Sándor ezredes irányítása alatt álló 5. vkf. osztály és tevékenységéből, valamint Siménfalvy Tihámér ezredes szervezői tevékenységéből (1929-ben bekövetkezett haláláig) a Kettőskereszt Vérszövetséggel való szoros átfedésekre, a két szervezet részleges vagy teljes azonosságára is következtethetünk.⁷⁹ A Külügyminisztérium és a Honvédelmi Minisztérium közös irányítása alatt álló titkos hírszerző-szabotőr-diverzáns szervezet tervezett létrehozásáról 1920-ból egy rövid, levéltárban fennmaradt feljegyzés is beszámol:

„Megállapodás az elszakadt részekben folytatandó irredenta szervezéséről: Az irredenta legfelsőbb vezetésére egy a kormány ingerenciája alatt álló titkos szerv létesítetik egy polgári és egy katonai egyén vezetése alatt. Ezen szerv politikai kérdésekben a

vezetőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az AVH fogságában írott feljegyzései, forráskiad. HARASZTI György–KOVÁCS Zoltán András–SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Corvina Kiadó, 2007, 356–359.

⁷⁹ Többek között a kalandos életű, számos különítményt, irreguláris katonai alakulatot és gyakorlatilag minden, a két világháború között működő szélsőjobboldali egyesületet és pártot megjárta, a nyilaskeresztesekből kiábránduló, és végül 1944–1945-ben ellenállóként és zsidómentőként ismertté váló Zsabka Kálmán alhadnagy, amúgy civilben költő, színész és filmproducer élete is rámutat a különböző paramilitáris alakulatok, irredenta társadalmi szervezetek, illetve az állami szervek, így a titkosszolgálatok szoros kapcsolatára. Zsabka Kálmán altisztként történő leszerelése után titkos tiszti állományban a Siménfalvy-csoport, majd a 5. vkf. osztály tagja is volt, korábban pedig az ÉME Nemzetvédelmi Főosztályához és Prónay-különítményhez fűzték szoros szálak, így tagsága a Kettőskereszt Vérszövetségben is erősen valószínűsíthető. Vö. BARTHA Ákos–PÓCS Nándor–SZÉCSÉNYI András, *Egy bosszan „ébredő” túlélőművész. Zsabka Kálmán pályarajza (1897–1971) I. rész*, Múltunk, 2019/2, 138–180, 159–160.

Külgyminiszterium, katonai kérdésekben a katonai vezetőségtől kapja az általános irányelvekre vonatkozó utasításait, úgy azonban, hogy politikai tekintetben a nemzeti kisebbségek miniszterével egyetértően jár el. Ezen központi titkos szerv végrehajtó szervezeteiként társadalmi szervezetek (ligák) létesítendőek külön-külön az egyes nemzetiségi csoportok részére. Anyagi támogatás az irredenta céljaira a kormány illetőleg egyes részortok részéről kizárólag a központi titkos szerv útján folyósítható.”⁸⁰

Az idézett irat egészen biztos, hogy nem maradt csupán tervezet, a Hadtörténelmi Levéltárban ugyanis valóban található iratok egy Siménfalvy Tihámér ezredes vezetése alatt álló titkos, és természetesen titkosszolgálati jellegű, különleges műveleti feladatokat ellátó katonai szervezet tevékenységéről. A Siménfalvy-csoport például érintett volt 1919–1920-ban az erdélyi magyar irredenta diverziós tevékenységben, amely többek között a nagyrészt koholt vádakon alapuló, de valamekkora valóságallappal mégiscsak bíró, úgynevezett temesvári leventeper eredményezte.⁸¹

⁸⁰ HU-MNL-OL-MOL-K 64-1920-2-60. Cím és aláírás nélkül, 1920. 04. 06. Idézi: ANGYAL Béla, *Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből*, Dunaszerdahely, Fórum Intézet–Lilium Aurum Kiadó, 2002, 50. A felvidéken működő magyar titkosszolgálati sejtek tevékenysége kapcsán ugyanerre az iratra hivatkozik jóval korábban Boros Ferenc is: BOROS Ferenc, *Magyar–csehszlovák kapcsolatok 1918–1921-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970, 231.

⁸¹ A temesvári leventeperéről lásd Borsi-Kálmán Béla több kiadást is megért, minden kiadásban folyamatosan bővített, alapos monográfiáját: BORSI-KÁLMÁN Béla, *Őt nemzedék, és ami előtte következik... A temesvári Levente-pör, 1919–1920*, Budapest, Noran Kiadó, 2006; UŐ, *Ifj. Niamessny Mihály és a temesvári Levente-per, 1919–1920*, Budapest, Helikon Kiadó,

Ebben az ügyben temesvári magyar fiatalok, jórészt középiskolás és egyetemista fiúk kerültek a román rendkívüli haditörvényszék elé azért, mert a vád szerint a román államhatalom ellen szervezkedtek – akkor, amikor Románia és Magyarország majdani államhatára még nem volt nemzetközi békeszerződések által tisztázva, a románok által megszállt Erdély hovatartozása pedig még kérdéses volt –, és e célból nagyobb mennyiségű lőfegyvert és robbanóanyagot szereztek be. Nehezen tisztázható, milyen mértékben álltak a román államra egyébként komoly veszélyt nem jelentő magyar diákszervezkedés mögött a korabeli magyar katonai titkosszolgálati szervek, egy bizonyos Mike József nevű, hírszerző szolgálatot ellátó főhadnagy ugyanakkor érintett volt az ügyben, és a temesvári leventeszervezkedés, majd a büntetőper tárgyában Siménfalvy ezredeshez, és minden bizonnyal Héjjas főhadnagyhoz is eljutottak iratok.⁸² A magyar katonai hírszerzés tisztjei valószínűleg a saját szakállukra, felsőbb utasítás nélkül kezdeményeztek egy irredenta szervezkedést, vagy legalábbis valamilyen szinten bekapcsolódtak egy amúgy spontán is zajló mozgalomba, Siménfalvy ezredes mindenestre a honvéd vezérkarnál kezdeményezte Mike József főhadnagy felelősségre vonását.⁸³ Hiba volna tehát a temesvári diákszervezkedést a Kettőskereszt Vérszövetség néven ismert, titkosszolgálati jellegű, irredenta célokkal működő titkos katonai alakulat egyik különleges

2010; UÓ, *Kisfiúk a nagy viharban. A temesvári „Levente-pör” – az első román „irredenta per” története, 1919–1922*, Budapest, Kortárs Kiadó, 2020.

⁸² Siménfalvy Tihámér ezredes titkosszolgálati vezetői tevékenységéről és esetleges áttételes szerepéről a temesvári diákszervezkedésben lásd részletesebben: BORSI-KÁLMÁN, *Kisfiúk a nagy viharban*, i. m. 111–123.

⁸³ BORSI-KÁLMÁN, i. m. 113–114.

hadműveletévé egyszerűsíteniünk, annyi azonban a források ismeretében bizonyos, hogy a Siménfalvy Tihamér parancsnoksága alatt álló titkos katonai szervezet ebben az ügyben is szerepet játszott, a tagjai pedig valamilyen mértékben befolyásolták az eseményeket.

Itt érdemes megjegyeznünk, hogy arra a fajta katonai tevékenységre, amelyet az 1920-as évek titkos magyar katonai szervezetei, így a Kettőskereszt Vérszövetség és az alárendeltségébe tartozó alakulatok végeztek, a kelet-európai hadtudományi-hadtörténeti terminológiában és szakirodalomban általában valóban a *diverzió* szakkifejezés a használatos. A diverzió amúgy katonai értelemben leginkább elterelő hadművelet, amely jellemzően kisebb, reguláris vagy irreguláris fegyveres csoportok tevékenységét jelenti a front mögötti ellenséges területeken, illetve az ellenfél hátsó részében azzal a céllal, hogy zavarják az ellenség háborús tevékenységét. Egymással feszült viszonyban álló államok között – Magyarország és a kisantant államok viszonya pedig a trianoni békediktátum aláírása utáni időkben érthetően ilyen volt – azonban békeidőben is elképzelhető. A diverziós tevékenységnek több célja lehet: az ellenfél hadvezetésének bénítása, gyengítése, a hadsereg ellátásnak akadályozása, illetve a katonák és a polgári lakosság nyugalmának megzavarása, félelem és elégedetlenség keltése. A diverziós tevékenységet végző, általában különlegesen kiképzett, az ellenséges vonalak mögött tevékenykedő katonai személy elnevezése a *diverzáns*. Amíg a *diverzió* szakkifejezés elsősorban a szovjet-orosz és kelet-európai hadászati szakirodalomban terjedt el, és általában negatív konnotációval bír, addig a nyugati, főként angolszász katonai szakirodalom ugyanerre a tevékenységre leginkább a *különleges hadművelet (special*

operation) vagy *fekete* (értsd: a hivatalos politikába nem illeszkedő, a nyilvánosság előtt be nem vallott) *hadművelet* (*black operation*), illetve a *szubverzió* (*subversion = felforgatás*) kifejezéseket használja – sokkal pozitívabb, de legalábbis semlegesebb kontextusban, mivel a katonai szakma szükségszerű részének tekinti az ilyen tevékenységet.⁸⁴

Mindezzel együtt a fent említett forrásokat alapos kritikával érdemes kezelnünk, ugyanis egyrészt Ujszászy István például a saját feljegyzéseit immár a második világháború után, a szovjet irányítás alatt álló magyar kommunista állambiztonsági szervek fogságában, legalább részben kényszer hatása alatt írhatta, másrészt hiába az esetleges személyi átfedések, egyik, a Siménfalvy-csoportról szóló forrás sem nevezi meg név szerint a Kettőskereszt Vérszövetséget.⁸⁵ Nándori Pál jogtörténész ugyanakkor az I. Sándor jugoszláv király és Louis Barthou francia külügyminiszter elleni, halálos kimenetelű marseille-i merénylet⁸⁶ nemzetközi jogi vonatkozásait vizsgáló, erősen

⁸⁴ Vö. *Hadtudományi Lexikon*, főszerk. SZABÓ József, Budapest, Magyar Hadtudományi Társaság, 1995, 213.

⁸⁵ UJSZÁSZY, i. m. 354–359.

⁸⁶ 1934. október 9-én Marseille-ben I. Sándor jugoszláv király és Louis Barthou francia külügyminiszter a király franciaországi diplomáciai látogatása alkalmával közös limuzinban utazott. Az autóra hirtelen többször rálőttek, és a merényletben mind a jugoszláv király, mind a francia külügyminiszter életét vesztette. A gyilkosságot horvát paramilitáris fegyveresek, usztasák és macedón terroristák követték el, akiket nagy valószínűséggel Magyarországon, a Zala megyei Jankapusztán képezték ki a magyar katonai titkosszolgálatok és Héjjas Iván irreguláris különítményének tagjai. Vö. SÖREGI Zoltán, *Adalékok a marseille-i merénylet*hez, ArchívNet, 2013/4.

https://archivnet.hu/hadtortenet/adalekok_a_marseillei_merenylet_hatterehez.html (Letöltés ideje: 2022. 03. 12.)

marxista hangvételű, ám adattartalmában jól használható monográfiájában fél évszázaddal ezelőtt egyértelműen és határozottan leírta, hogy a Siménfalvy-csoport azonos a KKVSz-szel⁸⁷ (legalábbis annak parancsnokságával, irányító szervével, hiszen a társadalmi úton beszervezett, persze többnyire katonaviselt tagok, ágensek jogviszonya meglehetősen homályos és kétséges, annyi azonban bizonyos, hogy hivatalosan nem tartoztak, tartozhattak a haderő nyílt hadrendi állományába), később pedig a magyar katonai titkosszolgálatok, melyeknek a KKVSz (parancsnoksága) is egyfajta elődszervének tekinthető, élénk kapcsolatban álltak a különböző horvát paramilitáris csoportokkal is.⁸⁸ Nándori Pál levéltári forrásokra hivatkozva állítja, hogy a KKVSz a kezdetektől fogva a magyar kormány irányítása alatt állt, nem önszerveződő titkos szervezet, hanem állami szerv, titkos katonai alakulat volt, melynek elsődleges célja valóban a kisantant államok elleni terrorcselekmények, szabotázs- és diverzánsakciók, középtávon pedig természetesen a területi revízió előkészítése volt.⁸⁹ Egy általa idézett külügyminisztériumi tervezet, valószínűleg a magyar különleges műveleti rendeltetésű katonai alakulatok egyik alapidokumentuma szerint a szerv katonai parancsnoka Siménfalvy Tihamér ezredes, politikai vezetője pedig Kánya Kálmán diplomata,

⁸⁷ NÁNDORI Pál, *A Marseille-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972, 24.

⁸⁸ Az első világháború utáni horvát nacionalista paramilitáris mozgalmak történetéről összefoglaló jelleggel lásd bővebben: DMITAR TASIĆ, *Paramilitarism in the Balkans. Yugoslavia, Bulgaria, and Albania, 1917–1924*, Oxford, Oxford University Press, 2020.

⁸⁹ HU-MNL-OL-K 64-1921-41-187. Feljegyzés az elcsatolt területeken folytatandó diverziós tevékenységről, 1921. Idézi: NÁNDORI, i. m. 24.

későbbi külügyminiszter volt, a diverziós tevékenység pedig a tervek szerint elsősorban Csehszlovákia, Románia, illetve kiemelten a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság/Jugoszlávia ellen irányult. Egy másik, a külügyminiszter számára készült előterjesztés mély részletekbe menően ecseteli a határon túl elkövetendő diverziós, szabotázs- és terrorcselekmények mikéntjét.⁹⁰ E rövid, ám annál fontosabb forrást érdemes teljes terjedelmében, szó szerint idéznünk, mert ugyancsak a két világháború közötti magyar különleges műveleti katonai rendeltetésű katonai alakulatok egyik alapdokumentumáról van szó:

„A MAGYAR KIRÁLYI KÜLÜGYMINISZTERIUM
TITKOS ELŐTERJESZTÉSE AZ ELCSATOLT
TERÜLETEKEN DIVERZIÓS TEVÉKENYSÉGET
VÉGREHAJTÓ, TITKOSSZOLGÁLATI JELLEGŰ
SZERV FELÁLLÍTÁSÁRÓL
PONTOS DÁTUM NÉLKÜL, 1920.

*Kizárólag az átvevő személyes használatára.
Használat után azonnal borítékban visszakérem.*

ELŐTERJESZTÉS!

A megszállott területen a magyar irredentizmus sikerét a megszálló életét és vagyonbiztonságát rendszeresen támadó „aknamunka” nagyban elősegítené, mert a lelkeket a félelem könnyen megszállja, és

⁹⁰ HU-MNL-OL-K 64-1920-41-515. Előterjesztés a külügyminiszter részére az elcsatolt területeken megvalósítandó diverziós és terrorcselekményekről, 1920. Idézi: NÁNDORI, i. m. 24–25; 88.

ebbeli állapotában gyávasága szembetűnően mutatkozik. A jól megválasztott időben és módon alkalmazott agresszív fellépés mindig eredményre vezetett. Véleményem szerint az ideje is elérkezett annak, hogy a magyar irredenta működését ilyen irányban is kiterjesszük.

Ezen aknamunka sikere csak akkor lesz biztosítva, ha az nem ötletszerűen hajtatik végre, hanem az összes számításba veendő tényezők figyelembe vétele mellett alaposan megfontolt és kidolgozott tervvel biztosítjuk a sikerének és eredményének előfeltételeit, és ha ez megvan, követkevsül végrehajtjuk vagy végrehajtatjuk.

Számításba veendő tényezők pedig a következők:

Az „aknamunkával” nem veszélyeztetjük-e az ott élő magyarság életét és vagyonbiztonságát? / Retorzió/

Nem veszélyeztetjük-e az irredenta működésünk helyességébe vetett bizalmat? / Tehát az ottani hozzájárulást megszerezni./

A személyi és tárgyi áldozatok gondos kiszemelése. /Intranszignens nacionalista politikusok, vezető emberek, ilyenek gyűlése, veszedelmes detektívtestületi tagok, stb., szóval azok, akiknek politikai magatartása, befolyása a megszállt területek visszaszerzése tekintetében számottevő akadályt képeznek. Katonai lőszer- és anyagraktárak, laktanyák, pénzüintézetek, hadiüzemek, közlekedési vonalak, műépítmények, stb./

Időpontmegállapítás. /Kül- és belpolitikai momentumok kibasznlása./

Az anyagi szükséglet kiszámítása /pénz/, és annak biztosítása.

Az eszközök előteremtése /pisztoly, mérég, robbanóanyag, pokolgép, szérum, stb./

A végrehajtó emberek kiválasztása.

Ha az 1. és 2. pontban foglaltak biztosítva vannak, ha az 5., 6. és 7. pontban foglaltak rendelkezésre állanak, akkor lehet csak alaposan megfontolt, részletes tervet kidolgozni a 4. pont szerint

megállapított időben a 3. pont alapján kiszemeltek elleni „aknamunka” végrehajtására.

Mielőtt az általam elképzelt terv körvonalazására térnék, az 1. és 2. pontban foglaltak mikénti biztosítását igyekszem megvilágítani.

Sikeres aknamunka esetén a magyarság elleni kegyetlen retorziót csak úgy lehet elkerülni, ha az aknamunka végrehajtását más irányú /szocialista, kommunista, parasztforrongás, bukovinai vagy beregszászi irredenta/ mozgalom kereteibe illesztjük be, vagy legalább is a végrehajtásnál oly áruló nyomokat hagyunk hátra, amelyekből a fent említett más irányú mozgalom valamelyikére lehet következtetni. Továbbá a végrehajtó közegek oly irányú lekötése /pénz, hozzátartozók javadalmasítása, pozícióbiztosítás, stb./, hogy felfedezés esetén a vallatás során az előbb említett más irányú mozgalmak szolgálatában állónak vallják magukat.

Az ottani beavatott vezetők férfiaknak az aknamunkához való elvi hozzájárulását szintén szükségesnek tartom, mert e nélkül egyrészt éppen a retorzióra tekintettel a leplezés nem sikerülne, másrészt a lokális viszonyok ismerete folytán tanácsadói szerepüket nem nélkülözhetjük. Meg kell velük értetni, hogy az aknamunkára a cél érdekében szükség van, s ha valamelyik ennek dacára hozzájárulását vonakodna megadni, úgy azt arravalóbb emberrel kell fölváltani, vagy őt egyáltalában kikapcsolni. Megjegyezni kívánom, hogy csak elvi hozzájárulást, nem pedig részletbe avatást tartok szükségesnek.

Ha ezen két biztosíték megvan, a terv alapjait a következő képpen képzelem el:

Megszervezendő egy végrehajtó kis csapat /elszánt, bosszúvágyó, vagy pénzért kapható, testi ügyességgel bíró, szófukar férfiak, esetleg tényleg elszánt nők./ Ezen emberek egy-két héten át elméletileg és gyakorlatilag iskolázandók, és csak azok bízhatók meg valamilyen feladattal, akik az iskolázás eredményeképpen megfeleltek.

A megszállott területen komoly intranzigens gondolkodású és széles látókörű férfiak előzetes bemondása alapján összeállítandó a kiszemelt személyi és tárgyi áldozatok jegyzéke és az itteni megítélés szerinti időpontban azok valamelyike vagy több ellen az aknamunka kezdetét venné. A végrehajtáshoz szükséges emberek már jóval előbb, esetleg állandó tartózkodásra leküldendők, velük az összeköttetés biztosan fenntartandó. Az eszközök biztosítandók, mégpedig innen való bevétel útján. Komplikált technikai eszközök készítenők, többiek bevásárlandók.

A végrehajtó közegek pénzzel való ellátása és siker esetén bőséges megjutalmazása és szökésének előkészítése.

Fontosnak tartom, hogy az aknamunka vezetésével kizárólag egy ember bízzassék meg, aki a szervezést eszközözi, az iskolázást végrehajtja, az eszközöket beszerzi, stb., akinek ilyen irányú működéséről más, mint a vezető nem tud.”⁹¹

A Kettőskereszt Vérszövetség/Siménfalvy-csoport a rendelkezésre álló források tanúsága szerint nem csupán a kisantant államok területén készített elő és hajtott végre diverziós akciókat, de élénken kereste a kapcsolatot a német és osztrák radikális jobboldali paramilitáris szervezetekkel, többek között az ORGESCH (Organisation Escherich)⁹² és

⁹¹ HU-MNL-OL-K 64-1920-41-515.

⁹² Az ORGESCH német paramilitáris mozgalom tevékenységéről bővebben lásd: John T. LAURIDSEN, *Nazism and the Radical Right in Austria, 1918–1934*, Copenhagen, The Royal Library–Museum Tusulanum Press, 2007, 111–113. A szervezetek az 1920-as években jelentős politikai befolyással rendelkeztek Németországban, elsősorban Bajorországban. Erről tanúskodnak a róluk fennmaradt rendőrségi akták is a Német Szövetségi Levéltár (Bundesarchiv) őrizetében: BArch-R 1507/400. Organisation Escherich. Orgesch Orka.

ORKA (Organisation Kanzler)⁹³ nevű milíciákkal is, illetve 1921-ben egy grazi tárgyaláson felmerült az is, hogy egy esetleges későbbi háború kitörése esetén a magyar és a német fél közös erővel foglalná el Csehszlovákiát.⁹⁴ Ezenkívül nem csupán a diverzáns- és terrorakciók kivitelezése, de az első világháború vesztes államait sújtó fegyverkezési korlátozások kijátszása is határozott célja volt a KKVSz-nek,⁹⁵ hiszen rajta keresztül nagyszámú embert lehetett egyfajta titkos katonai állományba sorolni, kiképezni, és ha mást nem, készenlétben tartani.⁹⁶ A Kettőskereszt Vérszövetség akár hasonló lehetett a német Fekete Hadsereghez (Schwarze Reichswehr).⁹⁷ A német

⁹³ Az ORKA német paramilitáris mozgalom tevékenységéről lásd bővebben: LAURIDSEN, i. m. 111–113.

⁹⁴ HU-MNL-OL-K 64-1921-41-221. Jelentés a német ORKA és ORGESCH irredenta szervezetekkel való tárgyalásról, 1921.; HU-MNL-OL-K-64-1921-41-199. Schitler vezérkari alezredes feljegyzése a német és a magyar irredenta szervezetek közötti együttműködés tárgyában, 1921. Idézi: NÁNDORI, i. m. 24. A magyar–német–osztrák nacionalista politikai erők közötti, komolyabb eredményre egyébként nem vezető tárgyalásokról részletesebben lásd: G. SOÓS Katalin, *Magyar–bajor–osztrák titkos tárgyalások és együttműködés, 1920–1921*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, 1967/XVII, 3–43.

⁹⁵ A magyar hadsereg 1920-as évekbeli titkos felfegyverzésének kísérleteiről lásd többek között ugyancsak Nándori Pál politikailag elfogult, de adattartalmában nagyon is jól használható tanulmányát: NÁNDORI Pál, *A hirtenbergi fegyverszállítás*, Hadtörténelmi Közlemények, 1968/4, 636–657.

⁹⁶ NÁNDORI, i. m. 24.

⁹⁷ A Schwarze Reichswehr (Fekete Hadsereg) a német haderőn belüli titkos szervezet volt, mely az első világháborút elvesztett Németország súlyos fegyverkezési korlátozások alá eső haderejének titkos újrafelfegyverzését tűzte ki célul. Az állami hadsereg, a Reichswehr az 1920-as években hallgatólagosan támogatta a különböző nacionalista

Fekete Hadsereghez kötődő milíciák között is működött egy, a Hermann Erhardt korvettkapitány irányítása alatt álló, titkos társaságként tevékenykedő, és lényegében titkosszolgálati jellegű feladatokat ellátó paramilitáris egység, az *Organisation Consul*, melyhez számos politikai gyilkosság köthető, illetve tagjai gyakran végeztek antant államok elleni diverziós tevékenységet. Némi leegyszerűsítéssel ebből a titokban működő, a törvényesség határait belföldön is messze áthágó irreguláris katonai alakulatból nőtt ki a nemzetiszocialista Németország katonai titkosszolgálat, a Wilhelm Canaris tengernagy irányítása alatt álló Abwehr.⁹⁸

milíciák, Freikorpsok működését, és lényegében félhivatalos tartalékos egységekként tekintett rájuk. A német Fekete Hadsereg történetéről lásd bővebben: Jun NAKATA, *Der Grenz- und Landesschutz in der Weimarer Republik 1918–1933. Die geheime Aufrüstung und die deutsche Gesellschaft*, Freiburg im Breisgau, Rombach Verlag, 2002. Illetve magyarul lásd Németh István összefoglaló tanulmányát: NÉMETH István, *Német haditengerészeti és légügyi lépések a versailles-i békeszerződés kijátszására a weimari köztársaság (1919–1933) éveiben*, Acta Academiae Agriensis. Sectio Historiae, 2017/XLIV, 523–534.

⁹⁸ Az Organisation Consul 1920-ban alapította Hermann Erhardt paramilitáris vezető, a Kapp-puccs egyik résztvevője, a korábban a saját parancsnoksága alá tartozó Erhardt Tengerészdandárból. A szervezet elsősorban Bajorországon belül működött, de körülbelül 5000-6000 fős tagságával behálózta az egész weimari köztársaságot. A versailles-i békeszerződések fegyverkezési korlátozásai megtiltották, hogy Németország professzionális katonai titkosszolgálatot tartson fenn, amit a németek természetesen ugyancsak igyekeztek kijátszani. A radikális jobboldal felé hajló Ernst Pöhner bajor rendőrfőnök erősen támogatta az Organisation Consul működését, melynek tagjai többek között felelősek voltak Matthias Erzberger pénzügyminiszter és Walther Rathenau külügyminiszter meggyilkolásáért. A szervezet pénzügyei kezelése céljából fedőcéget is létesített egy müncheni fakitermelő vállalat formájában. A szervezet és az állam viszonyát furcsa kettősség jellemezte. Vö. Robert G. L. WAITE, *Vanguard of*

A Kettőskereszt Vérszövetség tehát nemzetközi, elsősorban európai példák alapján jól összehasonlítható más első világháború utáni titkos, kvázi-állami szervként működő paramilitáris, alapvetően különleges műveleti rendeltetésű katonai szervezetekkel. Mindazonáltal azt Nándori Pál fentebb idézett monográfiája is elismeri, hogy a magyar irredenta rendeltetésű titkos katonai alakulatok⁹⁹ forrásbázisa meglehetősen szűkös, ezért tényleges tevékenységükre a fennmaradt források tükrében is inkább csak következtethetünk, mint biztos állításokat tehetünk róla.¹⁰⁰

Természetesen nemcsak Magyarország, de a kisantant államok, így például a Szerb–Horvát–Szlovén

Nazism. The Free Corps Movement in Post-War Germany 1918–1923, New York, W. W. Norton and Company, 1969; NÉMETH, i. m. 524–525.

⁹⁹ Nándori Pál felsorol még néhány titkos, paramilitáris elvek szerint működő nacionalista társaságot és egyesületet: Árpád Fiai, Árpádosok, Ifjú Gárda, Felvidéki Egyesületek Szövetsége, Délvidéki Szövetség, Mefhosz, EMKE, Turáni Vadászok, Alföldi Vadászok, valamint ide sorolja az egyetemistákat tömörítő Turul Szövetséget és a Leventemozgalmat is. Állítása szerint Gömbös Gyula miniszterelnöksége alatt ezeket a korábban polgári formációkként működő szervezeteket a kormány teljes mértékben titkos katonai felügyelet alá helyezte, és a Honvédelmi Minisztérium egy titkos szervezeti egységének irányítása alá vonta. Minden szervezetnek feladata volt, hogy tagjaiban az irredenta szellemet táplálja, és hogy kapcsolatokat teremtsen az elcsatolt területeken hasonló célokkal működő titkos szervezetek vezetőivel. Ennek alátámasztása céljából egy, a Nemzetek Szövetsége Levéltára őrizetében lévő dokumentumra hivatkozik: S. d. N. C. 518.M. 234. VH. Requête du Gouvernement Yougoslave en vertu de l'article paragraphe 2, du Pacte. Communication du Gouvernement Yougoslave, 34–41. Idézi: NÁNDORI, i. m. 88.

¹⁰⁰ NÁNDORI, i. m. 88–89.

Királyság is működtetett hírszerző szolgálatot, és érhető okokból a legnagyobb gyanakvással figyelték a magyarok tevékenységét. Egy 1926-ban kelt hírszerzői jelentés arról számolt be, hogy Magyarországon a Társadalmi Egyesületek Szövetsége¹⁰¹ és a betiltott Területvédelmi Liga mellett még mintegy húsz titkos irredenta-terrorista szervezet működik, melyek titokban tevékenykednek. Tagjaik feladata többek között, hogy hírszerző tevékenységet folytassanak a kisantant országokban:

„Ezekből a szervezetekből verbuválódnak az úgynevezett keresztény-szociális munkások, akik, ahol csak lehetséges, felváltják a szociálisan szervezett munkásokat. Ezek a keresztény munkások dolgoznak azokban az üzemekben, ahol titokban hadianyagot gyártanak. Őket alkalmazták a francia frankok hamisításakor, mint ahogy a kisantant államok útleveleinek, pénzjegyeinek, illetékbéjegeinek és egyes katonai parancsnokságok pecsétjeinek a hamisítására is. Továbbá a kisantant országokban élő magyarok segítségével igyekeznek megszerezni hivatalos dokumentumokat, kiírásokat vagy hatósági utasításokat a helyi nemzeti elemekkel szemben [követendő] magatartásról. Ezen kiírások vagy utasítások alapján hamis iratokat készítenek, amelyekben a kisantant

¹⁰¹ A Társadalmi Egyesületek Szövetsége (TESZ) az 1920-as években a jobboldali, irredenta tömegszervezeteket összefogó ernyőszervezet volt, amely többek között magában foglalta az ÉME-t, a MOVE-t és a Területvédő Ligát (TEVÉL). Elnöke báró Feilitzsch Berthold, az Etelközi Szövetség vezetője, alelnöke és tényleges irányítója Gömbös Gyula volt. Történetéről lásd: KEREPESZKI Róbert, *A politikai és társadalmi élet határán. A Társadalmi Egyesületek Szövetsége a Horthy-korszakban*, in „...nem leplezni, hanem megismerni és megérteni”. *Tanulmányok a 60 éves Romsics Ignác tiszteletére*, szerk. GEBEI Sándor–IFJ. BERTÉNYI Iván–RAINER M. János, Eger, Esterházy Károly Főiskola, 2011, 373–388.

*kormányokat vádolják meg, és amelyeket elküldenek Londonba, Amerikába, Rómába és Párizsba.”*¹⁰²

E sorok minden bizonnyal immár a Nemzeti Munkavédelem később ismertető szervezete utalhatnak, mely a források tanúsága szerint az 1920-as évek második felétől Kettőskereszt Vérszövetség tovább élésének egyik formája is volt...

A Horthy-korszak kezdetén a különböző nacionalista-irredenta egyesületek, titkos társaságok és a fegyveres testületek és egyéb állami szervek közötti személyi átfedésekről már szóltam. Ráadásul az 1920-as évek elején a különböző (jobboldali) polgári karhatalmi milíciák hatósági jogköröket vindikáltak maguknak és/vagy gyakoroltak az (ekkor még ingatag) állam által rájuk ruházott módon, vagy éppenséggel az állam által rájuk ruházott jogkört önkényesen túllépve, így egyáltalában nem kizárható és nem meglepő az sem, hogy a Kettőskereszt Vérszövetség 1920-as években aktív tagjai átfedést mutattak a későbbi magyar titkosszolgálati szervek apparátusával is.¹⁰³ Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök, a Magyar Országos Váderő Egylet elnöke gyakran hangoztatta saját titkos

¹⁰² A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériuma a bécsi követség jelentésére alapozva informálja a vatikáni követséget, hogy Magyarországon rendkívül aktív irredenta tevékenység zajlik, amely a társadalom szinte valamennyi rétegét átfogja, 1926. március 12., in *A Horthy-korszak Magyarországa jugoszláv szemmel. Délszláv levéltári források 1919–1941*, forráskiad. HORNYÁK Árpád, Pécs–Budapest, Kronosz Kiadó–MTA BTK TTI, 2016, 126–127.

¹⁰³ A titkosszolgálati szervek és a radikális jobboldali (paramilitáris) szervezetek közti átfedésekre felhívja a figyelmet többek között Kovács Tamás tanulmánya: KOVÁCS Tamás, *Az ellenforradalmi rendszer politikai rendszertételek genezise, 1919–1921*, Múltunk, 2009/2, 66–92.

értésüléseit, illetve keltette katonai- és politikustársaiban azt a látszatot, hogy jelentős befolyást gyakorol a hadsereg hírszerző és kémelhárító apparátusára, ami nem is nélkülözött minden alapot. 1919–1921-ben ugyanis a Szegeden alakult Nemzeti Hadsereg,¹⁰⁴ a katonai hírszerző és elhárító szervek,¹⁰⁵ valamint a MOVE között szoros informális kapcsolatok álltak fenn, illetve nagy befolyást gyakoroltak ezek működésére a titkos társaságok.¹⁰⁶

Az Etelközi Szövetséggel ellentétben, mely nem csupán egy pragmatikus célokat követő titkos politikai organizáció, hanem titokzatos, misztikus, filozofikus-ezoterikus szellemiséget, a tagok számára egyfajta sajátos magyar nacionalista vallást, vagy legalábbis valamiféle valláspótlékot megtestesíteni kívánó szervezet volt, a KKVSZ esetében nincs tudomásunk arról, hogy a

¹⁰⁴ A természetesen nem csupán a fehérterror nyomán hírhedté vált tiszti különítményekből álló Nemzeti Hadsereg történetéről lásd például Jankovich Arisztid ezredes, György Sándor szerkesztésében igen részletes forráskritikai apparátussal is közreadott visszaemlékezését: JANKOVICH Arisztid, *A Nemzeti Hadsereg (1919)*, forráskiad. GYÖRGY Sándor, Budapest, Szülőföld Könyvkiadó–Trianon Múzeum, 2019.

¹⁰⁵ A Kettőskereszt Vérszövetség 1919–1920 során igen szoros átfedésben lehetett a szegedi Nemzeti Hadsereg antikommunista belső reakcióelhárító szolgálatával, a hivatalosan rövid életű, ám informálisan minden bizonnyal tovább tevékenykedő úgynevezett vörösvédelmi szervezettel, a Fővezérség II/b. osztályával is. Vö. Bádoki Soós Károly honvédelmi miniszter előterjesztése Horthy Miklóshoz a „vörösvédelmi szervezet” újjászervezése és a kormányválság megoldása ügyében, 1920. július 16., in *Horthy Miklós titkos iratai*, i. m. 27–33. A Fővezérség II/b. osztályának Kozma Miklós volt a vezetője, és irathagyatéka tanúsága szerint szoros átfedéseket mutatott a MOVE-val is. Vö. HU-MNL-OL-K 429-11. csomó-Katonai vonatkozású adatgyűjtemény.

¹⁰⁶ GERGELY, i. m. 80–83. A MOVE saját hírszerző osztályt is működtetett. VONYÓ, i. m. 159–162.

szervezetnek az igen szigorú, árulás/parancsmegtagadás esetén a tagok ellen akár halálbüntetést is kilátásba helyező eskün kívül bármiféle misztikus rituáléi lettek volna. Az EX, bár ülésein feltehetőleg születtek politikai döntések is, vagy legalábbis magas rangú közhivatalnok tagjain keresztül tényleges befolyást gyakorolt azokra, alapvetően inkább politizáló spekulatív titkos társaságként írható le. Tagjai ugyanis nem a taggá avatás által tettek szert befolyásra, hanem épp fordítva, bizonyos szintű befolyással már rendelkező, megbízhatónak, a fennálló jobboldali politikai rendszerhez hűnek tartott embereket igyekeztek a tagok közé beszervezni, bár miként az minden ember alkotta organizáció esetében lenni szokott, az itt kialakított személyes kapcsolatok éppenséggel nem feltétlenül hátráltatták valakinek a további karrierjét sem.¹⁰⁷ A KKV Sz ezzel ellentétben egy többnyire aktív katonákból és katonaviselt személyekből, veteránokból álló, paramilitáris elvek szerint szerveződő, felfegyverzett szervezet volt, melynek célja a baloldali mozgalmak elleni operatív tevékenység (hírszerzés, adatgyűjtés, adott esetben fegyveres represszió), illetve később a párizsi békeszerződések revíziójának előkészítése, az ország területi integritásának helyreállítása volt. A KKV Sz tehát inkább volt titkos, a kormány tudtával és beleegyezésével működő, bár annak céljaitól időnként egyes tagok vagy csoportok szintjén önkényesen eltérő katonai alakulat és

¹⁰⁷ Zadravecz István emlékiratában kárhoztatja is az Etelközi Szövetséget, hogy egy idő után a nemes, hazafias céloktól eltért, és működését egyre inkább az emberi érdekek és gyengeségek, a tagok egymást különböző pozíciókba segítségének szándéka, az urambátyám rendszer kezdte meghatározni, és a politikusok játékszerévé vált. ZADRAVE CZ, i. m. 140–141.

titkosszolgálati jellegű szerv, mint valamiféle önszerveződő titkos egyesület.

Mindezzel egybevéág Ádám T. István 1935-ben a nyugat-magyarországi felkelésről szóló, részben propagandacéllal, a felkelők visszaemlékezései alapján íródott, így politikailag meglehetősen elfogult emlékirat-monográfiája, mely a Kettőskereszt Vérszövetségnek is szentel egy rövid fejezetet, amely leginkább a szervezet felkelésben való részvételéről szól.¹⁰⁸ E forrást politikai elfogultsága és célja miatt szintén kritikával érdemes olvasnunk. A szerző szerint a KKVSz hazafias, fegyelmezett katonai szervezet volt, melynek tagjai szigorú esküt tettek a haza szolgálatára, a tagsággal jogaik lényegében nem, csak kötelességeik keletkeztek. Gyűléseiket a budavári Szalag utcai iskola tornatermében tartották, szoros átfedésben álltak az 1919 és 1921 között a Nándor-laktanyában diszlokáló Prónay-különítménnyel, 1921-ben pedig a legnagyobb lelkesedéssel és tisztességgel vettek részt az antant döntése értelmében Ausztriához csatolandó Burgenland magyar részről történő megvédésében.

A Kádár-korszakban a marxista történetírás igyekezett a Horthy-korszak valóban létező és befolyással rendelkező radikális jobboldali társadalmi egyesületeinek és titkos társaságainak jelentőségét és tevékenységét leegyszerűsítő módon felnagyítani, olykor már-már afféle árnyékkormányként¹⁰⁹ beállítva ezeket a társaságokat. Nincs

¹⁰⁸ ÁDÁM T. István, *A nyugat-magyarországi felkelés története*, Budapest, Külpolitika Kiadása, 1935, 115–118.

¹⁰⁹ Vö. DÓSA Rudolfné, *A „másik államhatalom” a fehérterror éveiben*, in UÓ, *A MOVE. Egy jellegzetes magyar fasiszta szervezet 1918–1944*, 84–132.

ez másként a Kettőskereszt Vérszövetség esetében sem. Az ellenforradalomról szóló, adattartalma szempontjából használható, ám erősen propagandisztikus hangvételű monográfiájában Nemes Dezső például azt írja, hogy a KKVSz a Horthy-korszak első időszakának egyik legjelentősebb titkos szervezete, melynek megalapításában a szegedi „tizenkét kapitány”,¹¹⁰ a későbbi Nemzeti Hadsereg csapattest-parancsnokai vettek részt 1919 júliusában. A szervezet végig a magyar hadsereg irányítása alatt állt, és középtávú célja az volt, hogy paramilitáris egységei révén feszültséget keltsen és lázadást robbantson ki a trianoni békeszerződés után a szomszédos államokhoz csatolt magyarlakta területeken (elsősorban a Csehszlovákiához került Felvidéken), ahová majd a reguláris hadsereg rendcsinálás címén vonult volna be e területek visszafoglalása céljából. Nemes Dezső szerint emellett a KKVSz kémelhárítással, belső reakcióelhárítással és a kormány által jóváhagyott belföldi terrorcselekmények elkövetésével is foglalkozott, illetve Prónay naplójára¹¹¹

¹¹⁰ A „tizenkét kapitány” néven ismertté vált tisztek állítólagos névsora a következő: Gömbös Gyula, Görgey József, Görgey György, Hardy Kálmán, Igmándy-Hegyessy Géza, Keresztes-Fischer Lajos, Koós Miklós, Kozma Miklós, Magasházy László, Marton Béla, Toókos Gyula, Vetter Antal. Vö. KOVÁCS Tamás, *Az ellenforradalmi rendszer politikai rendészetének genezise, 1919–1921*, Múltunk, 2009/2, 64–92, 75.

¹¹¹ Prónay Pál naplója szerint a KKVSz „...rávetette magát azon emberanyagra, amely részben az Etelközi Szövetségben volt már, vagy pedig szervezetlenül állott... Görgey György, Makay Imre, Teleki Sándor századosok, Ranzenberger Jenő vk. őrnagy, Nagy Pál honv. főparancsnokhoz beosztott Ulik vk. ezredes, aki később vitéz Csörgeyre változtatta a nevét, állott ezen szervezkedés élén.” Prónay Pál naplója, III. k. 355. Idézi: NEMES Dezső, *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967, 156.

hivatkozva azt is állítja, hogy a szervezet már az Etelközi Szövetség megalakulása előtt létrejött, hiába tartozott később valamilyen módon annak irányítása alá.¹¹² Nemes meglehetősen határozott állításokat tesz ugyan a KKVSz-ről, ám Prónay Pál feljegyzésein kívül jórészt csak sajtóforrásokra hivatkozik, így noha megállapításainak van ugyan igazságtartalma, de azok mindenképpen alapos kritikával kezelendők. Prónay maga egyébként – nyilván némi túlzással, a saját történelmi szerepének hangsúlyozása érdekében – azt is írja feljegyzéseiben, hogy az irredenta fegyveres alakulatokat, többek között a Kettőskereszt Vérszövetséget nagyrészt ő maga szervezte meg.¹¹³ A szervezet vezetőiként Prónay többek között Görgey György, Teleki Sándor, Makay Imre, Ranzenberger (később Ruszkay) Jenő tiszteket és főtiszteket, Nagy Pál tábornokot, a honvédség főparancsnokát, illetve Uhlig (később Csörgey) Károly tábornokot, a budapesti katonai karhatalom vezérkari főnökét nevezi meg. A KKVSz létszáma az 1920-as években viszonylag nagynak mondható, ha figyelembe vesszük, hogy nem önszerveződő egyesületről, hanem (többnyire felfegyverzett tagokból álló, bár csupán kézifegyverekkel ellátott) irreguláris katonai szervezetről beszélünk – elérhette akár a 15–20 ezer főt is,¹¹⁴ és a politika alakulására is bizonyos fokú befolyással bírt, még ha a befolyása nem is volt végtelen.

¹¹² NEMES, i. m. 155–160.

¹¹³ PRÓNAY, i. m. 161–163.

¹¹⁴ ZINNER, i. m. 173. Az adat persze becslés, de lehet reális alapja. Az Etelközi Szövetség létszáma a szervezet legsikeresebb időszakában ugyanakkor 5000 fő lehetett, így feltételezhető, hogy a KKVSz-be történő felvétel nem jelentett egyúttal automatikusan EX-tagságot is, még ha az egyik szervezet a másik irányítása, befolyása alatt is állt.

Az egyaránt külföldi és belföldi konszolidációra törekvő Bethlen-kormány az ország különböző területein még működő irreguláris katonai alakulatokat, nemzetvédelmi milíciákat, így a Héjjas Iván vezetése alatt álló Alföldi Brigádöt és az Ébredő Magyarok Egyesületének fegyveres alakulatait, melyeknek tagjai egyre több, a kormányzat számára kínos, tövénybe ütköző cselekményt, atrocitást követtek el, és kezdtek kicsúszni az állami irányítás alól, 1922–1924 során több lépésben regularizálta. Az addiginál jóval szorosabb kormányzati irányítá alatt létrejött a Magyar Királyi Belügyminisztérium irányítása alatt álló Nemzeti Munkavédelmi Hivatal/Nemzeti Munkavédelmi Szervezet¹¹⁵ nevű, elsősorban a sztrájkok és a munkásmozgalmi szervezkedések letörésére, illetve ezzel párhuzamosan üzembiztonsági feladatok ellátására szolgáló, önkéntes félkatonai szervezet – kissé anakronisztikusan mondhatnánk, egyfajta *febér munkásőrség* –, melynek tagjait kézifegyverekkel szerelték fel, és szolgálatban intézkedési, valamint fegyverhasználati joguk a rendőrségével egyezett meg, ezért inkább rendőri, mint katonai alakulatnak volt

¹¹⁵ A Nemzeti Munkavédelem megszervezéséről a Minisztertanács 1921. október 28-án hozott határozata alapján a belügyminiszter III-III/VII.a/1921 sz. bizalmas rendelete intézkedett. 1922. augusztus 4-én a belügyminiszter kérte a Nemzeti Munkavédelem állományának növelését (HU-MNL-OL-K 27-1922. 08. 04./33. napirendi pont). A szervezet tagjait részben az állami alkalmazottak közül toborozták, részben egyetemi hallgatókat igyekeztek beszervezni, de tagjai közé kerültek egykori különítményes katonák és nemzetvédelmi milicisták is. A szervezet történetéről lásd bővebben: SOÓS László, *A Nemzeti Munkavédelmi Szervezet létrehozása és tevékenységének első évei, 1921–1926*, Levéltári Szemle, 1979/1–2, 277–291.

tekinthető.¹¹⁶ A különböző milíciák, így Alföldi Brigád, az Állambiztonsági Megbízottak Szervezete, a volt vasúti és postai karhatalmi alakulatok, az egyetemi csendőrtartalék zászlóaljok, valamint az Ébredő Magyarok Egyesület nemzetvédelmi osztályai és a Magyar Országos Véderő Egylet lövészalakulatai is ebbe a szervezetbe olvadtak be, tehát jóval szorosabb kormányzati kontroll alatt, de lényegében tovább működhettek.¹¹⁷

A Kettőskereszt Vérszövetség – szoros átfedésben az Alföldi Brigáddal és az ÉME nemzetvédelmi milíciáival – ugyancsak a Nemzeti Munkavédelem keretein belül folytatta tevékenységét, érdekes ugyanakkor, hogy Shvoy Kálmán tábornok a naplójában azt írja, a Kettőskereszt Vérszövetség az 1923-as évben alakult meg ezen a néven, éppen a Héjjas Iván vezette Alföldi Brigád utódszerveként, tevékenységét pedig Főtartalék¹¹⁸ fedőnéven a Belügyminisztérium és a Nemzeti Munkavédelem keretein belül folytatta. Shvoy így magának a szervezetnek a genezisést is erre az időszakra, az 1923-as év végére datálja, ez azonban minden valószínűség szerint tévedés, vagy legalábbis a különböző fegyveres alakulatok megnevezésének egyfajta zavarából fakad, hiszen a

¹¹⁶ HU-MNL-OL-K 26-XXII-6010. Idézi: SERFŐZŐ, i. m. 36; valamint: 5.818. M. E. számú rendelet a nemzeti munkavédelmi intézmény fegyverhasználati jogáról, 1923. augusztus 2., Magyarországi Rendeletek Tára, 1923, 274.

¹¹⁷ Vö. DÓSA, i. m. 151–152.

¹¹⁸ Vö. DÓSA, i. m. 134–135. Valamint lásd: Ráday Gedeon nyugalmazott belügyminiszter Gömbös Gyula honvédelmi miniszternek küldött levelében lemond a Nemzeti Munkavédelem Központi Irodájának vezetéséről, 1930. január 16., in *Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez, 1919–1938*, 499–500.

Kettőskereszt Vérszövetség 1923-ban névleg megszűnt, ami persze pusztán formalitás volt.¹¹⁹ Shvoy Kálmán pontatlansága ugyanakkor meglepő is, mivel ebben az időben vezérkari ezredesként ő maga volt a Nemzeti Munkavédelem szegedi szervezetének parancsnoka.¹²⁰ Az viszont kétségtelenül igaz, hogy az NMV keretei között, jórészt egykori különítményes katonákból, elsősorban a KKVSz és az Alföldi Brigád tagjaiból valóban szerveződött egy nagyfokú önállóságot élvező, (Központi) Főtartalék fedőnévvel illetett titkos katonai alakulat is, amelynek tagjai mind belbiztonsági, mind pedig a környező államokra irányuló felderítő és diverziós tevékenységet is elláttak.¹²¹ A KKVSz Nemzeti Munkavédelembe történő csendes integrálásáról egyébként levéltári forrás is fennmaradt: egy bizalmas belügyminisztériumi körlevél 1926-ból, mely megtiltja az NMV tagjainak, hogy az új sztrájkterő segédrendőri szervezet akár egymás között is a Kettőskereszt Vérszövetség névvel illessék, mivel ahhoz a köztudatban meglehetősen rossz emlékek fűződnek, és már különben is évekkal ezelőtt feloszlott.¹²² Továbbá, mint azt már

¹¹⁹ SHVOY, i. m. 90–95. Mindazonáltal Szakály Sándor egész tanulmányt szentelt annak a kérdésnek, miért is érdemes Shvoy Kálmánt szövegét (és úgy általában a naplókat, memoárokat és egyéb magánforrásokat) alapos forráskritikával kezelni. Vö. SZAKÁLY Sándor, *Napló, naplószerű emlékirat, emlékirat?. Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945 nyomán a naplóíró felelősségéről és a forráskritika fontosságáról*, in *Emlékirat és történelem*, szerk. HORVÁTH Jenő–PRITZ Pál, Budapest, 2012, Magyar Történelmi Társulat–Nemzetközi Magyarstudományi Társaság, 82–98.

¹²⁰ SHVOY, i. m. 91.

¹²¹ DÓSA, i. m. 151–152.

¹²² HU-MNL-OL-K 149-1926-6-3473 – A Magyar Királyi Belügyminisztérium bizalmas körlevele a törvényhatóságoknak és a

említettük, Makkay Imre tüzér százados, a Kettőskereszt Vérszövetség vidéki egységeinek parancsnoka a Kovács testvérek büntetőperében tartott tárgyaláson ugyancsak azt vallotta a Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék előtt, hogy a KKVSz titkos állami katonai szervezet volt, mely formálisan megszűnt ugyan, ám a per idején (1925-ben) igazából már a Nemzeti Munkavédelem keretei között működik tovább.¹²³ Az NMV egyszerre volt tehát sztrájktrő segédrendőri és rejtett, tartalékos jellegű katonai szervezet. A szerv vezetését egy polgári személy, megbízható kormánypárti politikus, a „katonai vonatkozású nemzetvédelmi és irredenta ügyek vezetője” (1922 és 1930 között gróf Ráday Gedeon volt belügyminiszter) és egy mellé beosztott hivatásos katonatiszt, egy vezérkari ezredes (1922 és 1930 között vitéz Sassy Szabó József ezredes, a Kettőskereszt Vérszövetség egyik korábbi parancsnoka) látta el. A szervezet, mint említettük, hivatalosan a belügyminiszter és a közbiztonsági szervek élén álló országos főkapitány (a mai fogalmak szerint kb. a rendészetért felelős államtitkár) irányítása alá tartozott, titokban viszont a honvédség főparancsnokának és a rejtésben működő honvéd vezérkarnak is alá volt rendelve, illetve mindenkor vezetője az államfőnél közvetlen előadói jogkörrel rendelkezett, tehát munkáját a kormányzó, mint

rendőrkapitányságoknak a Nemzeti Munkavédelmi Tartalék a megszűnt Kettőskereszt Vérszövetséggel való kapcsolatba hozása tárgyában, Budapest, 1926. március 5.

¹²³ HU-BFL-VII-5-c-10559/1925. A Kovács testvérek büntetőügye.

együttal a hadsereg főparancsnoka is közvetlenül ellenőrizhette.¹²⁴

Noha az NMV jelentős harcértékkel nyilván nem bírt, kézifegyverrel felszerelt tagjai pedig legfeljebb belső karhatalmi, esetleg hírszerző-felderítő, a hivatalos kormányzati politikába nem illő különleges műveleti feladatok ellátására voltak alkalmasak, ám több tízezer, a mindennapokban polgári foglalkozást űző, de lőfegyvert birtokló és katonai kiképzéssel és előélettel rendelkező, mozgósítható tagja révén jelentősen hozzájárult a trianoni békeszerződés által előírt szigorú katonai korlátozások kijátszásához. Ily módon az egykor 100 ezer fő feletti, 1921 után maximum 35 ezer főre apasztott Nemzeti Hadsereg, majd Magyar Királyi Honvédség sok státuszát elvesztő egykori (néhány esetben irreguláris/paramilitáris keretek között működő) katonájának pacifikálásához is.¹²⁵ Ebben a felemás, önkéntes rendőri–tartalékos karhatalmi katonai állományban igen sok, több tízezer katonaviselt ember, többnyire az első világháború frontjait megjárt és az ellenforradalomban is részt vevő veterán továbbra is hasznosnak, illetve a magyar állam szolgálatában álló személynek érezhette magát. Az 1920-as évek irreguláris katonai alakulatai, tehát lényegében a magyar radikális

¹²⁴ Ráday Gedeon nyugalmazott belügyminiszter Gömbös Gyula honvédelmi miniszternek küldött levelében lemond a Nemzeti Munkavédelem Központi Irodájának vezetéséről uo.

¹²⁵ Vö. Ráday Gedeon nyugalmazott belügyminiszter Gömbös Gyula honvédelmi miniszternek küldött levelében lemond a Nemzeti Munkavédelem Központi Irodájának vezetéséről, 1930. január 16., in *Csak szolgálati használatra*, 499–500.

jobboldali milicista mozgalom részben e szervezet keretei között, „megszelídített” formában éltek tovább.¹²⁶

Gróf Csáky Károly honvédelmi miniszter a Márffy József és társai bombaperének főtárgyalásán tett vallomása, a Kettőskereszt Vérszövetség történetének egyik fontos levéltári dokumentuma szerint a KKVSz valóban a Tanácsköztársaság bukása után a fővárosban és vidéken tevékenykedő, jobboldali fegyveres paramilitáris szervezetek egységes (állami és katonaszakmai) irányítás alá vonása és egyfajta antikommunista rendcsinálás céljából jött létre, mégpedig valamikor 1919 végén vagy 1920 elején, Berzeviczy Béla tábornok, a Nemzeti Hadsereg vezérkari főnöke kezdeményezésére.¹²⁷ Ez után 1923 körül oszlott fel abban a formában, ahogyan korábban működött, a honvédelmi miniszter ez alatt pedig feltehetőleg ugyancsak a KKVSz Nemzeti Munkavédelemben történő integrálását érti, ami hivatalosan az 1922-es év vége felé, a gyakorlatban valamivel később és fokozatosan, több lépésben következett be. Itt meg kell említenünk, hogy a Nemzeti Munkavédelem igen nagy létszámú, a Magyar Királyi Honvédség fegyverkezési korlátozások által engedélyezett keretét (35 000 fő) is többszörösen meghaladó fegyveres szervezet volt – míg az 1920-as években a felesküdtött tagok száma több tízezerre tehető, az 1930-as években már a

¹²⁶ Dósa Rudolfné ugyancsak felhívja a figyelmet arra a tényre, hogy az 1920-as évek második felében Nemzeti Munkavédelemnél dolgozott a már említett Sassy Szabó József ezredes és Makkay Imre százados, a Kettőskereszt Vérszövetség korábbi vezetőségi tagjai is. Vö. DÓSA, i. m. 134.

¹²⁷ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Márffy József és társai büntetőpere – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve – Csáky Károly honvédelmi miniszter vallomása.

200–250 ezret is meghaladta, a segédrendőri milíciának pedig országsszerte összesen 1705 helyi alszervezete működött.¹²⁸ Ez persze nem azt jelenti, hogy ezek az emberek mind egyszerre hadra foghatók voltak, vagy komoly harcértéket képviseltek volna, Magyarország pedig a Kettőskereszt Vérszövetség vagy annak utódszerve, a Nemzeti Munkavédelem felállításával egy, a németek *Fekete Hadseregéhez* hasonló ütőképességgel rendelkező titkos hadsereget épített volna ki a rejtés időszakában. A titkos tartalékos jellegű katonai állományban lévő emberek nagy száma – a tagok a legtöbbször mindössze kézfegyverrel jó, ha rendelkeztek – megfelelő haditechnikai felszerelés híján önmagában nem tette sokkal ütőképesebbé a magyar fegyveres erőket, a KKVSz, majd később NMV tagjai mindazonáltal belső karhatalmi, kárelhárítási-katasztrófavédelmi, valamint poltikai rendészeti jellegű információgyűjtő feladatokra jól alkalmazhatók voltak, így pedig a két világháború közhötti a autoriter konzervatív kormányzat mindenképpen nagy mértékben támaszkodhatott rájuk.¹²⁹ A Nemzeti Munkavédelem egyébként formálisan valószínűleg 1939-ben szűnt meg, miután Magyarország az 1938-as győri program keretében deklarálta a saját fegyverkezési egyenjogúságát, a Darányi-kormány pedig a második világháborúba való belépéssel párhuzamosan nyíltan is a haderő jelentős fejlesztésébe kezdett.¹³⁰ Az NMV lényegében fokozatosan nyíltan

¹²⁸ HORVÁTH Csaba, *Nemzetvédelem és Nemzeti Munkavédelem, A Hadtörténeti Értesítője Múzeum Értesítője*, 2020/20, 89–94, 92.

¹²⁹ HORVÁTH, i. m.

¹³⁰ Részletesen lásd: DOMBRÁDY–TÓTH, i. m. 105–125.; HU-HL-VKF-1939-1. oszt. 3463/Eln. A Nemzeti Munkavédelem megszüntetése, 1939. március 11.

beolvadt a reguláris magyar haderőbe, amelynek segédrendőri-üzembiztosító feladatai mellett eredetileg is a rejtett, bár csekély harcértékkel rendelkező kiegészítő alakulataként funkcionált...

A különböző irreguláris katonai alakulatok leszerelésével és regularizálásával párhuzamosan az 1923. október 19-ei, 7502. számú kormányrendelet megtiltotta az állami alkalmazottnak, így a fegyveres testületek tagjainak is a részvételét olyan egyesületekben, amelynek tevékenysége az állam törvényes rendje ellen irányul vagy azzal összeegyeztethetetlen, illetve nem rendelkeznek a belügyminiszter által jóváhagyott alapszabállyal, tehát lényegében a titkos társaságokban való tagságot tiltotta meg.¹³¹ A valóságban persze az állam számára tovább sem volt könnyű ellenőrizni – már persze ha jobboldali társaságok esetében valóban ellenőrizni akarta –, ki miféle egyesületben, társaságban tag, kikkel, hogyan és milyen célok megvalósítása érdekében tart kapcsolatot, pláne, ha az adott titkos szervezet konspiratív okokból nem, vagy csak minimális mértékben képzett iratot. Ily módon, bár a Kettőskereszt Vérszövetség, a magyar jobboldali milíciák csúcsszerve 1923-ban hivatalosan megszűnt, tagjai valamilyen formában, részben feltehetőleg továbbra is állami szolgálatban, folytathatták tevékenységüket az általuk hazafiasnak tartott célok érdekében, és gyakorlatilag különböző állami és kvázi-állami szervezetek formájában egészen 1945-ig évekig működtek...

¹³¹ Budapesti Közlöny, 1923. október 24.

2.

**EGY RADIKÁLIS JOBBOLDALI TITKOS
SZERVEZET AZ IRREGULÁRIS KATONAI
ALAKULAT ÉS A BÚNSZÖVETKEZET
HATÁRÁN
A CSELEKVŐ MAGYAROK TÁBORA ÉS AZ
ALAPÍTÓ-VEZETŐK ANTISZEMITA
INDÍTTATÁSÚ RABLÓGYILKOSSÁGI ÜGYE
(1922–1926)**

Az 1920-as évek radikális jobboldali, részben titkos paramilitáris szervezeteinek működésére és antiszemita indíttatású erőszakos megnyilvánulásaira igen jó esettanulmányként szolgálhat a *Cselekvő Magyarok Tábor*a névre hallgató organizáció bemutatása, amelynek tagjai súlyos bűncselekményeket, többek között egy részben zsidóellenes indíttatásból fakadó rablógyilkosságot követtek el, így konkrét tevékenységükről többek között az ellenük e cselekmények nyomán lefolyt büntetőper irataiból tudunk.¹³²

A Cselekvő Magyarok Táborát a rendelkezésre álló történeti adatok alapján 1922–1923 körül kezdte el szervezni Bedő József magánhivatalnok és Dula József államvasúti tisztviselő, két, a Romániához csatolt Erdélyből repatriált, viszonylag fiatal első világháborús veterán, akik többek között irreguláris katonákként a nyugat-magyarországi felkelésben is részt vettek. A Cselekvő

¹³² HU-BFL-VII-5-c-11717/1923. Bedő József és Dula József büntetőpere.

Magyarok Tábora eredetileg egészen biztos, hogy szoros átfedéseket mutatott az Ébredő Magyarok Egyesületének nemzetvédelmi osztályaival és a Kettőskereszt Vérszövetséggel, az 1920-as évek befolyásos titkos magyar katonai szervezetével, Dula József pedig egy ideig Héjjas Iván különítményparancsnok szűkebb köréhez tartozott. A Cselekvő Magyarok Tábora genezise valószínűleg valamikor 1919–1920 környékén keresendő, többek között akár egy olyan eseménysorozat kapcsán, amelyet Borsi-Kálmán Béla, a magyar–román–francia kapcsolatok egyik legjelentékenyebb magyar kutatójának 2006-ban akadémiai doktori értekezésékként megvédett, a Bánság, és szűkebb értelemben Temesvár mintegy kétszázéves történelmét áttekintő monográfiája dolgozott fel, amely a közelmúltban immár harmadik, jelentősen bővített kiadásban látta meg a napvilágot.¹³³ A kiváló és szokatlanul összetett szakkönyv kiindulópontja egy mára nagyjából feledésbe merült, ám a maga korában nagy visszhangot kiváltó, nemzetpolitikai jelentőségű esemény, az úgynevezett temesvári levente-per. Az első világháború után, 1919-ban Temesvárt és a Bánságot megszállta a Román Királyi Haderő, temesvári fiatalok egy csoportja pedig kétségbeesésükben, hazafias érzelmektől hajtva *Levente Szövetség* néven magyar ellenállási mozgalmat szerveztek. Bár a terület hovatartozása nemzetközi jogi értelemben még egyáltalán nem volt tisztázott, és a trianoni békeszerződést is csak később írták alá, és Magyarország új államhatárait a Nagy Háborút lezáró

¹³³ BORSI-KÁLMÁN Béla, *Kisfűk a nagy viharban. A temesvári „Levente-pör” – az első román „irredenta per” története, 1919–1922*, Budapest, Kortárs Kiadó, 2020.

békekonferencia még korántsem jelölte ki, a román hatóságok mégis a román állam elleni összeesküvéssel, lázadással vádolták a lelepleződött levontéket, akik ráadásul, noha többnyire polgári személyek voltak, abszurd módon katonai bíróság előtt feleltek a szervezkedésért. A fiatalok elsőkön kiemelkedően súlyos büntetésekben részesültek, és csak pár évvel később, román–magyar fogolycsere-egyezmények keretében sikerült nagy részüket kimenteni a fogságából. Bár a román hatóságok által meglehetősen felnagyított első romániai magyar „irredenta per” hajlott afelé, amit manapság *konceptiós per*ek szokás nevezni (a korszakban egyébként inkább *kirakatper* néven illették az ilyen politikai célzattal rendelkező, koholt vádak alapján lefolytatott büntetőeljárásokat), a román állam pedig a szervezkedés komolyságát szándékoltan túlbecsülte és aránytalanul szigorú büntetésekkel sújtotta a vádlottakat, annyit mindenképpen érdemes kiemelnünk, hogy a magyar katonai hírszerzés valóban érintett volt a Levente-szervezkedésben. A Levente-szervezkedés tagjai ugyanis egyértelműen kapcsolatban álltak a Horthy Miklós későbbi kormányzó vezette Nemzeti Hadsereg hírszerző szerveivel. Azt például a Borsi-Kálmán Béla által feldolgozott levéltári források egyértelműen tanúsítják, hogy egy Mike József nevű, hírszerző szolgálatot ellátó magyar főhadnagy ekkoriban a Bánságban tevékenykedett, és a román megszállás ellen szervezkedő magyar ellenállókkal is kapcsolatban állt. Az ügy háttérben felsejlik Siménfalvy Tihamér vezérkari ezredes, a Székely Hadosztály egykori vezérkari főnöke, a Horthy-korszak mára kevésbé ismert, ám annál komolyabb szerepet játszó hírszerző törzstisztje, titkosszolgálati vezetője, egyúttal pedig a titkos irreguláris magyar katonai szervezet, a Kettőskereszt Vérszövetség

parancsnoka is. Valószínűsíthető tehát, hogy az esettanulmányunkban tárgyalt organizáció és a hírszerző-kémelhárító-diverzáns magyar katonai szervezet egyik elcsatolt területeken működő tevényeként, lerakataként kezdte működését, tagjai pedig később más milicista szervezetek tagjaihoz hasonlóan önállósították magukat.

Hogy a Cselekvő Magyarok Tábora névre hallgató paramilitáris szervezet mennyire állt közvetett vagy közvetlen kormányzati irányítás alatt a tagok/vezetők által elkövetett bűncselekményeinek időpontjában, és mennyire funkcionált éppen a Nemzeti Hadsereg, majd az 1922-es évtől kezdve a Magyar Királyi Honvédség rejtett, félhivatalos kiegészítő alakulataként, esetleg diverziós/különleges művelési feladatokat ellátó, titkosszolgálati jellegű árnyékszervezeteként, arról tehát ellentmondásosak a kutatók rendelkezésére információk. Annyi azonban bizonyos, hogy 1923-ra azonban Bedő József és Dula József, a szervezet alapító-vezetői más radikális jobboldali veteránokhoz hasonlóan egyre elégedetlenebbé váltak a Bethlen-kormány konszolidációs politikájával, és elcsatolt területről származó veteránokként sokkal radikálisabb, irredenta és erősen antiszemita célokat fogalmaztak meg. Egyebek között Erdély katonai erővel történő visszafoglalását, illetve a zsidóság Magyarországról való erőszakos kiutasítását tartották megvalósítandó politikai céljaiknak.¹³⁴ Lassan, de biztosan kezdett el bennük érlelődni az erőszakos kormányváltás és hatalomátvétel, röviden egy puccs gondolata, amely 1923-ra, függetlenül attól, hogy erre a reális esélyük az adott körülmények között

¹³⁴ HU-BFL-VII-5-c-11717/1923.

nyilván nem volt, teljességgel komoly és határozott szándékukká vált.¹³⁵

1923-ban a radikális jobboldali fiatal emberek már ott tartottak, hogy többször felmentek a Várba, a Miniszterelnökség épületéhez, hogy kifigyeljék, hány fős őrség vigyáz a miniszterelnökre, illetve hol lehetne esetleg egy minisztertanácsi ülés alkalmával robbanószerkezetet elhelyezni, és a Bethlen-kormány ellen terrorcselekményt elkövetni.¹³⁶ Később Dula József és Bedő József azonban rájött, hogy nagyra törő politikai terveik megvalósításához jelentős anyagi forrásokra is szükségük lenne, ezért elkezdtek összeírni bizonyos gazdag zsidó kereskedők, bizományosok nevét, akiket esetleg kirabolhatnak, ily módon pedig mind saját megélhetésük javításához, mind pedig radikális politikai céljaik eléréséhez elegendő készpénzhez juthatnának. A Várban, a miniszterelnöki hivatal környékén tett megfigyelő körútjaik alkalmával került a látókörükbe Othó Lajos, a tehetős, 83 esztendő budai zsidó ékszerész, aki a Tárnok utca 16-ban lakott és dolgozott. Bedő és Dula 1923 júniusában immár nemcsak a miniszterelnökséget jártak fel kémlelni a Várba, hanem Othó Lajos ékszerészt is elkezdték megfigyelni, és fokozatosan eltökélték, hogy kirabolják. A rablási kísérletre végül 1923. július 27-én, az esti órákban, 8 óra körül került sor. A két fiatalember azzal az ürüggyel lépett oda a Tárnok utca 16 szám alatti ház kapualjában az idős ékszerészhez, hogy egy bizonyos Schmitt nevű embert keresnek, aki tudomásuk szerint a házban/a környéken lakik, az idős férfi azonban azt felelte nekik, nem ismer ilyen nevű embert a

¹³⁵ Uo.

¹³⁶ Uo.

környéken. A két fiatalember betuszkolta az idős ékszerészt a kapualjba, valami azonban balul sült el, az ékszerész segítségért kezdett kiabálni, az egyik rabló, minden valószínűség szerint Bedő József pedig a nála lévő katonai rohamkéssel elvágta Othó Lajos torkát, majd anélkül, hogy behatoltak volna a lakásba és ellopták volna a meggyilkolt ékszerész vagyontárgyait, Bedő és Dula végül pánikba estek, és elmenekültek a helyszínről.¹³⁷

A Magyar Királyi Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága nagy erővel látott neki a nyomozásnak, Othó Lajos ékszerész meggyilkolását pedig kiemelt bűncselekményként kezelték, Bedő József és Dula József pedig igen hamar a hatóságok látókörébe került – a detektívek 1923 augusztusának első napjaiban fogták el a brutális rablógyilkossággal alaposan gyanúsítható, két radikális jobboldali fiatalembert, elfogásukról pedig a sajtó is beszámolt.¹³⁸ A gyanúsítottak rövidesen beismerő vallomást is tettek a budapesti rendőr-főkapitányságon a nyomozást irányító Angyal László detektívfelügyelő előtt, a nyomozást pedig nagyban segítette, hogy a fővárosi rendőrségnek beépített emberei voltak a korabeli, a hadsereggel többé-kevésbé kapcsolatban álló radikális jobboldali félkatonai csoportok tagjai között, így minden valószínűség szerint a Cselekvő Magyarok Táborában is.¹³⁹

Feltehetőleg az igazságszolgáltatási rendszer erős leterheltsége is hozzájárult, hogy bár a Cselekvő Magyarok Tábornának antiszemita rablógyilkos parancsnokait már

¹³⁷ Uo.

¹³⁸ Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Elfogták az Anna utcai rablógyilkosokat*, Magyarország, 1923. augusztus 3., 8.

¹³⁹ Uo.

cselekedetük után két hónappal elfogták a hatóságok, ügyüket a Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék csak másfél évvel később, 1925. február 19-e és 23-a között tárgyalta. A főtárgyaláson dr. Langer Jenő kúriai bíró elnökölt, aki az 1920-as években igen gyakran tárgyalta elsőfokon a radikális jobboldali félkatonai szervezetekhez köthető bűnügyeket – elsőfokon ő volt tanácselnök többek között Márffy József és társai bombaperében is...

A Cselekvő Magyarok gyilkossági ügyének főtárgyalásról a sajtó ugyancsak kimerítően tudósított, noha az ügy mérsékeltbb figyelmet kapott, mint a radikális jobboldali szervezetekhez köthető, más hasonló bűncselekmények. Mindazonáltal az ügy érdekessége, hogy Bedő József és Dula József a tárgyaláson visszavonták a rendőrségen és a vizsgálóbíró előtt tett beismerő vallomásaikat Othó Lajos ékszerész meggyilkolásának vádját illetően, és azt állították, a rendőrségen a detektívek többször megverték, illetve pszichikailag presszionálták őket a beismerő vallomásra. Nem tagadták azonban egy percig sem, hogy a Cselekvő Magyarok Tábora, mint titkos irredenta szervezet, 1923 folyamán a hatalom erőszakos átvételét és a Bethlen-kormány megdöntését tervezte, mert teljes mértékben elégedetlenek voltak Bethlen István konszolidációra törekvő, irredenta szempontból értelmezésük szerint teljes mértékben eredménytelen politikájával.¹⁴⁰

1925. február 19-én a dr. Langer-tanács előtt Bedő József részletesen elmondta, hogy titkos szervezete, a Cselekvő Magyarok Tábora határozottan komolyan gondolta a kormány eltávolítását, a puccstervbe pedig igyekezett bevonni Csilléry András jobboldali ellenzéki

¹⁴⁰ HU-BFL-VII-5-c-11717/1923. A főtárgyalás jegyzőkönyve.

országgyűlési képviselőt, a Friedrich-kormány korábbi népjóléti miniszterét, a Friedrich István vezette Fehér Ház Bajtársi Egyesület (egy ideig titkos társaság módjára is működő) jobboldali legitimista paramilitáris politikai szervezet és az Ébredő Magyarok Egyesületének tagját, a Cselekvő Magyarok pedig sikerük esetén őt bízták volna meg kormányalakítással.¹⁴¹ Ily módon szoros átfedések feltételezhetők a Cselekvő Magyarok Tábora és a könyvünk következő fejezetében részletesen bemutatandó Fehér Ház Mozgalom/Bajtársi Egyesület között is. Csilléry valamilyen fokú kapcsolatot tartott ugyan a radikális jobboldali titkos szervezettel, talán némi anyagi adományt is juttatott nekik, arra vonatkozó adat azonban nem merült fel, hogy túlságosan komolyan vette volna a fiatal, Erdélyből repatriált veteránok szervezkedését.¹⁴² Védekezésében Bedő József azt a meglehetősen zavaros érvelést is előadta, mely szerint azért vallotta be Othó Lajos meggyilkolását a rendőrségen, mert ezt a köztörvényes bűncselekményt személy szerint kevésbé gondolta súlyosnak, mint a Bethlen-kormány megdöntésére irányuló terveket, és mikor ráeszmélt, hogy a rendőrség nem a puccs előkészítésével, hanem rablógyilkossággal gyanúsítja, inkább magára vállalta a cselekményt, csak hogy az álla- és kormányellenes összeesküvésről elterelje a figyelmet.¹⁴³

Dula József a törvényszék előtti kihallgatásakor nagyjából hasonló történettel állt elő, és lényegében visszavonta a nyomozati és a vizsgálati szakaszban tett beismerő vallomásait. Az elnök azon kérdésére, miért volt

¹⁴¹ Uo.

¹⁴² Uo.

¹⁴³ Uo.

revolvere, melyet őrizetbe vételekor bizonyítékként lefoglalt a rendőrség, azt felelte, hogy azzal az 1923-as ceglédi időközi országgyűlési választást akarta megzavarni, és a levegőbe akart lőni, mikor a ceglédi zsidó polgárok szavazni mennek, és ezzel megfélemlítse őket, hogy a választókerületből mindenképpen Lendvai István, a Gömbös Gyula vezette fajvédő képviselőcsoport tagja kerüljön be az országgyűlésbe. (Lendvai István egyébként fajvédő programmal Gömbös Gyula híveként és frakciótársaként valóban 1923-ban valóban bekerült az országgyűlésbe, mint a ceglédi választókerület képviselője). Bedő József és Dula József Langer tanácselnök további kérdéseire megismételték, hogy tudomásuk szerint a rendőrségen egyes gyanúsítottakat kegyetlen kínzásoknak vetették alá a detektívek, és az ő megverésüket is kilátásba helyezték, ezért 1923 augusztusában inkább mindent bevallottak a rendőröknek, csak hogy ne verjék őket meg kegyetlenül.¹⁴⁴

A főtárgyaláson tanúvallomást tett Schrenberger Jozefin, a meggyilkolt Othó Lajos ékszerész idős, német anyanyelvű és csak németül beszélő házvezetőnője is, aki elmondta, hogy tanúja volt annak, hogy két fiatal férfi Othó Lajostól bizonyos Schmidt nevű ember iránt érdeklődnek, azonban idős korára való tekintettel azt állította, nem ismeri fel egyértelműen Bedő Józsefet vagy Dula Józsefet.¹⁴⁵

A következő fontosabb tanú egy bizonyos Szauner Ferenc nevű szegény, idős, alkalmi munkából élő, szegényszálláson élő napszámos, Schrenberger Jozefin házvezetőnő sógora volt, aki elmondta, hogy sógornőjétől

¹⁴⁴ Uo.

¹⁴⁵ Uo.

időnként pénzadományt és ételt kapott Othó Lajos budai házában, ezért járt oda viszonylag gyakran, és a nyomozók eleinte őt is a gyilkosság potenciális gyanúsítottjaként kezelték. A tárgyaláson ugyan az is kiderült, hogy a rendezetlen háttérű Szautner Ferenc korábban már volt büntetve kisebb lopások miatt, azonban a rendőrség már az ügy viszonylag korai stádiumában úgy látta, hogy valószínűleg nem ő a felelős a rablógyilkosságért.¹⁴⁶

A tárgyalás következő szakaszában a nyomozást irányító Angyal László detektívfelügyelő tett részletes vallomást a rendőrség nyomozati munkájáról. Beszámolt róla, hogy Szautner Ferenc ugyan az ügy korai szakaszában valóban a rendőrség látókörébe került, azonban a nyomozók nem sokkal később rájöttek, hogy a hozzá vezető nyom rossz volt, és látókörbe került Bedő József és Dula József, akiket szemtanúk láttak a környéken menekülni. Szautner Ferenc ráadásul alibit igazolt magának a gyilkosság idejére, így mindenképpen ejtették ellene a gyanút. Angyal László, valamint a nyomozásban ugyancsak részt vevő Lengyel János főfelügyelő hangsúlyozták, hogy előállításuk után Dula József és Bedő József részletes beismerő vallomást tettek a rendőrségen, és láthatólag a gyilkossági ügy olyan részleteivel is tisztában voltak, amelyet csak akkor tudhattak, ha részesek voltak abban.¹⁴⁷ A gyanúsítottak kihallgatásában részt vevő Gál Lajos detektív a bíróság előtt ugyanezt erősítette meg, és még azt is elmondta, hogy Bedő József nadrágja az elfogásakor véres

¹⁴⁶ Uo.

¹⁴⁷ Uo.

volt, ugyanis abba törölte véres kezét közvetlenül a gyilkosság elkövetése után.¹⁴⁸

A vád koronatanúja végül Baral Augusztia fiatal, mindössze 18 éves tisztviselő volt, aki az Othó Lajos ékszerész otthona melletti házban lakott, és 1923. július 27-én este az ablakából tanúja volt, amikor két fiatal férfi arról érdeklődött az idős ékszerésztől, lakik-e a környéken Schmidt névre hallgató ember, azonban a sötétség miatt nem látta jól a két férfit, ezért nem ismerte fel egyértelműen Bedő Józsefet és Dula Józsefet. A tanú annyit azonban egyértelműen ki tudott jelenteni, hogy viszonylag jól öltözött, az első körben a gyilkossággal meggyanúsított Szautner Ferencről jóval fiatalabb férfiakat látott és hallott.¹⁴⁹

A nyilvános tárgyalás 1925. február 21-én folytatódott, amikor Dula József feleségét is tanúként hallgatta ki a büntetőtörvényszék. Dula Józsefné előadta, hogy férje illegális módon akarta bérelt lakását elcserélni egy Pogács Vilmos nevű sepsiszentgyörgyi vendéglőssel, az elnök azonban felszólította, hogy ne térjen el a tárgytól, a szabálytalan lakáscsere pedig nem tartozik szorosan a gyilkossági ügyhöz.¹⁵⁰

Az említett Pogács Vilmos vendéglős ugyancsak tanúvallomást tett, és elmondta, hogy 400 000 koronáért elméletileg megvette Dula József és felesége bérelt lakását, vagy legalábbis annak bérleti jogát, azonban a lakást végül

¹⁴⁸ Uo.

¹⁴⁹ Uo.

¹⁵⁰ Uo.

nem kapta birtokba, emiatt pedig feljelentést tett a Dula házaspárt ellen.¹⁵¹

Egy bizonyos Tömpe Károly nevű tanú a szabálytalan lakáscsere ügyéhez kapcsolódóan elmondta, hogy Dula Józseftől elvileg másfél évre albérletbe vett egy szobát, egyévi lakbért pedig ki is fizetett neki előre, ám Dula József és felesége megszöktek, azonban előzőleg még az egész lakást eladták másvalakinek, tehát az egyévi albérleti díjat lényegében elsikkasztották.¹⁵²

A tanúk meghallgatása után a törvényszéki orvosszakértők véleményének meghallgatása következett, dr. Németh Ödön orvostanár, törvényszéki orvos pedig előadta, hogy álláspontja szerint sem Bedő József, sem Dula József nem szenvednek semmiféle mentális betegségben, mindketten katonaviselt, középfokú végzettségű, rendezett háttérből származó férfiak, akik tökéletesen tudatában voltak annak, mire vállalkoznak, amikor emberölésre ragadtatták magukat.¹⁵³ A vádlottak mentális állapotát ismertető szakvélemény után dr. Minich Károly egyetemi tanár, törvényszéki orvosszakértő előadása az áldozat, Othó Lajos boncolásáról, a törvényszéki orvos pedig elmondta, hogy az idős, törekeny testalkatú férfit összesen négy, a nyakán ejtett brutális vágással ölték meg, bár nem halt meg azonnal, hanem körülbelül egy órával a súlyos sebesülések elszívása után, a kórházban halt bele a vágásokba.¹⁵⁴

¹⁵¹ Uo.

¹⁵² Uo.

¹⁵³ Uo.

¹⁵⁴ Uo.

A bíróság ezek után szakértőként hallgatta meg Dr. Jahn József országos fővegyészt, aki korábban megvizsgálta Bedő József bizonyítékként lefoglalt katonai rohamkését, valamint vörös foltokkal tarkított, fehér glaszénkesztyűjét, és egyértelműen arra a következtetésre jutott, hogy a két bűnjelen látható vörös foltok emberi vértől származnak.¹⁵⁵

Mindezek után az ügy egy fontos tanúja volt még Nógrádi Gyula volt lapszerkesztő, újságíró, Bud János hivatalban levő pénzügyminiszter sógora, aki a Cselekvő Magyarok Táborának megalakulásáról és tevékenységéről tett tanúvallomást. Elmondta, hogy 1921-ben irreguláris katonaként maga is részt vett a nyugat-magyarországi felkelésben, Bedő Józsefet innen ismeri, volt katonatársa pedig 1923 júliusában szólította fel arra, hogy lépjen be a maga elé irredenta célokat kitűző titkos alakulatba. Bedő József állítólag 1923 folyamán úgy tájékoztatta Nógrádit, hogy befolyásos politikusok, többek között Csilléry András erősen támogatják a mozgalmukat, és azt a kérést intézte felé, hogy amennyiben lehetséges, szerezzen robbanóanyagot egy, a Bethlen-kormány ellen elkövetendő robbantásos merénylethez, ugyanis a Cselekvő Magyarok Táborára szerint érkezett a kormányváltás és a sokkal határozottabb, radikális jobboldali politikai cselekvés ideje. Nógrádi ugyanakkor kiemelte azt is, hogy abban az időben igen nagy volt az elkeseredés az általa ismert első világháborús veteránok és nyugat-magyarországi felkelők között, akik úgy érezték, a konszolidációra törekvő kormányzat magukra hagyta őket, sokan közülük deklasszálódtak, és ő maga is ismert egy Lipót-keresztel kintüntetett főhadnagyot, aki hajléktalanként a Gellérthegy

¹⁵⁵ Uo.

egyik barlangjában volt kénytelen meghúzni magát. Nógrádi Gyula saját bevallása szerint próbált hatni Dulára és Bedőre, hogy inkább az országhatáron kívül, a környező kisantant államokban kövessenek el valamiféle irreudenta diverziós cselekményt, amellyel a hazájukat is szolgálhatnák, ők azonban állítólag mindenképpen ragaszkodtak azon tervükhöz, hogy a Bethlen-kormány ellen hajtsanak végre merényletet. Nógrádi továbbá arra is kitért, hogy mint a pénzügyminiszter közeli rokonát, Rakovszky Iván belügyminiszter felszólította, hogy neki személyesen tegyen beismerő vallomást, amit meg is tett, a bíróság előtt pedig elismételte, hogy Bedő József az Othó Lajos meggyilkolását megelőző napon azt mondta neki, a Cselekvő Magyarok Tábora nevében olyan dolgot fognak nemsokára végrehajtani Budán, amiről az egész ország beszélni fog. Nógrádi állítása szerint másnap olvasta a lapokban Othó ékszerész meggyilkolásának hírért, és azonnal Bedő Józsefre és Dula Józsefre gyanakodott, akik álláspontja szerint őrültséget követtek el. Nógrádi ugyanakkor azt is előadta a törvényszék előtt, hogy Rakovszky Iván belügyminiszternek is előadta már korábban, amit a bűncselekmény politikai aspektusairól, a Cselekvő Magyarok Tábora irreudenta terveiről tudott. Kiemelte, hogy tudomása szerint Dula József korábban gazdasági vezető volt Héjjas Iván egyik szervezetében, a Cselekvő Magyarok Tábora pedig tudomása szerint nem illegális titkos társaság, hanem eredetileg a kormány által életre hívott, állami, vagy legalábbis államilag támogatott, irreudenta célokat szolgáló paramilitáris szervezet, rejtett félhivatalos irreguláris katonai alakulat volt,¹⁵⁶ és a Kettőskereszt Vérszövetség

¹⁵⁶ Uo.

alárendeltségében működött, hasonlóan az Ébredő Magyarok Egyesületei nemzetvédelmi osztályaihoz és a Magyar Országos Véderő Egylet lövészalakulataihoz.

A tanúkihallgatások után végül az ügyész vádbeszéde következett, amely egyébként kortárs perspektívából kiválóan összefoglalta azt a társadalmi és politikai problémát, amely az 1920-as évek magyar radikális jobboldali szervezeteinek történeti értékeléséről mai kutatói szemmel is elmondható. Az vád képviselője hosszan kifejtette, hogy álláspontja szerint, bár a vádlottak eredetileg valóban politikai szervezetet létesítettek, amely radikális politikai célokat akart megvalósítani, az általuk egy nyolcvan év feletti idős ember sérelmére elkövetett rablógyilkosság közönséges köztörvényes bűncselekmény, amely mindenféle politikai színezetet nélkülöz. Kiemelte, hogy az első világháborút megjárt, majd a zavaros, polgárháborús időkben tovább katonáskodó fiatal emberek álláspontja szerint nem tudtak, és nem is igazán akartak visszailleszkeszteni a társadalomba, és saját hazafias érdemeikre hivatkozva munka nélkül szerettek volna maguknak megélhetést biztosítani, ezért pedig súlyos bűncselekményeket követtek el. Miután a konszolidáció előre haladtával a Bethlen-kormány fokozatosan leszerelte a különböző jobboldali fegyveres csoportokat, és tagjaik többnyire már nem tudtak megélni irreguláris katonai tevékenységükből, fokozatosan a törvény módszeres áthágásában találták meg boldogulásuk útját. Az ügyész vádbeszédében nem látott semmiféle enyhítő körülményt, amit Bedő József és Dula József védelmére fel lehetett volna hozni, ugyanis a rablást és a gyilkosságot álláspontja szerint lassan, több lépésben, módszeresen tervezték meg, potenciális áldozataik név- és címjegyzékét is

összeállították, így került a látókörükbe Othó Lajos ékszerész, akit végül szerencsétlen módon még csak ki sem raboltak, csak egyszerűen meggyilkoltak. Az ügyész továbbá kiemelte, hogy a nyomozati és a vizsgálati szakban a vádlottak beismerték tettüket, a bizonyítékok összefüggő láncolata pedig egyértelműen egy irányba mutat, bűnösségük pedig ebből kifolyólag aligha lehet kétséges. A vádbeszéd a Cselekvő Magyarok Táborának eskümintáját is ismertette, amely nem meglepő módon nagyon hasonló volt a Kettőskereszt Vérszövetség, az Ébredő Magyarok Egyesülete nemzetvédelmi osztályai, az Alföldi Brigád és más korabali magyar, radikális jobboldali eszmék mentén szerveződő irreguláris katonai alakulatok esküjének szövegéhez:

„Én (név) esküszöm a Mindenható Istenre, Hazám és hozzátartozóim boldogságára, hogy a Cselekvő Magyarok Táborának Végrehajtó Bizottságát felettes parancsnokságomul elismerem, minden parancsát legjobb tudásom szerint, ha kell, életem árán is teljesítem, a részemre kiadott parancsokat, megbízásokat, valamint a Cselekvő Magyarok Tábora tagjainak nevét, tartózkodási helyét sem közvetve, sem közvetlen senkinek, semmilyen kényszerítő körülmények hatása laatt elárulni nem fogom, a Cselekvő Magyarok Táborának Végrehajtó Bizottságát ítélőbíróságomul elfogadom és ítéleteiben megnyugszom. Isten engem úgy segítjen!”

Vádbeszédében az ügyész a legsúlyosabb büntetést kérte, és kiemelte, hogy a háborúban szocializálódott fiatal emberek erőszakos cselekményeire, törvénytöréseire a katonai szolgálat közben átélte negatív tapasztalatok nem szolgálhatnak mentségül, hiszen végül az állam és a fennálló társadalmi rend megdöntésére bűnszervezetként működő,

titkos társaságot hoztak létre, amelynek nevében végül rablógyilkosságot követtek el.¹⁵⁷

Bedő József és Dula József védői, dr. Beck Oszkár és dr. Budai Lajos a vádlottak korábbi hazafias magatartására, erdélyi származására, katonai szolgálatukra és a trianoni békeszerződés őket személyesen érintő történelmi tragédiájára hivatkozva kérte felmentésüket, Bedő József pedig az utolsó szó jogán előadta, hogy ő és Dula József a trianoni békeszerződés igazságtalanságainak áldozatai, hazájukat, Erdélyt elfoglalták a románok, ő pedig személy szerint szívesen harcolna most is fegyverrel Erdély visszafoglalásáért. Dula József és Bedő József az utolsó szó jogán mindketten teátrális védekezést adtak elő, az elnök pedig többször rendre utasította őket. A dr. Langer Jenő által elnökölt törvényszéki tanács végül ítélethirdetésre visszavonult.

A Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék végül néhány nappal később, 1925. február 21-e szombat délután kihirdette a Dula József és Bedő József büntetőperében meghozott, elsőfokú ítéletét, melyben az Othó Józsefet meggyilkoló Bedő Józsefet életfogytiglani, bűntársát, Dula Józsefet pedig tizenkét évi fegyházbüntetésre ítélte. Az ügyész persze súlyosbításért, míg a vádlottak enyhítésért fellebbeztek, így a büntetőper másodfokon a Budapesti Királyi Ítéltáblán folytatódott.¹⁵⁸

1925 júniusában a dr. Kállay Miklós elnöklete alatt álló ítéltáblai tanács helybenhagyta az Othó Lajost meggyilkoló Bedő József életfogytiglani büntetését, azonban meglepő módon elfogadta Dula József

¹⁵⁷ Uo.

¹⁵⁸ Uo.

védekezését, mely szerint ő csupán a rablásban akart részt venni, és amíg Bedő végzett az ékszerésszel, ő az utcán várakozott, így csupán rablásban bűnrészes, a gyilkosságban egyáltalán nem, és tizenkétéves fegyházbüntetését jelentősen, mindössze háromévi fegyházbüntetésre enyhítette.¹⁵⁹

A vádlottak és az ügyész ez esetben is fellebbeztek, az ítélet tábla ítéletét pedig alig két hónappal később, 1925 augusztusában helybenhagyta a Magyar Királyi Kúria, így a gyilkosságot elkövető Bedő József valóban életfogytiglani szabadságvesztést kapott, bűntársa azonban mindössze három évig kellett, hogy élvezze a büntetés-végrehajtás vendégszeretetét.¹⁶⁰ Dula József 1927-ben szabadult, Bedő József azonban hiába adott be számos perújrafelvételi kérelmet, ezeket elutasították.¹⁶¹ Othó Lajos ékszerész gyilkosának további sorsa ismeretlen, és erősen elképzelhető, hogy a börtönben hunyt el.

A Cselekvő Magyarok Táborának további tevékenységéről kevés adat maradt fenn, annyi azonban bizonyos, hogy egyes tagjai valamilyen szinten még 1926-ban még aktívak voltak – erről tanúskodik egy 1926-os, a radikális jobboldali titkos szervezetekkel foglalkozó titkosrendőri jelentés, mely a Magyar Királyi Belügyminisztérium rezervált iratai között maradt fenn a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának őrizetében:

¹⁵⁹ Uo.

¹⁶⁰ Uo.

¹⁶¹ Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Elutasították Othó ékszerész gyilkosának újrafelvételi kérelmét*, Magyar Hírlap, 1927. július 31., 11.

„Cselekvő Magyarok Tábor

A Cselekvő Magyarok Tábor hírbedt nevű egyesülés, amelynek két tagja, és pedig Bedő József és Dula József annak idején meggyilkolták Othó budai ékszerészt. Egy másik hőstettük a soroksári csoportnak az a vállalkozása volt, amikor a Fővárosi Operettszínházban rendezték az ismert botrányt.¹⁶² Tagjaik közé sorolható:

Sesevich László

Zsabka Kálmán

ifj. Ostyán Antal

Bácskay Antal

Gyenes András

ifj. Tóth Imre

Wimmer György

Ott Mihály

Blažsek Sándor

Dreschler Antal

Böhm Sándor

Neubauer Mátyás, ez utóbbi részben az Operettszínház elleni támadásban. Vannak közöttük egyetemisták is, ezek közül nevesebbek:

Szentgyörgyi Nándor

Pilisy Béla

Ordóczy Pál

¹⁶² 1923. január 16-án az Ébredő Magyarok Egyesülete fegyveresei merényletet kíséreltek meg a 1923. január 16-án merényletet kíséreltek meg a Fővárosi Operettszínház ellen, a nézőtérben az előadás első felvonása felé több fiatalember lövöldözni kezdett. Személyi sérülés nem történt, de nagy pánik tört ki a színházban. Az akció irányítója Adorján Géza, az EME nemzetvédelmi osztályának egyik vezetője volt. Vö SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1921–1926-ban*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, Tomus LVII, 1976, 3–60, 8–9.

Pócs János
Mayer Ervin
Reviczky Jenő
Lenthel Béla
Bartha Sándor.”¹⁶³

A társaság névsorában nem meglepő módon ott találjuk Sesevich/Sesevics László hadnagyot és Zsabka Kálmán alhadnagyot, az 1920–1921-ben a Britannia Szállóban berendezkedett irreguláris katonai különítmény tagjait, többek között Soltra József rendőrjárőr 1920. november 10-ei meggyilkolásának felelőseit is, akik a polgárháborús időket követő paramilitáris erőszakhullám idején elkerülték a felelősségre vonást. Ekkoriban ugyan már nem voltak aktív állományú katonák, azonban személyük ismételten jól rámutat az 1920-as évek radikális jobboldali fegyveres szervezetei és a magyar haderő igen szoros kapcsolatára, mely megint csak a német *Freikorps*ok és a hivatalos haderő, a *Reichswehr* szoros kapcsolatához hasonlítható. Bedő József életfogytiglani fegyházbüntetése történő elítélése azonban 1925-ben végre megtörni látszott a súlyos bűncselekményeket elkövető irreguláris katonák ügyeiben indult büntetőeljárások tendenciáit. Itt a gyilkosság tényleges elkövetőjére valóban súlyos büntetést szabott ki a bíróság, melyet a fellebbezések ellenére a másod- és harmadfokú bírói fórum is helyben hagyott, bár másrésről a gyilkos tettestársa, Dula József annak ellenére, hogy erősen bűnrészes volt egy rablógyilkosságban, mindössze három évet töltött börtönben.

¹⁶³ HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250. A titkos társaságok felfedése, 1926.

Hogy kinek milyen érdeke fűződött vagy nem fűződött Bedő József életfogytiglani büntetéséhez, azt természetesen nem tudhatjuk, a Cselekvő Magyarok Táborának büntetőpere ugyanakkor mindenképpen azt az üzenetet hordozta a széles nyilvánosság számára, hogy 1925 már a politikai konszolidáció ideje, véget ért a különítményesek fénykora, az állam pedig nem tűri tovább az ellenforradalmi rendszer kiépülésében kétségtelenül aktív szerepet játszó, többnyire radikális jobboldali eszméket valló irreguláris katonák, önszerveződő vagy korlátozott kormányzati irányítás alatt álló fegyveres csoportok garázdálkodásait, hanem innentől kezdve keményen megtorolja azt. Azzal együtt azonban, hogy a különítmények szabad garázdálkodásának ideje 1925 körül határozottan véget ért, a magyar radikális jobboldali milicista mozgalom korántsem szűnt meg teljes egészében létezni, a kormányzat és a hadvezetés pedig 1945-ig bezárólag időről időre még többször is reaktiválta tartalékos jellegű státuszban várakozó, tulajdonképpen az autoriter jobboldali rezsim lojális ellenzékéhez tartozó irreguláris katonáit...

3.
**EGY LEGITIMISTA RADIKÁLIS
JOBBDALI, (FÉL)TITKOS
PARAMILITÁRIS SZERVEZET A
POLITIKAI HATALOM KÖZELÉBEN,
MAJD ÁRNYÉKÁBAN
ADATOK A FEHÉR HÁZ MOZGALOM
TÖREDÉKES TÖRTÉNETÉHEZ (1919–1945)**

A Horthy-korszak, illetve tulajdonképpen már a Tanácsköztársaság utáni ellenforradalmi időszak egyik igen érdekes, ugyanakkor kevésbé kutatott magyar jobboldali szervezete a Fehér Ház nevű, alapvetően a társadalom középrétegeit és a kispolgárságot képviselő, legitimista szellemiségű mozgalom,¹⁶⁴ majd a később ebből kinövő, egészen 1945-ig legális egyesületként is működő Fehér Ház Bajtársi Egyesület. E szervezet története már csak azért is érdekes, mert mint az köztudomású, a Tanácsköztársaság összeomlása, a kommunista kormányzatnál is sokkal rövidebb életűnek bizonyult Peidl-kormány¹⁶⁵ mérsékelt erőszakkal való megbuktatása révén rövid időre (1919. augusztus 7-e és november 24-e között) vitatható legitimitású miniszterelnököt is adott Magyarországnak

¹⁶⁴ A Fehér Ház mozgalom társadalmi háttéréről lásd: ROMSICS Ignác, *A Horthy-korszak*, 46–47.

¹⁶⁵ A Peidl-kormány mindössze hatnapos mandátumáról lásd bővebben Kirschner Béla Kádár-korszakban született, így ideológiailag meglehetősen elfogult, de adattartalmában máig nagyon is használható monográfiáját: KIRSCHNER Béla, *A „szakaszervezeti kormány” hat napja, 1919*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1968.

Friedrich István legitimista politikus, a Károlyi-, majd a Berinkey-kormány korábbi honvédelmi államtitkára személyében.¹⁶⁶

A Fehér Ház ellenforradalmi mozgalom megalakításának pontos dátuma nem ismert, de minden valószínűség szerint valamikor 1918 végére, a Károlyi-kormány hivatali idejére, vagy 1919 elejére, a Berinkey-kormány rövid mandátumának idejére, vagy már éppenséggel a Tanácsköztársaság idejére esett.¹⁶⁷ József Habsburg királyi főherceg, a legitimista politikai szervezet egyik alapítója később a szervezet megalakulásának dátumaként 1919. július 22-ét jelölte meg, más tagok viszont ennél korábbi időpontra emlékeztek.¹⁶⁸ A Fehér Ház elődszervezete ugyanakkor minden valószínűség szerint a Csilléry András nyugalmazott ezredorvos által 1916 táján alapított, radikális jobboldali zárt és titkos társaság, a Magyar Társaság volt, amelynek deklarált célja a keresztény Magyarország visszaállítása volt, tagjai pedig a magyarság túlsúlyát akarták biztosítani a zsidóság vélt túlkapásaival és térfoglalásával szemben.¹⁶⁹ Annyi bizonyos, hogy a részben a Károlyi-kormány alatt is pozíciót vállaló, ám alapvetően jobboldali érzelmű, Habsburg-hű és erősen antiszemita politikusok hamar szembekerültek a baloldali, majd radikális baloldali kormányokkal, egy ponton pedig elérkezettnek látták az időt annak a politikai hatalomnak a megdöntésére, amely egyébként a saját inkompetenciája és a

¹⁶⁶ ROMSICS, i. m. 142–143.

¹⁶⁷ SCHUTZBACH Csaba, *Friedrich István. 100 éve történt az őszirózsás forradalom*, Veszprém, Magyar Vidék 56-os Szervezet Országos Központja, 2018, 49.

¹⁶⁸ SCHUTZBACH, i. m. 50.

¹⁶⁹ HAGYMÁSI Tamás, *Korszakeváltások*, Valóság, 2013/3, 38–50, 43–44.

külső politikai körülmények összjátéka folytán egyébként lényegében magától is összeomlásra volt ítélve.

Mint az ismeretes, József főherceget távoli rokona, a lemondott IV. Károly király még 1918. október 26-án kinevezte minden magyar fegyveres erő főparancsnokává és Magyarország teljhatalmú helytartójává, *homo regius*, azaz „királyi ember”, „a király képviselője” címmel felruházva őt. Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlását követő politikai, katonai és gazdasági összeomlás közepette József főherceg a kommunista kormányzat bukása után, korábbi *homo regius*-i címére hivatkozva, pozícióját azzal jogfolytonosnak deklarálva 1919. augusztus 7-én Magyarország kormányzójává nyilvánította magát, amit lényegében a Magyarország jelentős részét ekkor már megszállva tartó román csapatok is elfogadtak.¹⁷⁰ A szinte anarchisztikus állapotok, idegen megszállás és polgárháborús állapotok közepette bármelyik, a hatalmat formálisan birtokló politikai erőnek csak meglehetősen korlátozott tényleges hatalma volt, ebből kifolyólag történhetett meg, hogy a mindössze néhány napot hivatalban töltő, Peidl Gyula vezette szakszervezeti kormányt egy aránylag kis létszámú csoportnak sikerült megdöntenie.

Bár a Peidl Gyula vezette szociáldemokrata kormány egyértelműen megtagadta a Tanácsköztársaságot, és mind egy jobboldali diktatúra kialakulását, mind pedig a dualizmus autoriter konzervativizmusának restaurációját szerette volna elkerülni, és az országot lehetőség szerint liberális demokráciává alakítani, a baloldali eszmék a kérészetű, ám annál kártékonyabb és gyászosabb emlékü

¹⁷⁰ ROMSICS, i. m. 36–41.

kommunista kormányzat működésének köszönhetően széles néptömegek, illetve a politikai elit jelentős részének szemében is súlyosan diszkreditálódtak.¹⁷¹ Ennek volt köszönhető, hogy József főherceg antantmegbízottakkal folytatott (egyébként valóban megtörtént) királyi tárgyalásokra hivatkozva nyilvánította magát az ekkor bizonytalan közjogi helyzetű és bizonytalan államhatárokkal rendelkező Magyarország kormányzójává, és végül „a Magyar Miniszterelnökség ideiglenes vezetésével Friedrich István nyugalmazott hadügyi államtitkárt” bízta meg.¹⁷²

A valóságban mindez persze úgy nézett ki, hogy a Fehér Ház Mozgalom tagjai már korábban bekapcsolódtak a jobboldali ellenforradalmi hullámba, tagjaik például már 1919 júniusában szoros kapcsolatban álltak más jobboldali ellenforradalmár csoportokkal, például az erősen félkatonai jellegű Ébredő Magyarok Egyesülete és a Magyar Országos Véderő Egylet szervezkedéseivel, valamint Ludovika Akadémiáról kiinduló, fiatal tisztjelöltek által kirobbantott kadétfelkelés tagjaival is.¹⁷³ A kommunisták fogságából kiszabaduló Pekár Gyula, valamint egy bizonyos Baranszky Gyula és Csengery Géza hajóskapitány a Fehér Ház Mozgalom nevében egy kiáltványszerű dokumentumot is átadtak a sajtónak, amelyben a szervezet lényegében deklarálta a politikai hatalom átvételét. A dokumentum így szólt:

„Magyar Forradalmi Vezértanács

¹⁷¹ ROMSICS Ignác, *A Nagy Háború és az 1918–1919-es magyarországi forradalmak*, 313–319.

¹⁷² ROMSICS, *A Horthy-korszak*, 40–41.

¹⁷³ SCHUTZBACH, i. m. 49.

1919. augusztus 1.

Mint a magyarországi kommunista rémuralom letörésére megalakult forradalmi vezértanács 20-as bizottsága, igazoljuk, miszerint Csengery Géza hajóskapitány a forradalmi vezértanácsnak tagja volt, az ellenforradalmat teljes erejével támogatta, a cselekmények irányításában részt vett, s minden ténykedésüket még életének kockáztatása árán is mindenkor kész volt elősegíteni.

A magyar forradalmi vezértanács 20-as bizottsága: Bleyer Jakab, Papp Géza, Garay Károly, Baranszky Gyula, Mata Béla, Mihály Dénes, Csengery Géza, Nagy Béla, Rajbély Iván, Fehér János, Pekár Gyula, Geber Gyula, Volkenberg Gyula, Nagy Dezső, Thomka Endre, Berentés László, Hentz Ferenc, Nagy Lajos, Molnár Imre, Battlay Geyza.

Még a szovjeturalom idején szervezkedett a társaság, és a június 24-iki ellenforradalom, amikor a monitorok elindultak a nemzeti lobogó alatt a Hungáriában fészkelő szovjet ellen – már belejátszott erősen a kezük és Csengery Géza neveltje, Müller Lajos lőtte monitorjáról a szovjetházat. Ez volt a forradalmi vezértanács ténykedése.”¹⁷⁴

A jelek szerint a jobboldali ellenforradalmi szervezet tagjai szerettek volna történelmet írni, és gondoltak arra, hogy az általuk gyűlölt szélsőbaloldali politikai rendszer megdöntésében vállalt szerepüket az utókor számára is megörökítsék.

Friedrich István, aki a Tanácsköztársaság alatt maga is egy ideig a kommunisták fogságában raboskodott, érthetően erős ellenérzéssel tekintett a Peidl Gyula vezette szakszervezeti kormányra is, és minden deklarációja

¹⁷⁴ Az iratot közli: SCHUTZBACH, i. m. 50.

ellenére valamennyire jogfolytonosnak tekintette azt a kommunista kormánnyal. Nem elhanyagolható tény ugyanis, hogy a Forradalmi Kormányzótanács névleges állam- és kormányfője, Garbai Sándor vallás- és közoktatásügyi miniszterként, hadügyi népbiztosa, Haubrich József továbbra is a honvédelmi tárca vezetőjeként, külügyi népbiztosa, Ágoston Péter továbbra is külügyminiszterként, állam- és kormányfő-helyettese, Dvorcsák József kereskedelemügyi miniszterként, míg bányaügyi kormánybiztosa, Peyer Károly pedig belügyminiszterként továbbra is szerepet vállalhattak a Peidl-kormányban.¹⁷⁵ Számos jobboldali politikus szemében tehát a szociáldemokrata kormány nem volt más, mint az igen kártékony kommunista diktatúra konszolidált, vagy legalábbis annak tűnő folytatása.

A Fehér Ház Mozgalom végül József főherceg támogatásával tehát 1919 nyarán kezdett el szervezkedni, és főhadiszállását június 1-jén Csilléry András lakásán rendezte be. A politikusok segítségére voltak a fegyveres hatalomátvétel megszervezésében a rendvédelmi szervek bizonyos vezetői is, elsősorban Wolkenberg Gyula rendőr-főfelügyelő. A szervezet ekkor már fegyveres alakulatokat is felállított, elsősorban volt magyar királyi rendőrökből és csendőrökből, parancsnokságukat pedig Schnetzer Ferenc altábornagy és Wolkenberg főfelügyelő látták el.¹⁷⁶ A résztvevők visszaemlékezései szerint a Fehér Ház Mozgalomnak kifejezett célja volt, hogy a politikai hatalomátvétel lehetőleg vér nélkül, a körülményekhez képest, amennyire lehetséges, békés úton történjen, ezért a

¹⁷⁵ SCHUTZBACH, i. m. 50–51.

¹⁷⁶ SCHUTZBACH, i. m. 50–51.

nyár folyamán egyeztetéseket kezdeményeztek Romanelli ezredessel, a magyarországi olasz misszió vezetőjével, és azt kérték, hogy közvetítsen Kun Béla és a jobboldali ellenforradalmi szervezet között a hatalom vértelen átadása és átvétele tárgyában.¹⁷⁷ A saját ellenforradalmi érdemeit bizonygató későbbi sajtóvitában Friedrich István úgy emlékezett vissza, hogy a puccsot kivitelező fegyveresek szervezésében részt vettek a Kováts testvérek (elsősorban Kováts Tivadar), a később hírhedté vált különítményes tisztek is, akik a Kettőskereszt Vérszövetség és az Ébredő Magyarok Egyesületének milíciáiban is szervező szerepet töltöttek be, így a Fehér Ház Mozgalom, az ÉME és a KKVSz közötti bizonyos színű, egészen korán megmutakozó átfedések is egyértelműnek tűnhetnek.¹⁷⁸

1919. augusztus 6-án végül egy körülbelül mindössze ötvenfős, egykori és aktív csendőrökből és rendőrökből álló fegyveres különítménnyel foglalta el a Miniszterelnökség épületét, a Peidl-kormányt pedig nyomásgyakorlással lemondatták, majd a kormánytagokat szinte szó szó szerint elzavarták.¹⁷⁹ Csilléry András az 1922-es Parlamenti Almanach tanúsága szerint később így emlékezett a hatalomátvétel napjainak eseményeire:

¹⁷⁷ Uo.

¹⁷⁸ [ISMERETLEN SZERZŐ], *Friedrich szerepe az ellenforradalomban*, Szeged és vidéke, 1920. február 5., 1. Idézi: PÓCS Nándor, *Varjúserég. Kovács Tivadar és a magyar fajvédelem láthatatlan útjai*, Budapest–Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Kronosz Kiadó, 2022.

¹⁷⁹ Vö. KÖPFLER Balázs, *Friedrich István szerepe a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjának létrejöttében és felbomlásában*, Közép-Európai Közlemények, 2017/4, 83–100, 84.

„A Fehér Ház tagjai azt látták, hogy a kormány futni hagyja a kommünk borzalmas bűncselekményeiben részes embereket, sőt, miniszteri székekre helyezi el őket, elhatározták, hogy a kormányt augusztus 6-án elfoglalják. Augusztus 5-én éjjel a Fehér Ház megbízásából Nagy Lajos, Bakonyi és Spatáriu századosok, valamint Farkas [Tivadar]hadnagy két harc képes állapotba helyezett autón kimentek Alcsútra József főherceghez, és a Fehér Ház nevében arra kérték, hogy álljon az ellenforradalom élére. A kérelemre József főherceg autóba ült, és 6-án délelőtt megérkezett Budapestre, ahol megtette a szükséges intézkedéseket. Mivel a rendőrség, melyet Iványos [Gyula] rendőr-főtanácsos és Garay [Károly]rendőrfelügyelő szervezett meg, minden tekintetben a Fehér Ház rendelkezésére állott, este hét órakor több katonatiszt, rendőr és detektív kíséretében Csilléry András felment a miniszterelnökségre, ahol az éppen tanácsko生ó kormány tagjait felszólította, hogy adják át a hatalmat. Pár perc múlva Schnetzer Ferenc tábornok intézte ugyanezt a felszólítást a Peidl-kormányhoz, mire annak tagjai rövid tanácskozás után lemondtak a hatalomról. József főherceg ekkor azonnal kinevezte az ideiglenes kormányt, amelynek miniszterei ügyvivő hivatalnok miniszterek voltak. A Fehér Ház tagjai közül Friedrich Istvánon kívül a kormányban csak Schnetzer Ferenc tábornok, Keleti Dénes és dr. Csilléry András vettek részt.”¹⁸⁰

Az 1919. augusztus 7-én hivatalba lépő, kétségtelenül igen vitatható legitimitással rendelkező Friedrich-kormányban Friedrich István mellett többek között Bleyer Jakab német nemzetiségi vezető, egyetemi tanár lett a nemzeti kisebbségek tárca nélküli minisztere, Csilléry András fogorvos, nyugalmazott ezredorvos egyetemi tanár a népjóléti és népegészségügyi miniszter, Pekár Gyula író,

¹⁸⁰ Közli: SCHUTZBACH, i. m. 51–52.

újságíró az antanttal folytatott tárgyalásokért felelős tárca nélküli miniszter, valamint Schnetzer Ferenc altábornagy a honvédelmi miniszter.¹⁸¹ Pekár Gyula, Csilléry András és a Fehér Ház mozgalomban ugyancsak vezető szerepet vállaló, bár a Friedrich-kormányban miniszteri pozíciót be nem töltő Balogh Ferenc nyugalmazott államtitkár ebben az időben ugyanakkor az Ébredő Magyarok Egyesületének is szervezői is vezetőségi tagjai voltak, így a két radikális jobboldali szervezet közötti, már működésük kezdetén fennálló átfedések ugyancsak elég egyértelműek.¹⁸²

A kormány tagjai 1919. augusztus 8-án tették le hivatali esküjüket József főherceg, mint kormányzó előtt.¹⁸³ Tulajdonképpen nem más történt, mint hogy a bizonytalan közállapotokat és a gyenge, szinte névleges kormányzati hatalmat kihasználva néhány korábban jelentéktelen, 1918-ig bezárólag legfeljebb az államtitkári szintig eljutó, másod- és harmadvonalbeli (elsősorban értelmiségi háttérrel rendelkező, diplomás) politikus ragadta magához a hatalmat egy már-már komikus államcsíny révén ideig-óráig. Tormay Cécile, a Horthy-korszak ünnepeztet jobboldali írója így emlékezett meg a Friedrich-kormány augusztusi hatalomátvételéről:

„Kormány alakult és az új kormány tagjai magyarok, nem idegenek többé. Friedrich István a miniszterelnök. Valamikor Friedrich Istvánt is megtévesztette Károlyi Mihály. Szereplője volt az októberi forradalomnak, bár a tél folyamán már az ellenforradalommal tartott

¹⁸¹ ROMSICS, i. m. 40–41.

¹⁸² ZINNER, *Az ébredők fénykora*, 28. Erre utal Balogh Ferenc nyugalmazott államtitkár visszaemlékezése is. Lásd: HU-BFL-XXV-1-a-659/1946. Balogh Ferenc büntetőpere.

¹⁸³ Közli: SCHUTZBACH, i. m. 52.

*fenn összeköttetést. Ő is felelős azért, ami akkor történt, de az egyetlen, aki vezekelt érte és a maga tévedése fejében most jót tett. Magyarország lezáruló legszomorúbb és leggyalázatosabb korszaka után odairta nevét az első tiszta lapra.”*¹⁸⁴

Itt megemlíthető az is, hogy a volt hadügyi államtitkárból a vértelen puccs révén hirtelenjében kétes legitimitású miniszterelnökké avanzsáló Friedrich István, az eredetileg politizáló titkos társaságként működő Fehér Ház Mozgalom vezetője meglehetősen ellentmondásos politikai háttérrel és nézetekkel rendelkezett, valamint igen rugalmas és befolyásolható ember volt. A gépészmérnök végzettségű, egy kisebb gépgyárat birtokló, sportemberként és sportvezetőként is jeleskedő, ekkoriban még viszonylag fiatal és igen ambiciózus politikus eredetileg minden bizonnyal liberális elveket vallott, az 1918–19-es forradalmak előtt nyíltan tagja volt a szabadkőműves mozgalomnak is, az őszirózsás forradalom alatt még Károlyi Mihály követője volt, a Tanácsköztársaság alatt azonban már budapesti keresztényszocialista politikusokkal, illetve a radikális jobboldali, erősen antiszemita Ébredő Magyarok Egyesületének vezetőivel állt szoros összeköttetésben.¹⁸⁵ Érdekes momentum ugyanakkor, és valószínűleg Friedrich változatos és kiterjedt kapcsolati hálójának köszönhető, hogy bár pozíciót végül az első ellenforradalmi kormányban nem vállalt, de a Fehér Ház Mozgalom összeesküvésében eredetileg részt vett Rassay Károly, a Horthy-korszak későbbi nagyhatalmú, az

¹⁸⁴ TORMAY Cécile, *Bujdosó könyv. Feljegyzések 1918–1919-ből*, Budapest, Fapadoskönyv Kiadó, 2009. Idézi: HAGYMÁSI, i. m. 44.

¹⁸⁵ Uo.

ellenforradalom után kiépülő autoriter konzervatív kormányzatot erős kritikákkal illető liberális ellenzéki politikusa is.¹⁸⁶

Friedrich minden valószínűség szerint nem volt híve az erőszaknak, sőt, a jobboldali ellenforradalmi hullám idején figyelmeztette egykori szabadkőműves páholytársait is a szabadkőművességet a zsidósággal egybemosó, antiszemita erőszak veszélyére is, ugyanakkor politikai ambíciói – részben persze a Tanácsköztársasággal és a radikális baloldallal szemben növekvő általános, osztársadalmi gyűlölet hatására is – egyre inkább a radikális jobboldal felé sodorták. Teleki Pállal, a későbbi miniszterelnökkel (aki egyébként rövid időre a Friedrich-kormány az Antanttal való tárgyalásokért felelős tárca nélküli miniszteri pozícióját is betöltötte) 1918 augusztus–szeptemberében egy ideig együtt vezették a Keresztény Nemzeti Pártot, amely részben demokratikus elvei mellett (pl. az általános, egyenlő és titkos választójog bevezetése, a vagyonos rétegek politikai előjogainak eltörlése, bizonyos mértékű földreform) egyúttal hangsúlyozottan antiszemita programmal lépett a nyilvánosság elé. Miként azt korszakmonográfiájában Romsics Ignác is kiemelten idézi: „Magyarország legyen a magyaroké! Követeljük és célunkul tűzzük ki a keresztény magyarság politikai, gazdasági és kulturális túlsúlyának és hegemoniájának visszaszerzését és helyreállítását!”¹⁸⁷ – a Fehér Ház Mozgalommal értelemszerűen szoros átfedésben lévő párt programja kísértetiesen hasonlóan hangzott az Ébredő Magyarok Egyesülete, a Magyar Országos Véderő Egylet, vagy a korszak más, radikális

¹⁸⁶ Uo.

¹⁸⁷ Uo.

jobboldali tömegszervezeteinek programjához... Mindez persze korántsem meglepő, mondhatnánk, az intoleráns politikai radikalizmus ebben az esetben is a történelmi körülményekből, a korszellemből fakadt.

Az 1919. augusztus 7-e és november 24-e között hivatalban levő, egyébként a miniszterelnök személyén kívül gyorsan változó összetételű Friedrich-kormány folytatta a Peidl-kormány munkáját a Tanácsköztársaság intézkedéseinek hatálytalanítása terén, visszaállították az 1918. október 31-e előtti közigazgatási rendszert, az állami szervek hatalmát és kompetenciáit, majd a háborús sajtótörvényt is, amely lényegében erős cenzúráról rendelkezett.¹⁸⁸ Mivel Magyarország nagy része ekkoriban külföldi megszállás alatt állt, ezért hangsúlyozandó, hogy a kormány meglehetősen korlátozott tényleges hatalommal rendelkezett. Az augusztus 7-ei és november 24-ei időszakban a kormány és a Fehér Ház Mozgalom tevékenysége nyilván elválaszthatatlan egymástól, így némi leegyszerűsítéssel azt is állíthatjuk, hogy ebben az időszakban voltaképpen egy eredetileg titkosan, illegálisan szerveződő, radikális jobboldali politikai organizáció birtokolta, legalábbis névlegesen, a kormányzati hatalmat. A Friedrich-kormány hatalma azonban inkább névleges volt, már csak azért is, mert a Magyarországot megszálló antant haderők és szövetségeseik mellett az országban több, egymással is vetélkedő ellenforradalmi, jobboldali politikai csoport is tevékenykedett. Miként azt a Tanácsköztársaságról szóló monográfiájában Hatos Pál is kiemeli, a Friedrich-kormány igyekezett elkerülni és meggátolni a baloldaliak és annak gondolt személyek elleni

¹⁸⁸ ROMSICS, i. m. 42–43.

véres megtorlást, amely az ellenforradalmi időkre igencsak jellemző volt.¹⁸⁹ Többek között a kommunista kormányzat börtönét megjárta és megszenvedett báró Perényi Zsigmond belügyminiszterként deklarálta:

„A jelenlegi kormány [...] ártatlanokat üldözni, megfélemlíteni vagy éppen megkínózni nem csak nem kíván, de azt nem is engedi. Nem akarjuk ugyanis a letűnt rendszer gyűlöletes példáját követni, amelyet éppen mi ítélünk el a legerősebben. [...] sem a jogrenddel, sem az emberszeretettel nem egyeztethető össze az a vadállatias kegyetlenség, amely az ártalmatlanná tett gonosztevőknek testi megkínzásában vagy lelki gyötrésében keresi és találja kielégülését.”¹⁹⁰

Mindezzel együtt ironikus és mondhatni, tragikomikus, hogy a Friedrich-kormánymandátuma első napjaiban még telefon- és távíró-összeköttetéssel sem rendelkező példának okáért a Dunántúlra, amelynek nagy részét ekkor egy másik jobboldali ellenforradalmi fegyveres szervezet, a Horthy Miklós ellentengernagy, Magyarország későbbi régens államfője által vezetett, kvázi-állami haderőként funkcionáló Nemzeti Hadsereg tartotta az ellenőrzése alatt. Miként az köztudott, a Nemzeti Hadsereg kötelékébe tartozó, jobboldali és radikális jobboldali katonai alakulatok, különítmények és karhatalmi zászlóaljok ekkoriban már javában folytatták fehérterror néven ismertté vált megtorló hadjáratukat, amelynek számos olyan ember is áldozatává vált, akik nem hogy szerepet nem vállaltak a csúf emlékü

¹⁸⁹ HATOS, *Rosszfiúk világforradalma*, 467.

¹⁹⁰ A magyar belügyminiszter 103. res. 1919. számú rendelete a letartóztatásokról és a letartóztatottokról való bánásmódról, Budapesti Közlöny, 1919. augusztus 19., 1–2, idézi: HATOS, i. m. uo.

kommunista kormányzat működésében, de még csak nem is szimpatizáltak azzal.¹⁹¹

Bár Horthy rendszeresen érintkezett Friedrich kabinetjével, és a kvázi-állami haderő főparancsnokaként időnként a kormányuléseken is részt vett, lényegében függetlenítette is magát az amúgy megkérdőjelezhető legitimitású kormánytól. A Nemzeti Hadsereg alakulatai által kivitelezett katonai terror és az önkényes gyilkosságok hatására Friedrich István kormánya erős nyomás alatt érezhette magát, és sebtében nekiláttak a Tanácsköztársaság dicstelen 133 napja alatt elkövetett bűncselekmények számonkéréséhez a jogi keretek kidolgozásához, augusztus 19-én pedig napvilágot látott a 4039/1919. ME. számú rendelet, amely kimondta, hogy a magyar bíróságok gyorsított bűnvádi eljárásban ítélezhetnek a kommunista kormányzat szervei, közegei és megbízottjai felett, akik hatósági jogkört bitorolva vagy színlelve követtek el bűncselekményeket, illetve akik a Tanácsköztársaság fegyveres erőinél szolgáltak, illetve akik bármilyen minőségben a Tanácsköztársaság megalapítása, fenntartása vagy visszaállítása érdekében bűncselekményt követtek el. A rendelet kissé abszurd, bár a magyar jogtörténetben nem példátlan módon visszaható hatállyal rendelkezett.¹⁹² 1919 októberére a börtönök tele voltak kommunista vagy legalábbis kommunistagyanús rabokkal, országosan mintegy 8–10 ezer embert tartóztattak le korábbi vélt vagy valós kommunista aktivitása miatt, 1919 augusztusa és 1920 júliusa között pedig összesen 53 304 ember ellen indult büntetőeljárás Magyarország meg nem szállt területein.

¹⁹¹ Lásd: BODÓ, *The White Terror*.

¹⁹² HATOS, i. m. 469.

Ezek közül mintegy száz embert ítéltek halálra, 74 személyt pedig valóban ki is végeztek.¹⁹³ Bár a Fehér Ház mozgalomból kinőtt, a korlátozott politikai hatalmat egy rövid időre megszerző kormányzat eredetileg nem akart komoly, véres számonkérést, eszközök és tényleges hatalom híján azonban meg sem igen gátolhatta azt, és mint az a forradalmak idején elszabaduló erőszakhullámok esetén általában lenni szokott, végül maga is sodródott az árral.

Mint azt említettem, a Friedrich István nevével fémjelzett Fehér Ház mozgalom jobboldali politikai eklekticizmusa mellett alapvetően legitimista érzelmű politikusok és katonatisztek szervezete volt, Friedrichnek és az őt legitimálni megkísérlő József főhercegnek pedig nem is annyira titkolt politikai ambíciója volt, a Habsburg-ház, és leginkább IV. Károly visszaültetése a magyar királyi trónra. Az első világháborút megnyerő antantnak azonban esze ágában sem volt a széthullott monarchia egyik utódállamában sem engedélyezni a Habsburg-restaurációt, ezért a nyíltan legitimista politikusokra nem várt túl nagy jövő. József főherceg az antant és a megszálló román csapatok egyre fokozódó nyomására már 1919. augusztus 23-án kénytelen volt lemondani kormányzói címéről, egyúttal viszont megerősítette az államfői címért ilyenkor már egyre tudatosabban harcba szálló, az antant támogatását élvező, és nem mellékesen az ország egyetlen használható fegyveres ereje felett diszponáló Horthy Miklóst a Nemzeti Hadsereg fővezéri tisztségében.¹⁹⁴ Friedrich István, aki József főherceg lemondása után az ügyvezető államfői tisztséget is betöltötte, ugyanígy,

¹⁹³ HATOS, i. m. 470.

¹⁹⁴ ROMSICS, *A Horthy-korszak*, 46–47.

elsősorban az antant nyomására volt kénytelen lemondani az eleve vitatható legitimitással bíró miniszterelnöki tisztségéről 1919. november 24-én, azonban különböző politikai kompromisszumok árán a Huszár Károly vezette koncentrációs kormányban honvédelmi miniszteri tisztséget vállalhatott, amelyet egészen 1920. március 15-éig viselhetett.¹⁹⁵

Nem sokkal Horthy Miklós kormányzóvá választása után Friedrich István – és vele együtt tulajdonképpen a Fehér Ház mozgalom is – kiszorult a kormányzati politikai hatalomból, ugyanakkor Friedrich esetében 1920-as évvel kezdődött a két világháború közti időszak egyik leghosszabb és legaktívabb ellenzéki politikusi pályája.¹⁹⁶ Friedrich István és változatos elnevezésű, gyorsan változó politikai szervezetei és pártjai innentől kezdve a Horthy-korszak autoriter konzervatív kormányainak leginkább lojális, olykor persze kevésbé lojális jobboldali ellenzékét alkották, hiszen a továbbra is becsvágyó egykori miniszterelnök neve lépten-nyomon feltűnt a két világháború közti, olykor meglehetősen kacagtató radikális jobboldali puccstervek körül.

A Fehér Ház mozgalom megalakulása és a politikai hatalom tagjai általi megszerzésének, majd elvesztésének bemutatása, az 1918 és 1920 közötti igen mozgalmas magyar politikatörténet eseményeinek kézikönyvszerű ismertetése után lássuk, miként működött a Fehér Ház mozgalom 1920 és 1945 között. Erre az időszakra vonatkozóan ugyanis jóval kevesebb adat áll rendelkezésre, mint azon rövid periódust illetően, amikor az eklektikus és

¹⁹⁵ ROMSICS, i. m. 50–51.

¹⁹⁶ SCHUTZBACH, 53.

zavaros, ám alapvetően legitimista elvek szerint működő jobboldali politikai szervezet tagjai a körülményeknél fogva korlátozott kormányzati hatalmat birtokolták.

Annyi bizonyos, hogy számos más jobboldali és radikális jobboldali ellenforradalmi szervezethez, például a Kettőskereszt Vérszövetséghez, az Ébredő Magyarok Egyesületéhez és a Magyar Országos Véderő Egylethez hasonlóan a Fehér Ház is képviseltette magát a nyugat-magyarországi felkelés néven ismert, erős kormányzati támogatást élvező, erősen hazafias indíttatású irreguláris, diverziós jellegű katonai hadműveletben, a Kettőskereszt Vérszövetséggel együtt.¹⁹⁷ Friedrich a nyugat-magyarországi harcokban irreguláris katonai parancsnokként is kipróbálta magát, főhadiszállását Kismartonban állította fel, a Fehér Ház mozgalom milicistáinak harci cselekményeiről pedig a magyar radikális jobboldali milicista mozgalom egyik kiemelkedő alakja, Héjjas Jenő, Héjjas Iván különítményparancsnok egyik öccse is beszámol emlékiratában:

„1921. augusztus 28-án megívott első ágfalvi ütközet után csapatainkat Nyugat-Magyarország déli részére csoportosította át a felkelő harcok katonai vezetője a Vas megyei megszállt részek megtisztítására. A felkelőktől kiűritett faluba az osztrákok újra bevonultak, s ezeknek az újból való kivetését az 1921. szeptember 8-án lefolytatott lendületes, szép harc eredményezte. Ebben az ütközetben nem a mi csapataink szerepeltek, hanem kifejezetten Friedrich István emberei és az Ostenburg-zászlóalj civilbe öltözött tisztjei és legénysége. Az ütközet lefolyását nem ismerem, de ennek a

¹⁹⁷ GULYÁS, *A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924*, 114–115.

bátor, szép támadásnak elsöprő erejét tanúsítja az a körülmény, hogy Ágfalva pár óra alatt az aránytalanul kisebb magyar csapat birtokába jutott. A második ágfalvai ütközetben hősi halált halt Szecsányi Elemér, Mohacsek Gyula hadnagy, Phem Ferenc bajtársak sírjára felkelőink is letették a vitéz harcosokat megillető testvéri hódolat tisztelgő koszorúját.”¹⁹⁸

Bár irreguláris katonai vezetőként kétségtelenül szerepet játszott abban, hogy Sopron és környéke végül a Magyar Királyság része maradt, a kormányzat nem sokkal később meglehetősen hálátlan volt az egykori miniszterelnökkel. Friedrich Istvánt, mint az közismert, 1921-ben letartóztatták, mivel felmerült, hogy felbujtóként részese volt Tisza István volt miniszterelnök 1918. októberi meggyilkolásának. Friedrich maga kérte, hogy a Tisza-per idejére függesszék fel a nemzetgyűlési képviselőként őt megillető mentelmi jogát, ám végül ejtették az ellene felhozott vádakat. Kétséget kizáróan soha nem bizonyosodott be, hogy Friedrichnek bármi köze lett volna a Tisza István elleni merényletnek, noha később visszaemlékezéseiben maga Károlyi Mihály is azon véleményének adott hangot, hogy Friedrich volt a gyilkosság egyik felbujtója.¹⁹⁹ „*Az az ember, akit a Tisza-gyilkosság sugalmazójának tartok – Friedrich István –, később a féhérterror vezéralakja lett.*” – írta memoárjában Magyarország egykori, csúfosan elbukott baloldali állam- és kormányfője, azonban mindebből csupán annyi volt igaz, hogy Friedrich

¹⁹⁸ HÉJJAS Jenő, A nyugat-magyarországi felkelés. Kecskemétiak az 1921. évi nyugat-magyarországi harcokban, Kecskemét, Első Kecskeméti Hírlapkiadó és Nyomda, 1929.

¹⁹⁹ KÁROLYI Mihály, *Hit, illúziók nélkül*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1982, 416.

miniszterelnökként, majd hadügyminiszterként, nem lévén más választása, valóban együttműködött Horthy Miklóssal és a Nemzeti Hadsereggel, és mentségére szólhat, hogy a fehérterrort inkább meggátolni, mint erősíteni igyekezett. Friedrich István a Tisza-gyilkosságban való közreműködésért történő vád alá helyezése valószínűleg leginkább nyomásyakorlás volt a Bethlen-kormány részéről a legitimista politikus és hívei teljes háttérbe szorítása érdekében.²⁰⁰ Prónay Pál alezredes, aki nem csupán véreskező irreguláris katonai vezető, de a Horthy-korszak első egy-két évének bennfentes politikusa is volt, emlékirataiban maga is úgy vélekedik, hogy Friedrich perbe fogása nem volt egyéb, mint kísérlet a legitimista érzelmű volt miniszterelnök félreállítására, sőt, az egykori különítményparancsnok még azt is állítja, hogy 1921-ben egy kormány- és kormányzóparti csoport, többek között Gömbös Gyula, Magasházy László, a kormányzó szárnysegédje és Toókos Gyula százados azzal akarták megbízni, hogy embereivel gyilkoltassa meg Friedrich Istvánt, aki veszélyt jelentett a kormányzatra.²⁰¹ Prónay szavahihetősége, miként emlékirata más pontjain, persze itt is megkérdőjelezhető, állítása ugyanakkor elgondolkodtató.

Friedrich István ugyanakkor nyíltan legitimista politikusként feltételezhetően szerepet játszott IV. Károly 1921-es visszatérési kísérleteiben is. Ennek kapcsán is letartóztatták, és néhány napig őrizetben tartották, ugyanakkor ebben az esetben sem sikerült bebizonyítani,

²⁰⁰ HAGYMÁSI Tamás, *Korszakváltások*, Valóság, 2013/3, 38–50, 47.

²⁰¹ PRÓNAY, *A határban a halál kaszál*, 211–214.

hogy ténylegesen köze lett volna a legitimista hatalomátvételi kísérlethez.²⁰²

A politikai hatalomból való fokozatos kiszorulás, ellenzékbe vonulás után a Fehér Ház mozgalom leginkább jobboldali ellenforradalom emlékének ápolását, hősi éthoszának kialakítását, a volt ellenforradalmárok hazafias érdemeinek hangsúlyozását tűzte ki célul, amely területen egyébként sikeresnek is bizonyult. 1920 és 1922 között a mozgalom tagjai valószínűleg nem nagyon lépték túl az egykor valóban bizonyos fokú hatalommal bíró politikusok nosztalgizáló és saját érdemeiket egymásnak bizonygató politikusok asztaltársaságának kereteit, 1922-ben azonban úgy döntöttek, hogy a szélesebb nyilvánosság felé fordulnak, és létrehozták a nyíltan működő, a belügyminiszter által jóváhagyott alapszabállyal rendelkező Fehér Ház Bajtársi Egyesületet. A bajtársi egyesületbe azok a személyek léphettek be, akik egyetértettek az 1919 augusztusában lezajlott jobboldali ellenforradalom szellemiségével. Egyesületi formában 1922-ben kezdte meg működését, fő célja pedig az volt, hogy a Tanácsköztársaság alatt ellenforradalmi tevékenységet kifejtő személyeket valamilyen formában összefogja.²⁰³ Az 1920-as évek során az FHBE szűk körű, az ellenforradalmi nosztalgián nyugvó legitimista bajtársi egyesület volt, melyet alapvető tanulmányában Zinner Tibor számos hasonló szervezettel együtt határozottan *katonai jellegű csoportosulásként* aposztrofál.²⁰⁴ A fordulat éve 1925-ben következett be,

²⁰² ROMSICS, i. m. 193–194.

²⁰³ SCHUTZBACH, i. m. 54.

²⁰⁴ ZINNER, *Adatok a szélsőjobboldali egyesületek megalakulásának körülményeihez*, 575.

ugyanis március 4-eki közgyűlésén a szervezet határozott céljaként deklarálta, hogy „tömörítse mindazokat, akik az alkotmányosság visszaállítása érdekében működést fejtettek ki, avagy ilyen magatartásuk miatt üldözésnek voltak kitéve”, de egyúttal azokat is, akik egyetértenek az egyesület célkitűzéseivel. 1925-ben az egyesület védnöke József főherceg, elnöke Pekár Gyula, társelnöke Csilléry András lett.²⁰⁵ Ettől kezdve egyre nagyobb intenzitással tartott rendezvényeket, melyek fő tematikája az ellenforradalomban hősi magatartást kifejtő személyekről való megemlékezés, illetve emlékhelyek létesítésére történő adománygyűjtés volt. Az egyesület ellenforradalmi nosztalgiája és erős emlékezetpolitikai tevékenysége mellett Friedrich István maga persze továbbra is aktívan részt vett a pártpolitikai küzdelmekben, és változó megnevezésű, többnyire legitimista jobboldali pártjaival (1922-től Keresztény-Nemzeti Párt, 1926-tól Keresztény Gazdasági Párt, illetve párhuzamosan 1923-tól egészen 1933-ig az olasz fasizmus mintáját követő Szittyák Magyar Fasiszta Tábora elnevezésű radikális jobboldali szervezet, majd Keresztény Ellenzéki Párt 1930 és 1937 között) folyamatosan igyekezett visszaszerezni a korábban rövid ideig birtokolt kormányzati hatalmat. Ez, mint tudhatjuk, nem sikerült neki, azonban egészen 1938-ig a korszak egyik meghatározó jobboldali ellenzéki politikusa maradt, egészen addig, míg az 1939-es parlamenti választásokon már nem szerzett parlamenti képviselői mandátumot.

Egy 1926-os keltezésű, *A titkos társaságok felfedése címet viselő*, 1926-os keltezésű titkosrendőri jelentés Friedrich Istvánt három, a jelentéstevő által titkos társaságként

²⁰⁵ SCHUTZBACH, i. m. 54–55.

definiált (radikális jobboldali) szervezetben is vezetőségi tagként említi, ezek pedig az Ifjúsági Légió, a Hungaristák (már ebben az időszakban is létezett ilyen néven magyar radikális jobboldali szervezet, és nyilván nem összetévesztendő az 1930-as évek magyar nemzetiszocialista pártjaival), illetve a Szittyák Magyar Fasiszta Tábor, amelynek Friedrich István valóban a vezetőségi tagjai közé tartozott. A jelentés lakonikusan így ír a volt miniszterelnökkel, ily módon pedig nyilván a Fehér Ház Bajtársi Egyesülethez is szorosan kötődő radikális jobboldali mozgalmakról:

*„Titkos társaságok felfedése
Szigorúan bizalmas*

*A titkos társaságok felfedése dolgában megindított bizalmas
pubatolás során a következőkről teszünk még tisztelettel jelentést:*

*Szorosan véve nem titkos egyesület vagy szervezet, ám
mégsem egészen nyilvánosan működő az Ifjúsági Légió, amely a
MEFHOSZ²⁰⁶ kebelében alakult, mégpedig az ún. Kecskeméti
Kiáltvány²⁰⁷ alapján, amely a bolsevizmus letörése utáni első
napokban született meg, és megteremtői a következők: Héjjas Iván,*

²⁰⁶ MEFHOSZ = Magyar Főiskolai és Egyetemi Hallgatók Országos Szövetsége, 1920 és 1945 között a magyarországi felsőoktatási diákszervezetek jobboldali tömörülése.

²⁰⁷ Az úgynevezett Kecskeméti Kiáltvány a tanácsköztársaság bukása után a a Kecskeméti Gazdasági Egyesület és Szőlősgazdák Egyesülete és a Földmunkások Szövetségének vezetősége, köztük Héjjas Iván és családjának tagjai által megfogalmazott, 1919. november 19-én kelt, erősen antibolsevista és antikapitalista hangvételű, antiszemitizmustól sem mentes politikai nyilatkozat volt. A magyar radikális jobboldali, fajvédő politikai irányzat egyik korai dokumentuma.

Prónay Pál, Gömbös Gyula, Zsilinszky Endre, Csilléry,²⁰⁸ Friedrich²⁰⁹ és Bénérd Ágoston.”²¹⁰

„Hungaristák

Nagyon jól megszervezett titkos társaság, amelynek vezetői dr. Wein Dezső²¹¹ budai fogorvos és Dinich Vidor²¹² volt nemzetgyűlési képviselő. A társaság szellemi vezére és politikai irányítója Friedrich István. Ez a titkos egyesülés dolgozott a legutolsó választáson Darvak néven, és a legitimista képviselőjelöltek testőrségét alkották. Ma körülbelül 60 tagot számol, tiszta legitimista hitvallásúak, és az a tendenciájuk, hogy más, különösen szabad királyválasztó egyesületekbe beforakodva legitimista tendenciával dolgozzanak. Tagdíjat nem szednek, sőt, valami titkos alapjuk is lehet, mert ha a tagokat vidékre küldik, napidíjakat kapnak. A tagokat a legitimista puccs idején Szombatbelyen Mikes János püspök eskette fel. A társaság teljes névsora egyelőre még nincs a birtokunkban, és további nyomozásaink során megkerítjük.”²¹³

*„Szittyák Magyar Fasiszta Tábora
Vezetők: Halmay Győző
Horváth Aladár*

²⁰⁸ Csilléry András.

²⁰⁹ Friedrich István.

²¹⁰ HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250. Belügyminisztérium rezervált iratai – A titkos társaságok felfedése, 1926.

²¹¹ Wein Dezső fogorvos az Etelközi Szövetségnek is vezetőségi tagja volt. Vö. ZADRAVE CZ, i. m. 161.

²¹² Vitéz Dénesfay Dinich Vidor/Győző (neve a forrásokban eredeti és magyarosított változatban is előfordul) később a Fehér Ház Bajtársi Egyesület félkatonai szárnyának, a nyugat-magyarországi felkelésben részt vevőkből szerveződő Rongyos Gárda Egyesület/Tagozat elnöke volt.

²¹³ HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250.

Többnyire főiskolai hallgatók, de más pályán levőkkel keverten. Hír szerint ezeknek is gumibotjuk és revolverük van.²¹⁴ Számuk fogyóban, mert állandó helyiségük nincs, s a propagandát is abbahagyták. Kéthetenként szoktak összejönni a Pedagógiai Szeminárium helyiségében.²¹⁵

E politikai rendőri jelentésből látható tehát, hogy a Bethlen-kormány titkosszolgálati, politikai rendőrsége előtt a Fehér Ház Bajtársi Egyesülethez szorosan kötődő radikális jobboldali szervezetek és Friedrich István volt miniszterelnök tevékenysége egyáltalán nem volt ismeretlen, habár létük és tevékenységük a fennálló politikai rendszerre 1926-ra már hangsúlyozottan nem jelentett veszélyt, és ezzel valószínűleg a kormányzati hatalmat birtokló politikusok is tisztában voltak...

A fent idézett iratban szereplő Szittyák Magyar Fasiszta Táborra névre hallgató, ugyancsak Friedrich István vezetése alatt álló, elsősorban fiatalokat tömörítő, radikális jobboldali politikai szervezet nem volt egyéb, mint az FHBE titkos társaság módjára működő, részben a nyilvánosság kizárásával működő, az ezotériát sem nélkülöző szárnya, szatelitszervezete. A rendelkezésre álló adatok szerint a mozgalom 1922. december 17-én alakult meg, és egészen 1933-ig fennállt. Friedrich István, aki eklektikus, idővel változó politikai nézeteket vallott, az 1920-as években sok korabeli jobboldali politikushoz hasonlóan erősen szimpatizált az olasz fasizmussal, és

²¹⁴ Az irat itt arról tanúskodik, hogy a felfegyverzett radikális jobboldali titkos szervezetek még 1926-ra sem szűntek meg működni teljes egészében, és ezzel nyilvánvalóan a kormányzat is tisztában volt.

²¹⁵ HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250.

egyfajta példaképének tekintette Benito Mussolini olasz miniszterelnököt. A fasizmus ebben az időszakban persze progresszív nacionalista irányzatnak számított, és egyáltalán nem kapcsolódtak hozzá azok a negatív konnotációk, amelyeket ma, a második világháború borzalmi után évtizedekkel társítunk e politikai kategóriához. Mindazonáltal az intoleráns nacionalizmus és az antiszemitizmus már ekkor is a jobboldali radikalizmusok kelléktárába tartozott, így ez alól a mai szemmel kissé mulatságos nevű, már-már túlzó mértékű nacionalizmusról árulkodó Szittyák Magyar Fasiszta Tábor sem volt kivétel.²¹⁶ A szervezet természetesen legitimista volt, és tagjai IV. Károly 1921-es halála után leginkább Habsburg Ottó főherceget, a király fiát látták volna legszívesebben a magyar trónon. A Szittyák Magyar Fasiszta Tábor egy valamivel korábban is létező, illegális titkos társaság, a Magyar Fasiszta Tábor nevű legitimista-fasiszta szervezéstől nőtt ki, melynek működéséről keveset tudunk. Egy ideig konspiratív keretek között fáradoztak azon, hogy a Habsburg-házat, elsősorban Ottó főherceget visszajuttassák a magyar trónra, majd 1922-ben hirtelen a nyilvánosság elé léptek, és november 8-án, Budapesten szociális és politikai reformokat követelő, provokatív plakátokat helyeztek ki.²¹⁷ Megjegyzendő, hogy ebben az időszakban a kormánypártból kivonuló, Bethlennel átmenetileg szakító Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök, a magyar radikális jobboldali erők és titkos társaságok informális vezetője is igen jó viszonyt ápolt Friedrich Istvánék szittyá fasisztáival – Kiss Menyhért fajvédő

²¹⁶ SCHUTZBACH, i. m. 164–165.

²¹⁷ SCHUTZBACH, i. m. 166–167.

képviselő, Gömbös barátja és bizalmi embere például az egyik alapító tagja volt a Fasiszta Tábornak, csak úgy, mint Drenka Béla volt britanniás katona, a Prónay-különítmény egykori tagja, az erzsébetvárosi bombamerénylet²¹⁸ egyik vádlottjának, ifjabb Drenka Bélának az édesapja, az Ébredő Magyarok Egyesülete nemzetvédelmi milíciájának, a Magyar Országos Véderő Egyletnek és a Kettőskereszt Vérszövetségnek is oszlopos tagja.

A Fasiszta Tábort az olasz fasiszta mozgalomhoz hasonlóan erős katonai jelleg uralta, a neve állítólagos legitimista puccstervek kapcsán is felmerült. Számos ilyenre konkrét bizonyítékok is a hatóságok rendelkezésére álltak – komolyan persze egyik ilyen kezdeményezést sem igen lehetett venni, ugyanakkor kormányellenes tevékenységük remek indokul szolgált a kormány számára, hogy a szervezetet be is tiltsák. A betiltás miatt aztán időnként névváltoztatásra kényszerültek. Erdetileg pártszerűen próbáltak volna megnyilvánulni és működni, de párttá alakulásukat a belügyi tárca értelemszerűen nem engedélyezte. Bár az 1922-es év folyamán maga Horthy Miklós kormányzó is fogadta a szervezet képviselőit egy szívélyes hangú kihallgatáson, Bethlen István miniszterelnök ekkoriban már határozottan fellépett a radikális jobboldali, a kormánnyal alapvetően szemben álló

²¹⁸ A három halálos áldozatot követelő erzsébetvárosi bombamerényletről és a hozzá kapcsolódó, radikális jobboldali irreguláris katonák által elkövetett terrorcselekményekről jelen munka szerzőjétől lásd bővebben: KÁNTÁS Balázs, *A bombamerényletek kora. Levéltári források a Horthy-korszak első éveinek politikai terrorizmusához, 1922–1924*, Budapest, OSZK MEK–Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021. <https://mek.oszk.hu/21800/21879/>
Letöltés ideje: 2022. 10. 10.

politikai erők ellen.²¹⁹ A szervezet a betiltás után hívta magát Magyar Fasiszta Hungarista Tábornak, simán Magyar Fasiszta Tábornak, majd végül Szittyák Táborának is. Hogy mikor éppen melyik nevet használták, azt nehéz rekonstruálni, ugyanis a különböző korabeli titkosrendőri jelentésekben, a sajtóban, illetve saját propaganda-nyomtatványaikon is több néven szerepel párhuzamosan, azonban az elnevezések kétségtelenül ugyanazon legitimista radikális jobboldali politikai szervezetet takarták, amelynek élén alapvetően Friedrich István volt miniszterelnök állt.²²⁰ A kormánypártból kiszoruló Gömbös Gyula és Friedrich István ekkoriban szoros politikai együttműködést folytattak egymással, ezért 1922 és 1928 között mondhatjuk, hogy az FHBE és a hozzá kapcsolódó fasiszta táborok működése kevésbé választható el a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Párttól és a körülötte szerveződő fajvédő mozgalomtól, tehát tulajdonképpen az ÉME-től, a MOVE-től, a Kettőskereszt Vérszövetségtől, vagy a Gömbös Gyula által szinte végig irányított Etelközi Szövetségtől sem.²²¹ Az Etelközi Szövetség különböző intenzitással, de valószínűleg bizonyos fokig a többi jobboldali társadalmi egyesülethez hasonlóan az FHBE-t is irányította a két világháború között.²²² Gömböst és Friedrichet, a korszak két szélsőjobboldali politikusát kétségtelenül összekötötték szociális érzékenységgel párosuló, radikális társadalompolitikai reformokat vizionáló politikai nézeteik, és persze a hatalom megszerzésének mindenekelőtti vágya,

²¹⁹ FAZEKAS Csaba, *Probászka Ottokár és a „hungarizmus” fogalmának genezise*, Múltunk, 2017/1, 4–34, 25–26.

²²⁰ SCHUTZBACH, i. m. 168–169.

²²¹ Uo.

²²² Vö. HU-ÁBTL-4.1. A-686. Etelközi Szövetség.

ugyanakkor olyan alapvető kérdésekben, mint például a királykérdés, a véleményük egyáltalán nem egyezett. A szabad királyválasztó Gömbös tökéletesen elégedett volt a király nélküli királysággal és a hozzá hasonlóan volt katonatiszt régens államfővel, míg Friedrich és köre alapvetően trónbitorlóként tekintett a kormányzóra. Együtműködésük ambiciózus politikusok érdekkapcsolata volt a javából, Friedrich használta az ellenzékben is jelentős politikai befolyással bíró, komoly kormányzati kapcsolatokkal rendelkező Gömböst, Gömbös pedig a saját politikai népszerűségét igyekezett növelni a legitimisták között is, akikkel alapvetően nem értett egyet. Friedrich egyébként a politikai hatalom visszaszerzésének céljából lényegében bárkivel hajlandó volt összefogni, elvileg következetes jobboldaliként 1925-ben még a szociáldemokratákkal is együtműködött egy ideig.²²³ Hogy a Szittyák (Magyar Fasiszta) Tábora pontosan mikor szűnt meg, azt nehéz megállapítani, ugyanis tevékenységét csak korlátozottan folytatta a nyilvánosság előtt, ugyanakkor jelentős politikai erővé soha nem tudott válni, hiszen a tábornak testvér- vagy anyaszervezetéhez, a Fehér Ház Bajtársi Egyesülethez hasonlóan mindössze néhány száz tagja volt.²²⁴ A hatóságok mindazonáltal – a korszak többi radikális jobboldali politikai mozgalmához hasonlóan – csendesen szemmel tartották a tábor is, amely egy bizalmas rendőri jelentés szerint valószínűsíthetően 1933-ban szűnt meg.²²⁵ Gömbös Gyula ekkora már miniszterelnök volt, a

²²³ ROMSICS, i. m. 194.

²²⁴ HU-MNL-OL-K 149-128-7-szn. Rendőri jelentések Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye alispánjának, 1928. november 13.

²²⁵ HU-MNL-OL-K 149-1933-7-2350.

tábor ilyen néven való megszűnésében pedig szerepet játszhatott, hogy a radikális jobboldali, ám szabad királyválasztó és kormányzóhoz hű miniszterelnöknek pedig nem volt többé szüksége korábbi legitimista szövetségesei támogatására.

A Fehér Ház Bajtársi Egyesület politizáló, paramilitáris titkos szervezetként való működéséről kevés tehát viszonylag adat maradt fenn, nyilvános politikai akcióikról azonban viszonylag sok minden tudható, és működésük valószínűleg egészen 1944-ig tartott. Többek között a jobboldali ellenforradalom tizedik évfordulója alkalmából, 1929-ben az FHBE volt a kezdeményezője a „Nemzet Vértanúinak 1918–1919” Országos Emlékmű Bizottság felállításának, melynek deklarált célja az volt, hogy maradandó emléket állítson Tisza István meggyilkolt volt miniszterelnöknek, valamint az 1919-ben a kommunista kormányzat vörösterroriját elszenvedő áldozatok szenvedéseinek.²²⁶

Az emlékmű létesítését előkészítő bizottság felállítása, majd az emlékmű kivitelezésének finanszírozására irányuló hosszas, éveken keresztül tartó adománygyűjtés, végül annak 1934. március 18-ai ünnepélyes felavatása kétségtelenül a Fehér Ház Bajtársi Egyesület legnagyobb hatású politikai megnyilvánulása volt, melynek nyomán a szervezet és vezetői visszavonhatatlanul beírták magukat a magyar emlékezetpolitika történetébe, a Horthy-korszak meglehetősen elfogult emlékezetpolitika diskurzusán belül pedig hivatalosan is megkapták azt a

²²⁶ BÖDÖK Gergely, *A Nemzeti Vértanúinak Emlékműve*, Rubicon, 2019/4, 39–46.

vágyott elismerést, amely nézetük szerint az ellenforradalmi rendszer kialakításában vállalt szerepükért megillette őket.

Az emlékmű felállítását előkészítő bizottság elnöke Pekár Gyula egykori tárcanélküli miniszter lett, aki ebben az időben egyúttal a FHBE elnöki pozícióját is betöltötte. Érdekes momentum, hogy Pekár Gyula ebben az időben egyúttal a kormányzó Egységes Párt országgyűlési képviselője volt, így az FHBE az alapító Friedrich István ellenzékiisége ellenére nem is állt olyan távol a kormányzattól, mint azt első ránézésre hihetnénk.²²⁷ Az emlékműállítás szándékát persze Horthy Miklós kormányzó és Bethlen István miniszterelnök is határozottan támogatták, így lettek az emlékműbizottság tagjai a magyar közélet jeles alakjai, mint például Szinay Béla ezredes, a Ludovika Akadémia parancsnoka, Preszly Elemér és Agoraszto Tivadar, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánja és alispánja, Mészáros János katolikus és Józán Miklós unitárius püspökök, Hevesi Simon főrabbi, dr. Strache Gusztáv főügyész és dr. Váry Albert, a vörös- és a fehérterror áldozatait nevesítő nyugalmazott főügyész, akkoriban országgyűlési képviselő, de a bizottságban helyet kapott maga Bethlen miniszterelnök és Ripka Ferenc, Budapest főpolgármestere is.²²⁸

Az ellenforradalmi emlékmű elképzelése egyrészt jelentős költségvetési támogatást kapott a kormányzattól, másrészt a célra jelentős összegű magánadományt kívántak összegyűjteni. 1929. március 21-én Scitovszky Béla belügyminiszter egy hathónapos, országos pénzgyűjtési akciót hagyott jóvá, majd később a törvényhatóságokat is

²²⁷ Vö. BÖDÓK, i. m. 40

²²⁸ Uo.

felkérte, hogy járuljanak hozzá az emlékmű megvalósításához. A főváros képviselőtestülete az emlékmű megtervezésére Lechner Jenő és Füredy Béla szobrászművészeket kérte fel, végleges helyét pedig a Kossuth tér szomszédságában, a Vécsey, a Báthory és a Nádor utca sarkán jelölték ki. A Vértanúk Emlékműve már a Horthy-korszakban is komoly emlékezetpolitikai vitákat generált, hiszen az alapvetően jobboldali kezdeményezők csak és kizárólag az 1918-as kommunista uralom körülbelül 5–600 nevesített áldozatának akarták feltüntetni a talapzaton, noha ekkor is mindenki számára ismert tény volt, hogy az ellenforradalmi, fehér katonai alakulatok legalább ugyanennyi, jelentős részben ártatlan embert öltek meg 1919–1921 folyamán.²²⁹ Az ugyanakkor mindenképpen szempont volt, hogy a vörös uralom halálos áldozatainak hiteles névsora szerepeljen a majdani emlékművön, ezért egy külön névsor-összeállító bizottságot is felállítottak, amelynek elnöke szinte értelemszerűen dr. Váry Albert lett, aki a Tanácsköztársaság terrorjának áldozatait 1922-ben *A vörös uralom áldozatai Magyarországon* című, sokat idézett könyvében dokumentálta.²³⁰

Itt érdemes kiemelnünk azt is, hogy annak ellenére, hogy az emlékműállítást kezdeményező Fehér Ház Bajtársi Egyesület alapvetően antiszemita jobboldali szervezet volt, és az egész korszak uralkodó politikai kurzusára jellemző volt az antiszemitizmus, az emlékmű létesítését előkészítő bizottság és a mögöttük álló kormánypárti politikai körök mégis fontosnak tartották, hogy lehetőleg a Tanácsköztársaság brutális terrorjának izraelita áldozatai is

²²⁹ BÖDŐK, i. m. 41–42.

²³⁰ Uo.

bekerüljenek a névsorba. A belügyi tárca külön felhívást intézett a zsidó szervezetekhez, hogy írják össze a vörös uralom zsidó áldozatait, amelyek ennek a kérésnek precízen eleget is tettek. Dr. Hevesi Simon főrabbi, mint az Országos Emlékműbizottság tagja, minden erejével azon volt, hogy hangsúlyozza, hogy annak ellenére, hogy a kommunista kormányzat népbiztosai között számos izraelita származású (bár többnyire nem vallásos, a zsidó identitását nem vagy mérsékelten őrző) ember előfordult, a zsidó emberek többnyire ugyanolyan áldozataik voltak a kérészetű, ám annál kártékonyabb és brutálisabb rezsimnek, mint bárki más. A magyarországi zsidó vallási szervezetek a felkérésnek eleget is tettek, és dokumentumokkal bizonyítva küldték meg az Emlékműbizottság részére a vörösterror izraelita áldozatainak névsorát, a zsidóság számára pedig mindez jó alkalomnak tűnt, hogy valamennyire enyhítse a korszakra jellemző antiszemitizmust. A zsidó szervezetek még azt is dokumentálni tudták, hogy a vörösterror halálos áldozatainak mintegy 5%-a, 27 ember volt izraelita vallású, ami egyébként nagyjából megfelelt a zsidóság korabeli összetársadalmi számarányának.²³¹

Az illetékes bizottság Váry Albert elnökletével végül 1930. június 9-én állapította meg hivatalosan a Vértanúk Emlékművén feltüntetendő áldozatok végleges névsorát, a nagy gazdasági világválság meglehetősen hátrányosan érintette az emlékműállítás folyamatát, ezért a szobor végleges formájában csak jóval később készült el, ünnepélyes keretek között pedig csak 1934. március 18-án avatták fel. A vasárnap délre tervezett ünnepélyes avatás

²³¹ BÖDŐK, i. m. 43–44.

katolikus, református, evangélikus, unitárius és izraelita istentiszteletekkel vette kezdetét. Az ünnepélyes leleplezésen – amelyet egyébként még a korabeli filmhíradó is megörökített – Horthy Miklós kormányzó és Habsburg József főherceg, altábornagy, egykori kormányzó mellett a kormány több tagja, a felsőház alelnöke, a honvédség főparancsnoka és több egyházi méltóság, városvezető is megjelent.

A Nemzet Vértanúinak Emlékműve kétségtelenül az alapvetően legitimista, radikális jobboldali, ugyanakkor az erőszakot működése során többnyire nélkülöző Fehér Ház mozgalom/Fehér Ház Bajtársi Egyesület legnagyobb hatású két világháború közötti politikai akciója volt, amely a kormány és a kormányzó támogatását is élvezte. Ami a saját korában is heves emlékezetpolitikai vitákat kiváltó emlékmű utóéletét illeti, sajnos, az alkotás nem volt hosszú életű. 1945 tavaszán megrongálták, majd nem sokkal később, Magyarország szovjet megszállását követően, 1945. szeptember 23-án le is döntötték. Mindezt egy rövid bejátszásban ugyancsak megörökítette a korabeli filmhíradó.²³² A Vértanúk Terét ezután Ságvári Endre térre nevezték át, az emlékmű helyére pedig egy szökőkút került. A rendszerváltás után, mint az közismert, 1996-ban magánadakozásból Nagy Imre, az ellentmondásos kommunista múlttal rendelkező, azonban végül az 1956-os forradalom élére álló miniszterelnök életnagyságú szobra, Varga Tamás szobrászművész alkotása került a térre, a tér

²³² Filmhíradók Online:

<https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=6020>. Letöltés időpontja: 2022. 03. 11.

pedig visszakapta a Vértanúk Tere elnevezést.²³³ 2019-ben aztán a jobboldali kormányzat kezdeményezésére Nagy Imre szobrát pár száz méterrel arrébb, a Margit-híd budai hídfőjéhez helyezték át, a Vértanúk Terén pedig helyreállításra került a Nemzeti Vértanúk Emlékműve, amely a mai napig heves emlékezetpolitikai vitákat generál. Jelen tanulmánynak, amely lehetőleg szeretne megmaradni a tudományos objektivitás keretei között, nem célja, hogy emlékezetpolitikai kérdésekben állást foglaljon, ugyanakkor mégis megjegyezhetjük, hogy ebben a formában a Fehér Ház Bajtársi Egyesület szimbolikus politikai öröksége közvetve a mai napig velünk él...

Ami az FHBE 1934 és 1945 közötti történetét illeti, elmondható, hogy nyilvános tevékenységük elsősorban a Nemzet Vértanúinak Emlékművénél tartott ellenforradalmi megemlékezések köré csoportosult. Kissé maliciózan mondhatnánk, az egykori ellenforradalmárok kissé mintha megrekedtek volna az 1919-es év nosztalgiájában, és legnagyobb politikai fegyvertényük, az emlékmű-létesítés után a saját tevékenységük történelmi jelentőségét igyekeztek hangsúlyozni. Jól kitűnik mindez a Friedrich István és legitimista mozgalma irányában kissé elfogult Schutzbach Csaba összegzéséből, akinek kutatásai mindazonáltal adattartalmukat illetően nagyon jól használhatók, és mintegy hiánypótló jelleggel bírnak. 1936. augusztus 9-én példának okáért az FHBE nagyszabású megemlékezést tartott a Vértanúk Emlékművénél, mikorra végre némi késéssel elkészült a vörösteror áldozatai nevének bevésése is. Az ünnepségen a Horthy-korszak egyéb jobboldali és radikális jobboldali, egymással és az

²³³ BÖDŐK, i. m. 45.

FHBE-vel is szoros átfedést mutató, egyéb katonai-félkatonai jellegű társadalmi szervezetei, a Vitézi Rend, a Júniusi Bajtársak Szövetsége, az Országos Frontharcos Szövetség és más organizációk képviselői is részt vettek.²³⁴ Budapest egyesületeinek 1936-os jegyzékéből az is kiderül, hogy az FHBE székhelye ekkoriban a Vámház körút 2. szám alatt működött, az egyesület nyilvántartott tagjainak száma pedig 280 fő volt.²³⁵

1938-ban, mikor Magyarország a németek szövetségeseként belépett a második világháborúba, az FHBE katonai-félkatonai jellege ismét megmutatkozott, és más hasonló alakulásokhoz hasonlóan igyekezett a magyar haderő irreguláris kiegészítő alakulataként viselkedni. Dénesfay Dinich Győző volt nemzetgyűlési képviselő, testnevelő tanár és birkózóbajnok, első világháborús veterán és volt nyugat-magyarországi felkelő, az FHBE Rongyos Gárda Tagozatának elnöke (mert ilyen platform is létezett az ellenforradalmi bajtársi szövetségen belül) 15 magyar fegyveres irreguláris katona parancsnokaként maga is részt vett a Kárpátalja visszafoglalására irányuló, diverziós jellegű katonai műveletben, így pedig fennállása húszadik évfordulója felé közeledve újból megmutatkozhatott a szervezet fegyveres, paramilitáris jellege.²³⁶

A FHBE 1939-ben ünnepelte fennállása húszadik évfordulóját, amelynek alkalmából Budapesten nagyszabású ünnepség-sorozatot rendeztek. Az ünnepségen Horthy

²³⁴ SCHUTZBACH, i. m. 66–67.

²³⁵ DOBROVITS, *Budapest egyesületei*, Budapest, Budapest Székesfőváros Házinyomdája, 1936, 119.

²³⁶ Uo.

Miklós kormányzó nevében megjelent Keresztes-Fischer Lajos főhadsegéd, a kormány részéről pedig Jaross Andor későbbi szélsőjobboldali belügyminiszter, ekkoriban a visszacsatolt felvidéki területek ügyéért felelős tárca nélküli miniszter, egyébként az FHBE tiszteletbeli elnöke. Az egyesület magyar és külföldi szélsőjobboldali kapcsolatait, erős beágyazottságát igen jól mutatja az is, hogy a húszéves jubileumi ünnepségen jelen volt Reinhard Einschol német birodalmi katonai attasé, valamint az NSDAP és a Nyilaskereszt Párt képviselője is.²³⁷

1940-ben a kormányzó – számos egykori ellenforradalmár és különítményes tiszt kezdeményezésére – megalapította a Nemzetvédelmi Kereszt nevű állami kitüntetést, amely az 1919-es jobboldali ellenforradalomban való tevéleges részvételt volt hivatott jutalmazni. A jelöltek múltját részletesen vizsgáló, és a kitüntetés odaítélésére javaslatot tevő bizottságba az FHBE számos tagot delegált.²³⁸ Korábban talán már utaltunk rá, hogy a Nemzetvédelmi Kereszt odaítélésére javaslatot tevő bizottság igazgatója vitéz Kováts Tivadar, az 1920-as évek hírhedt, erősen terrorista hajlamú irreguláris katonatisztje, az egykori Kettőskereszt Vérszövetség egyik fő szervezője volt. A kitüntetést első ízben 1941-ben adták át, az FHBE vezetőségi tagjai közül pedig a kitüntetést megkapta többek között Csilléry András nyugalmazott miniszter, valamint Endre Zsigmond nyugalmazott főszolgabíró, Endre László későbbi belügyi államtitkár (ekkoriban Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye alispánja), a Holokauszt fő magyarországi felelősének édesapja.

²³⁷ SCHUTZBACH, i. m. 69.

²³⁸ SCHUTZBACH, i. m. 70.

Ami a Fehér Ház Bajtársi Egyesület vezetőségi tagjait illeti, a két világháború között épp úgy találhatunk közöttük alapvetően mérsékelt jobboldali legitimistákat, mint ismert szélsőjobboldali politikusokat. Bár deklarált antiszemitizmusa és erős nacionalizmusa miatt az FHBE-t is illethetjük a Horthy-korszak más, ellenforradalmi (fél)katonai jellegű és eredetű szervezeteihez hasonlóan a radikális jobboldali jelzővel, összetétele azért meglehetősen heterogén volt, a fegyveres erőszaktól pedig fennállása alatt jellemzően tartózkodott (kivéve persze, amikor néhány tucat milicistával a magyar hadsereg kiegészítő alakulataként kísérelt meg funkcionálni, elsősorban a nyugat-magyarországi felkelés és a kárpátaljai diverzió alkalmával). Schutzbach Csaba összeállította az FHBE archontológiáját, amelyből én is kiemelném a legemblematikusabb neveket. József főherceg, Csilléry András, Friedrich István vagy Pekár Gyula neve már számtalanszor említésre került e tanulmányban, érdekesebb viszont, hogy Andréka Károly detektívfőnököt, az 1920-as években a magyar hadsereghez szorosán kötődő szélsőjobboldali félkatonai szervezetekkel, többek között a Kettőskereszt Vérszövetséggel remek kapcsolatot ápoló főrendőrt is a szervezet alapító tagjai között találjuk. Andréka egészen 1937-es haláláig az FHBE aktív tagja maradt.²³⁹ Alelnöki és tiszteletbeli elnöki pozíciót töltött be a szervezetben dr. Balogh Ferenc nyugalmazott államtitkár, az Ébredő Magyarok Egyesületének vezetőségi tagja, Dénesfay Dinich Győző tartalékos főhadnagy az 1930–40-es években láthatólag a mozgalom katonai-félkatonai szárnyát, a Rongyos Gárda Tagozatot vezette. 1929-ben az

²³⁹ SCHUTZBACH, i. m. 75.

FHBE igazgatója volt Berentés László egykori nyomozó főhadnagy, a Prónay-különítmény hírhedt tagja, a MOVE alapító tagja, az 1930-as években több kisebb szélsőjobboldali párt politikusa. Mint azt már említettük, Jaross Andor későbbi háborús bűnös, a németekkel kollaboráló belügyminiszter az FHBE tiszteletbeli elnöki pozícióját töltötte be, míg dr. Endre Zsigmond, Endre László ugyancsak hírhedten antiszemita édesapja, ugyancsak a szervezet alapító tagja volt. Tagsága nem dokumentálható ugyan magában az FHBE-ben, de az 1930-as években Friedrich István körül szerveződő egyik, erősen nemzetiszocialista jellegű, Keresztény Nemzeti Ellenzék Zöldinges Mozgalma névre hallgató alakulás alapító és vezetőségi tagja volt Nesz Károly magántisztviselő, egykori tényleges állományú katona, a hírhedt 1922-es erzsébetvárosi bombamerénylet egyik vádlottja (egyébként feltehetőleg összekötő az Ébredő Magyarok Egyesületének IX. kerületi milíciája és a reguláris haderő között), az 1920-as évek szélsőjobboldali ifjúságának hírhedt figurája, aki politikai pályáját nem meglepő módon, sok radikális jobboldali eszmetársához a Nyilaskeresztes Pártban fejezte be.²⁴⁰ Az alapítók között találjuk továbbá Geher (később Zámory) Gyula ezredest, a MOVE alelnökét, egykori különítményes tisztet és Gömbös Gyula egyik bizalmas tisztársát is, aki az 1940-es években az FHBE elnöki tisztét is betöltötte.²⁴¹ Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti

²⁴⁰ KARSAI László, *Szálasi Ferenc. Politikai életrajz*, Budapest, Balassi Kiadó, 2016, 492.

²⁴¹ Az FHBE fondtöredéke megtalálható a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában. A töredékesen fennmaradt iratanyag jórészt csak az alapítók nevét tartalmazza. HU-MNL-OL-P 2249-61. Fehérház Bajtársi Egyesület.

Levéltárában maradt fenn továbbá egy rövid, és keletkezési ideje miatt erős forráskritikával kezelendő jelentés a mozgalomról. Ennek tanúsága szerint a szervezetnek 1943-ban 436 tagja volt.²⁴²

Azt források bizonyítják, hogy Friedrich István, mint a Keresztény Ellenzéki Párt vezetője – és vele együtt természetesen a párthoz végig szorosan kötődő Fehér Ház Bajtársi Egyesület – már az 1930-as években együttműködött az egyébként heterogén nyilaskeresztes mozgalommal, ugyanakkor bizonyos fokú távolságot is tartott a magyar nemzetiszocialistáktól. Ki kell emelnünk azt is, hogy Meskó Zoltán, az első német mintát követő magyar nemzetiszocialista párt, az 1932-ben alapított Magyar Nemzeti Szocialista Földműves- és Munkáspárt vezetője Friedrich István 1919-es kormányában a földművelésügyi államtitkári pozíciót töltötte be, ezért a két politikus régről és jól ismerte egymást.²⁴³ A Keresztény Nemzeti Ellenzék és a MNSzFMP között kölcsönös tagatlépések is megfigyelhetők voltak, majd a Meskó Zoltán pártjából kilépő dr. Majláth Ferenc nyilaskeresztes politikus titkokban felkereste Friedrichet és szoros együttműködést ajánlott neki, aki azonban mindezt visszautasította azzal az érveléssel, hogy az egyre inkább Szálasi Ferenc köré csoportosuló nyilaskeresztes mozgalom demagóg antiszemitizmust képvisel, és tagjait egyre gyakrabban tartóztatják le különböző erőszakos törvénysértések

²⁴² HU-ÁBTL-4.1. A-1047. Fehérház Bajtársi Egyesület, Anti-Bolsevista Comité.

²⁴³ SCHUTZBACH, i. m. 98.

miatt.²⁴⁴ A Keresztény Nemzeti Ellenzék és a nyilaskeresztes mozgalom között végül az 1930-as években csak kisebb, szimbolikusnak mondható együttműködési kísérletekre került sor, Friedrich István ugyanis alapvetően keresztény és legitimista politikusként erősen kiábrándult mind a német nemzetiszocializmusból, mind pedig annak magyar követőiből. Katolikus és legitimista pártja a radikális jobboldalon ódivatúnak, elavultnak számított, ezért nem is tudott a magyar szélsőjobboldal meghatározó erejének válni. Mint azt korábban már említettük, Friedrich István az 1939-es választáson már parlamenti képviselői mandátumot sem szerzett.²⁴⁵ Nem kizárható, ugyanakkor nem is bizonyítható, de erősen elképzelhető, hogy az FHBE, mint a kormánypárt lojális (látszat)ellenzéke, a Horthy-korszak mélyállamának része éppen a kormányzat határozott megbízásából, titkosszolgálati jelleggel kereste az együttműködési lehetőségeket a németbarát magyar nemzetiszocialista mozgalmakkal, tagjai pedig a radikális jobboldali szervezetekre jellemző átjárhatóságon, és személyes kapcsolataikon keresztül információt is gyűjtöttek a kormánnyal egyre nyíltabban konfrontálódó magyar nemzetiszocialista mozgalmakkal. Valószínűleg volt olyan időszaka a két világháború közötti magyar történelemnek, amikor más hasonló, többnyire formálisan egyesületi formában működő szervezethez hasonlóan az FHBE is kvázi-állami, pararendészeti-parakatonai

²⁴⁴ HU-MNL-OL-K 149-1934-6-11065. A Csendőrség Nyomozó Osztályparancsnokságának jelentése a szélsőjobboldali mozgalmakról, 1934. november 14.

²⁴⁵ SCHUTZBACH, i. m. 222–225.

szervezetként, egyfajta félhivatalos nemzetbiztonsági szolgálatként működött...

A Fehér Ház Bajtársi Egyesület formálisan a második világháború éve alatt is létezett és működött, azonban a magyar nagypolitikába a legitimista politikusoknak ekkor már végképp vajmi kevés beleszólásuk volt. Annyi bizonyos, hogy 1943. április 5-én a szervezet paramilitáris szárnya, a Rongyos Gárda Tagozat Dénesfay Dinich Győző vezetésével megkoszorúzta gróf Teleki Pál néhai miniszterelnök – Friedrich egykori párt- és eszmetársa – emlékművét, erről pedig a sajtó is beszámolt.²⁴⁶ 1944 januárjában egy hasonló megemlékezésre került sor az egyesület félkatonai szárnya részéről, melynek apropója a visszafoglalt Kárpátalján található munkácsi helyőrséget öt évvel korábban ért cseh támadás volt, és amelyet a korabeli filmhíradó ugyancsak dokumentált.²⁴⁷ Talán ez a megemlékezés volt az FHBE utolsó ismert, nyilvánosságot kapott politikai cselekedete. Bár elsősorban a marxista historiográfia révén elterjedt nézet, hogy a Fehér Ház Bajtársi Egyesület más jobboldali és radikális jobboldali szervezetekhez hasonlóan szerepet játszhatott a nyilaskeresztes hatalomátvételben, és 1944-ben támogatta Szálasi Ferenc németbarát bábkormányát, ám ez így mindenképpen leegyszerűsítés, amire vonatkozóan a nyilaskeresztes mozgalommal való nyilvánvaló, korábban ismerttetett személyi átfedések ellenére jelen tanulmány szerzője sem talált hiteles adatokat. Igazából részben éppen

²⁴⁶ SCHUTZBACH, i. m. 72.

²⁴⁷ Filmhíradók Online,

<https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=5599>. Letöltés ideje: 2022. 03. 11.

az ellenkezője igaz, hiszen Dénesfay Dinich Győzöt, az FHBE félkatonai szárnyának vezetőjét a megszálló németek 1944 májusában letartóztatták és meggyanúsították, hogy a Rongyos Gárdából németellenes irreguláris katonai alakulatot szervez.²⁴⁸ Az egykori rettegett különítményes katonatiszt és nyugat-magyarországi felkelő ugyan kétségtelenül szélsőjobboldali és antiszemita nézeteket vallott, ugyanakkor a nemzetiszocialista németekkel és magyar követőikkel, a nyilaskeresztesekkel sem igen szimpatizált.²⁴⁹

Friedrich István már Magyarország 1944. márciusi német megszállása után nem sokkal, 1944 júniusában visszavonult a politikától. Az életének 1944 és 1951 közötti szakaszának adatai nem is túl ismertek a történettudomány számára. Annyi bizonyos, hogy az FHBE 1944-re, de tulajdonképpen már jóval korábban sem volt politikai tényezőnek tekinthető, nem is bizonyos, hogy ekkoriban szervezetként még egyáltalán működött. Bizonyos tagjai és vezetőségi tagjai, mint például Endre Zsigmond vagy Jaross Andor együttműködtek a németbarát nyilaskeresztes kormánnyal, mások passzivitásba vonultak, vagy épp ha tehették, elmenekültek az országból.

Noha a szervezet feltehetőleg már 1945-ben sem létezett, vagy legalábbis nem fejtett ki politikai aktivitást, Magyarország szovjet megszállása után a Fehér Ház Bajtársi Egyesületet jogi értelemben is utolérte a végzete. Az 1945. március 17-én publikált 529/1945. M. E. sz. rendelet összesen huszonöt, horthystának és fasisztának minősített

²⁴⁸ BARTHA, *Véres város*, 20.

²⁴⁹ Uo.

szervezetet, egyesületet és pártot oszlatott fel,²⁵⁰ és noha az FHBE ezek között nem volt nevesítve, a jogszabály kétségtelenül vonatkozott rá. Az 1947. évi XXII. törvény az országgyűlési választásokról viszont már az FHBE-t is név szerint említette, mint feloszlatott ellenforradalmi szervezetet, egyúttal kimondta, hogy egykori vezetői az 1947-es országgyűlési választáson nem indulhatnak.²⁵¹

Bár a Fehér Ház Bajtársi Egyesület nagyjából következetes legitimizmusa miatt eleve nem tartozott a Horthy-korszak király nélküli királyságának legbefolyásosabb radikális jobboldali szervezetei közé, az ellenforradalmi rendszer kiépülésében játszott kétségtelen szerepe miatt emlékezetpolitikai jelentőségre tudott szert tenni, és a két világháború közötti politikai rendszer egyik legfontosabb szimbolikus emlékművének kezdeményezője és megvalósítója volt. Viszonyát a kormányhoz, a kormánypárthoz és a kormányzóhoz 1920 és 1944 között más ellenforradalmi gyökerű, jobboldali paramilitáris szervezetekhez hasonlóan hullámmódon írhatjuk le, azonban a vezetők jó személyes kapcsolatrendszerének, politikai beágyazottságának köszönhetően inkább a kormányzat lojális, semmint radikális ellenzékéhez tartozott, amelyet a kormányzat fel is használt a saját érdekei érvényesítésére, és olykor kvázi-állami szervezetként, a haderő rejtett/félhivatalos kiegészítő alakulataként működtette azt. Az 1930-as évek végére már sem nyíltan, sem titkosan működő al- és testvérszervezetei nem számítottak komoly

²⁵⁰ ZINNER Tibor, *Az egyesületek, pártok feloszlatása Budapesten 1945 és 1948 között* 1., *Politika-Tudomány*, 1987/4, 60–77.; Uő, *Az egyesületek, pártok feloszlatása Budapesten 1945 és 1948 között* 2., *Politika-Tudomány*, 1988/2, 76–88.

²⁵¹ 1947. évi XXII. törvény az országgyűlési választásokról.

politikai tényezőknél, a tevékenységük pedig feltehetőleg jórészt kimerült az 1919-es jobboldali ellenforradalomra való megemlékezésekhez kötődő reprezentációjában. 1945-ben, a második világháború végével aztán ez a legitimista radikális jobboldali szervezet is elmúlt, mint a korszak, amelyhez tartozott.

Az 1950-es években természetesen az FHBE-ről is keletkezett egy rövid politikai rendőri jelentés, amely más ilyen jellegű iratokhoz hasonlóan nagyjából a fent ismertetett történeti adatokat, illetve a kommunista politikai rendőrség Horthy-korszakbeli jobboldali szervezetekre vonatkoztatott sztereotípiáit tartalmazza, és ha tartalmaz is hiteles adatokat, kétségtelenül rendszerlegitimációs céllal született.²⁵²

A Fehér Ház Bajtársi Egyesület és vezetője, Friedrich István egykori miniszterelnök tragikus utóéletéhez tartozik az is, ahogyan Friedrich ellen az időközben megszilárduló kommunista diktatúra hatóságai eljárak. 1951-re ugyanis az idős politikus már elfeledtnek számított, de mint az talán közismert, júliusban Friedrich Istvánt mégis letartóztatták Grósz József kalocsai érsek koncepciójára perének egyik gyanúsítottjaként. A teljesen alaptalan, a katolikus egyházat lejáratni, ellehetetleníteni és behódolásra kényszeríteni hivatott vád szerint az egyházi vezető államellenes összeesküvést szőtt a kommunista kormányzat megdöntésére, az ily módon hatalomra kerülő új jobboldali kormányzat egyik lehetséges miniszterelnök-jelöltje pedig maga Friedrich István lett volna. 1951 augusztusában Friedrichet a Budapest Fővárosi

²⁵² HU-ÁBTL-4.1-A-2124. Volt horthysta titkos szervezetek – Fehér Ház Bajtársi Szövetség.

Törvényszék a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés kezdeményezésének és vezetésének vádjával meglehetősen gyorsan tizenöt évi szabadságvesztésre ítélte, amelyet szeptemberben a Legfelsőbb Bíróság is jogerőre emelt. Bár Friedrich István nem tartozott az ellenforradalmi rendszer legmakulátlanabb előéletű magyar politikusai közé, arra az igazságtalanságra, ahogyan a kommunista diktatúra immár idős és védtelen emberként kíméletlenül lesújtott rá, semmiképpen nem szolgált rá. Az egykori legitimista politikust és paramilitáris vezetőt az ítélelhirdetés után, 1951 augusztusában a váci börtönbe szállították, ahol megkezdte büntetésének letöltését, majd néhány hónap raboskodást követően, ugyanezen év november 25-én, 68 éves korában érte a halál.²⁵³

²⁵³ Lásd részletesebben: *A Grösz-per előkészítése, 1951*, forráskiad. Szabó Csaba, Budapest, Budapest Főváros Levéltára–Osiris Kiadó, 2001.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (HU- ÁBTL)

HU-ÁBTL-3.1.5. O-14850/103. Héjjas Iván Aurél.

HU-ÁBTL-4.1. A-686. Etelközi Szövetség.

HU-ÁBTL-4.1. A-650. Összefoglaló. Prónay-különítmény alakulása és tevékenysége 1919–1945.

HU-ÁBTL-4.1. A-687 Az 1919-es ellenforradalmi kormány által megalakított szervezetek (1947).

HU-ÁBTL-4.1. A-719. Zadravec István tábori püspök “Hét év a táborban” című naplója dokumentumokkal.

HU-ÁBTL-4.1. A-720/1 A Horthy-rendszer jobboldali szervezetei.

HU-ÁBTL-4.1. A-879 1919-es fehérterroristák anyaga.

HU-ÁBTL-4.1. A-881 Rongyos gárdisták, szabadcsapatok, különítményesek anyaga.

Bundesarchiv, Berlin (BArch)

BArch-R 1507/2129. Bajor sörpuccs.

BArch-R 1507/400. Organisation Escherich. Orgesch Orka.

BArch-R 707/142. A bajor-magyar kapcsolatokra vonatkozó iratok.

Budapest Főváros Levéltára, Budapest (HU-BFL)

HU-BFL-IV-1407-b-XI. üo.-151/1922. A Budapesti Főkapitányság főkapitányi jelentése Budapest székesfőváros tanácsának.

HU-BFL-VI-15-c-205/1945. A Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányság Államrendészeti Osztálya jelentése a Kettőskereszt Vérszövetség feloszlatott egyesület adatai tárgyában Budapest főváros főpolgármesteréhez, Budapest, 1945. december 03.

HU-BFL-VII-1-d-10935/1924. Keő-Kucsera István büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-8821/1920. Illy László és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Márffy József és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-11717/1923. Bedő József és Dula József büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-10559/1925. A Kovács testvérek büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-c-198/1940. Kiss Gábor Jenő pere.

HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Kmetty Károly büntetőpere.

HU-BFL-VII-18-d-1923-03/041. Apor Viktor és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-18-d-1923-03/0610. Ulain Ferenc és társai büntetőpere.

HU-BFL-VII-18-d-193/1926. Windischgrätz Lajos és társai pere.

HU-BFL-VII-101-c-fegyenc-I-8184. Márffy József fogolytörzskönyve.

HU-BFL-XXV-1-a-1945/778. Budaváry László büntetőpere.

HU-BFL-XXV-1-b-4587/1946. Márffy József igazolási eljárása.

HU-BFL-XXV-2-b-8311/1947. Dr. Minich József igazolási eljárása.

HU-BFL-XXV-2-b-4767/1946. Kovarcz Emil népgyógyászati büntetőpere.

HU-BFL-VII-5-e-1949/20630. Héjjas Iván és társai népbírósi büntetőpere.

Hadtörténelmi Levéltár, Budapest (HU-HL)

HU-HL-VKF. A Magyar Királyi Honvéd Vezérkar Főnöke Levéltára, 1919–1945.

HU-HL-AKVI. Anyakönyvi lapok gyűjteménye.

Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára, Szeged (HU-MNL-CSML)

HU-MNL-CSML-XXV-8-5-d-NB-148/1945. Piroska János háborús és népellenes büntette.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest (HU-MNL-OL)

HU-MNL-OL-K 27. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1867–1944.

HU-MNL-OL-MOL-K 64-1920-2-60. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Megállapodás az elszakadt részeken folytatandó irredenta szervezéséről, 1920.

HU-MNL-OL-K 64-1920-41-515. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Előterjesztés a külügyminiszter részére az elcsatolt területeken megvalósítandó diverziós és terrorcselekményekről, 1920.

HU-MNL-OL-K 64-1921-41-187. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Feljegyzés az elcsatolt területeken folytatandó diverziós tevékenységről, 1921.

HU-MNL-OL-K-64-1921-41-199. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Schitler vezérkari alezredes feljegyzése a német és a magyar irredenta szervezetek közötti együttműködés tárgyában, 1921.

HU-MNL-OL-K-64-1921-41-221. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Jelentés a német ORKA és Orgesch irredenta szervezetekkel való tárgyalásról, 1921.

HU-MNL-OL-K 64-1923-41-81. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Masirevich Szilárd bécsi magyar követ számjeltávirata a külügyminiszter részére, melyben arról számol be, hogy Ludendorff német tábornok nála járt, és titkos tárgyalást kezdeményezett Siménfalvy ezredessel, mint a kormányzó bizalmi emberével, Bécs, 1923. február 6.

HU-MNL-OL-K 65 – Külügyminisztérium – Politikai osztály – „D” (defenzív) referatúra iratai.

HU-MNL-OL-K 67. Külügyminisztérium – Politikai hírszolgálati osztály.

HU-MNL-OL-K 149-1926-6-3473. Belügyminisztérium rezervált iratai – A Magyar Királyi Belügyminisztérium bizalmas körlevele a törvényhatóságoknak és a rendőrkapitányságoknak a Nemzeti Munkavédelmi Tartalék a megszünt Kettőskereszt Vérszövetséggel való kapcsolatba hozása tárgyában, Budapest, 1926. március 5.

HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250. Belügyminisztérium rezervált iratai – A titkos társaságok felfedése, 1926.

HU-MNL-OL-K 149-1924-1-2042. Belügyminisztérium rezervált iratai – Siménfalvy Tihamér vszkt. ezredes felterjesztése a Kormányzó Katonai Irodájához Károlyi

Mihály szabadkai tartózkodásáról, Budapest, 1924. október 1.

HU-MNL-OL-K 429-1926. 05. 07.–10. 14. A Magyar Távirati Iroda – Napi hírek – Frankper, 1926. május–október.

HU-MNL-OL-KS 274-f-11. cs.-44. őrzési egység. Jelentés az Etelközi Szövetségről.

HU-MNL-OL-K 429. Belügyminisztériumi levéltár – Kozma Miklós iratai.

HU-MNL-OL-P 1360. Magyar Országos Véderő Egylet.

HU-MNL-OL-P 2249-7. sorozat. Ébredő Magyarok Egyesülete.

HU-MNL-OL-P 2249-81. sorozat. Magyar Fajvédők Országos Szövetsége.

OSZK 1956-os intézet Oral History Archívuma, Budapest (1956-os Intézet OHA) (Ma: Veritas Történetkutató Intézet és Levéltár)

OSZK 1956-os Intézet OHA – 45. sz. 53. Mester Miklós – interjú. Készítette Gyurgyák János–Varga Tamás, 1986.

Politisches Archiv, Berlin, (PA)

PA-AA-(B)-R 30531-Bd. 1. Szigorúan titkos bizalmas jelentés Budapestről a a német–magyar jobboldali együttműködésről, 1923. augusztus 23.

PA-AA-(B)-R-30531-Bd. 1. Boltze német követségi titkár szigorúan bizalmas feljegyzése az Ulain-ügyéről, 1923. november 10.

PA-AA-(B)-R-30531-Bd. 1. A német külügyminisztérium átírata a közrendvédelmi felügyeletet ellátó birodalmi megbízottnak, 1923. november 14.

PA-AA-(B)-R 30531-Bd. 1. Welczeck budapesti német nagykövet jelentése a Külügyi Hivatalnak az Ulain-ügyről, 1924. január 26.

Szakirodalmi források

ABLONCZY Balázs, *Teleki Pál*, Budapest, Osiris Kiadó, 2005.

ABLONCZY Balázs, *A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések*, Múltunk, 2008/1, 29–56.

ABLONCZY Balázs, *Keletre, magyar! A magyar turanizmus története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2016.

ABLONCZY Balázs, *A miniszterelnök élete és halála. Teleki Pál (1879–1941)*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.

ÁDÁM T. István, *A nyugat-magyarországi felkelés története*, Külpolitika Kiadása, Budapest, 1935.

A Horthy-korszak Magyarországja jugoszláv szemmel. Délszláv levéltári források 1919–1941, forráskiad. HORNYÁK Árpád, Pécs–Bp., Kronosz Kiadó–MTA BTK Történettudományi Intézet, 2016.

A magyarországi zsidóság története, szerk. RÓNA Tamás–MEZEI Mónika, Budapest, Szent István Társulat, Budapest, 2018.

ANDAHÁZI SZEGHY Viktor, *Trianontól Bledig. A Magyar Királyi Honvédség szervezése és lehetőségei 1920–1938 között*, Hadtudomány, 2019/3, 15–23.

ANGYAL Béla, *Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből*, Fórum Intézet–Lilium Aurum Kiadó, Dunaszerdahely, 2002.

ARDAY Géza, *A Johannita Rend Magyar Tagozatának arcképei. Hálakötet 90 esztendőért*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2014.

A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról (1918–1934). I. kötet. Az 1920-as évek, forráskiad. NÉMETH István, Budapest, Magánkiadás, 2017.

A XX. század magyar beszédei, szerk. Vajda Barnabás, Budapest, Agave Kiadó, 2007.

Az Endre-Baky-Jaross-per, forráskiad. KARSAI László, MOLNÁR Judit, Budapest, Cserépfalvi Kiadó, 1994.

B. STENGE Csaba, *Fejezetek a Rongyos Gárda kárpátaljai bevetésének történetéből I. A salánki megadás*, Acta Academia Beregsiensis, 17. évfolyam, 2018, 39–66.

B. STENGE Csaba, *Magyar hadműveletek Kárpátalja visszacsatolása során, 1939. március. II. fázis (I. rész)*, Sereg Szemle, 2018/2, 106–114.

B. STENGE Csaba, *Magyar hadműveletek Kárpátalja visszacsatolása során, 1939. március. II. fázis (II. rész)*, Sereg Szemle, 2018/3–4, 121–129.

B. STENGE Csaba, *Fejezetek a Rongyos Gárda kárpátaljai bevetésének történetéből II. Térképhelyesbítő a „vízkereszt csatában”, 1939. január 6-án*, Limes, 2020/7, 43–58.

BABUCS Zoltán, *Újabb rés Trianon börtönfalán. A második nyugat-magyarországi felkelés kísérlete 1922-ben*, tanulmány a Magyarságkutató Intézet Honlapján, közzététel ideje: 2022. július 17. Letöltés ideje: 2022. augusztus 3.

BALLA Tibor, *A trianoni békediktátum és az önálló magyar haderő*, Honvédségi Szemle, 2020/3, 109–122.

BÁLINT BENCZÉDI Ferenc–ILLÉS László–INOKAI Balázs–FOLCZ Tóbiás–FRANKO Mátyás–KÁLMÁN Szabolcs–LAJTOS János–MADAS Katalin–RÓNA Tamás–SZALAI Gábor, *Megemlékezés a MEVME-ről*, szerk. SCHWEIGHARDT Ottó, Tata, Vidékfejlesztési Minisztérium, 2017.

BARTHA Ákos, *Bajcsy-Zsilinszky Endre. Életút és utóélet*, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2020.

BARTHA Ákos, *Az utolsó csepp a pohárban. Soltra József rendőr meggyilkolása*, in *Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása. Rendészettörténeti Tanulmányok 2.*, szerk. Jámbor Orsolya Ilona, Tarján G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019, 28–44.

BARTHA Ákos–PÓCS Nándor–SZÉCSÉNYI András, *Egy bosszan „ébredő” túlélőművész. Zsabka Kálmán pályarajza (1897–1971) I. rész*, *Múltunk*, 2019/2, 138–180.

BARTHA Ákos, *Véres város. Fegyveres ellenállás Budapesten, 1944–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

BARTHA Ákos, *A magyar fajvédelem útjai a második világháború idején*, in *Trianon után. Politikai gondolkodás és történetírás*, szerk. HÓNICH Henrik, Budapest, Századvég Kiadó, 2022, 187–210.

BELLÉR Béla, *Az ellenforradalom nemzetiségi politikájának kialakulása*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1975.

BEREND T. Iván, *Magyarország gazdasága az első világháború után 1919–1929*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.

Bethlen István titkos iratai, forráskiad. SZINAI Miklós–SZÚCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1972.

BODÓ Béla, *The White Terror in Hungary. The Social World of Paramilitary Groups*, *Austrian History Yearbook*, 2011/42, 133–163.

BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*, 2000, 2010/10, 9–27.

BODÓ Béla, *Pál Prónay. Paramilitary Violence and Anti-Semitism in Hungary, 1919–1921*, *The Carl Beck Papers in Russian and East-European Studies*, No. 2101, Pittsburgh, University of Pittsburgh, 2011.

BODÓ Béla, *Favorites or Pariahs? The Fate of the Right-Wing Militia Men in Interwar Hungary*, *Austrian History Yearbook*, 2015/46, 327–359.

BODÓ Béla, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019.

BODÓ Béla, *A fehérterror*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2022.

BOROS Ferenc, *Magyar-csehszlovák kapcsolatok 1918-1921-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970.

BORSI-KÁLMÁN Béla, *Öt nemzedék, és ami előtte következik... A temesvári Levente-pör, 1919-1920*, Budapest, Noran Kiadó, 2006.

BORSI-KÁLMÁN Béla, *Ifj. Niamešny Mihály és a temesvári Levente-per, 1919–1920*, Budapest, Helikon Kiadó, 2010.

BORSI-KÁLMÁN Béla, *Kisfiúk a nagy viharban. A temesvári „Levente-pör” – az első román „irredenta per” története, 1919–1922*, Budapest, Kortárs Kiadó, 2020.

BOTLIK József, *A nyugat-magyarországi felkelés. 1921. augusztus 28.- október 4.*, Valóság, 2007/3, 24–47, illetve 2007/4, 39–58.

BOTLIK József, *Nyugat-Magyarország sorsa, 1918–1921*, Vasszilvagy, Magyar Nyugat Könyvkiadó, 2012.

BÖDÖK Gergely, *Vörös- és fehérterror Magyarországon, 1919–1921*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2018.

Csak szolgálati használatra!. Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez, 1919–1938, szerk. HETÉS Tibor, MORVA Tamásné, Budapest, Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, 1968.

CSAPLÁR-DEGOVICS Krisztián, *„Nekünk nincsenek gyarmataink és bódítási szándékaink”. Magyar részvétel a*

Monarchia gyarmatosítási törekvéseiben a Balkánon (1867–1914), Budapest, ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2022.

CSELÉNYI Zsuzsanna, *Az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) működése 1918-1920*, *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Historia* 1991/20, 51–67.

CSONKA Laura, *Nemzetközi és hazai fellépés a népbiztosok megkegyelmezése érdekében*, *Archívnet*, 2015/3.

<https://archivnet.hu/politika/nemzetkozi-es-hazai-fellep-es-a-nepbiztosok-megkegyelmezese-erdekeben.html>

CSUNDERLIK Péter, *Radikálisok, ateisták, szabadgondolkodók. A Galilei Kör története (1908–1919)*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2017.

DEMETER Gábor, *Kisállami törekvések és nagyhatalmi érdekek a Balkán-háborúk idején (1912–1913)*, Budapest, Hungarovox Kiadó, 2007.

DEMETER Gábor, *A két Balkán-háború hadtörténete (1912–1913)*, Debreceni, Kossuth Egyetemi Könyvkiadó, 2008.

DEMETER Gábor, *Diplomatic Struggle for Supremacy over the Balkan Peninsula 1878–1914*, Szófia, Institute for Historical Studies, Bulgarian Academy of Sciences, 2017.

DOBÁK Imre–REGÉNYI Kund, *Hírszerzési és Kémelhárítási Szabályzat – a két világháború között*, Nemzetbiztonsági Szemle, MMXV/I, 146–197.

Dokumentumok az 1918/19-es forradalmak Duna-Tisza közti történetéhez, szerk. ROMSICS Ignác, Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Levéltár, 1976.

DOMONKOS László, *A Héjjas-nyárfa árnyékában*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

DÓSA Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

DROZDY Győző, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007.

ERDÉLYI Péter, *Képviselőtestületi választások 1929-ben Csongrádon*, Múzeumi Kutatások Csongrád Megyében 2003, szerk. ERDÉLYI Péter–SZŰCS Judit, Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2002, 119–125.

ERDEŐS László, *A magyar honvédelem egy negyedszázada 1919-1944*, szerk. BABUCS Zoltán, Gödöllő, Attraktor Kiadó, 2007.

FÁBIÁN Máté, *Borbély-Maczkó Emil (1887–1945). Politikai életrajz*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskola, 2019.

FÁBIÁN Máté, *Egy fajvédő főispán. Borbély-Maczkó Emil (1887–1945)*, Budapest, Kronosz Kiadó–Magyar Történelmi Társulat, 2020.

FEGYÓ János, *Adalékok a szélsőjobboldal fokozódó szervezkedésének történetéhez a gazdasági világválság éveiben*, A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum Évkönyve, 1967–1968, 261–289.

Felderítő-szolgálati utasítás, 1872. Anleitung zum Kundschaftsdienste, 1872, forráskiad. BODA József–PARÁDI József–REGÉNYI Kund Miklós, ford. REGÉNYI Kund Miklós, Budapest, Szemere Bertalan Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság–Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, Budapest, 2014.

FIZIKER Róbert, *Habsburg kontra Hitler. Legitimisták az Anschluss ellen, az önálló Ausztriáért*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2010.

FODOR Miklós Zoltán, *Az Etelekőzi Szövetség története*, Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007/XXXI, 118–156.

FORGÁCS Balázs, *Gerillák, partizánok, felkelők. Az irreguláris hadviselés elméletének története – korunk kihívásai*, Budapest, HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Nonprofit Kft., 2020.

GARAMI Erika, *Az 1920-as évekbeli magyarországi frankhamisítás numizmatikai vonatkozásai*, Numizmatikai Közlöny, 2003-2004/CII–CIII, 65–71.

GERGELY Ernő–SCHÖNWALD Pál, *A Somogyi–Bacsó-gyilkosság*, Budapest, Kossuth Kiadó, 1978.

GERGELY Jenő, Gömbös Gyula. *Politikai pályakép*, Budapest, Vince Kiadó.

GELLÉRT Ádám, *Horthy Miklós és a politikai alapú büntetlenség. Gellért Ádám viszontválasza Máthé Áronnak*, Clio Intézet honlapja, 2020. 04. 13. <https://www.clioinstitute.hu/single-post/2020/04/13/Horthy-Mikl%C3%B3s-%C3%A9s-a-politikai-alap%C3%BA-b%C3%BCntetlens%C3%A9g-Gell%C3%A9rt-%C3%81d%C3%A1m- viszontv%C3%A1lasza-M%C3%A1th%C3%A9-%C3%81ronnak?fbclid=IwAR26NycbSt8AmGPiRp3EiM>

Vho3zmyH1Cnostt6nmqb3MePgyo1xwTtBK24 Letöltés
ideje: 2022. 04. 14.

GELLÉRT Ádám, Béla Bodó: *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921, (Mass Violence in Modern History 5.)*, Routledge, London–New York 2019. 333 oldal, Századok, 2020/4, 892–894.

Robert GERWARTH, *The Vanquished. Why the First World War Failed to End, 1917–1923*, Farrar, Straus and Girou, 2016.

Robert GERWARTH–John HORNE, *Paramilitarizmus az első világháború után*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erők Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017, 13–32.

Robert GERWARTH, *Harc a Vörös Szörnyeteggel. Ellenforradalmi erők Közép-Európa vereséget szenvedett államaiban*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erők Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017, 71 –92.

GOTTFRIED Barna, *Thuróczy István és a román király elleni merénylet*, Székelyföld, 2010/7, 79–101.

GOTTFRIED Barna–NAGY Szabolcs, *A Székely Hadosztály története*, Csíkszereda, Csíkszereda Kiadóhivatal, 2019.

G. SOÓS Katalin, *A nyugat-magyarországi kérdés 1918–1919*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.

G. SOÓS Katalin, *Magyar–bajor–osztrák titkos tárgyalások és együttműködés, 1920–1921*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, 1967/XVII, 3–43.

G. SOÓS Katalin, *Burgenland az európai politikában 1918–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1971.

GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012.

GULYÁS Martin, *Az 1945-ös csongrádi földosztás vesztesei*, Emlékeztető, 2016/1–2, 52–68.

GYURGYÁK János, *Magyar fajvédők*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.

Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017.

Hadtudományi Lexikon. Új kötet, főszerk. KRAJNCZ Zoltán, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019.

HATOS Pál, *Az elátkozott köztársaság. Az 1918-as összeomlás és forradalom története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.

HATOS Pál, *Rosszifűk világforradalma. Az 1919-es magyarországi tanácsköztársaság története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

HETÉNYI IMRE, *Amikor a rend őre voltam*, Budapest, Pantheon Kiadás, 1941.

HOLLÓSI GÁBOR, *Országgyűlési választási rendszer a Horthy-korszak Magyarorszáján*, Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás 2015/1, 115–133.

HOLLÓS ERVIN, *Rendőrség, csendőrség, Vékf2*, Budapest, Kossuth Kiadó, 1971.

HOLLÓS ERVIN–LAJTOS VERA, *Horthy Miklós, a fehérek vezére*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1985.

Horthy Miklós titkos iratai, forráskiad. SZINAI MIKLÓS, SZÚCS LÁSZLÓ, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1965.

HORTHY MIKLÓS, *Emlékirataim*, Budapest, Európa Kiadó, 1990.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. I. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon

1919–1921, forráskiad. KARSAI Elek, KUBITSCH Imre, NEMES Dezső, PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II. A fasiszta rendszer kiépítése Magyarországon 1921–1924, forráskiad. KARSAI Elek, NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. III. Az ellenforradalmi rendszer gazdasági helyzete és politikája Magyarországon 1924–1926, forráskiad. KARSAI Elek, NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. IV. Az ellenforradalmi rendszer külpolitikája 1927. január 1–1931. augusztus 24., forráskiad. KARSAI Elek, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1967.

Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez 2., szerk. HORVÁTH Ibolya–SOLT Pál–SZABÓ Győző–ZANATHY János–ZINNER Tibor, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1993.

JANKOVICH Arisztid, *A Nemzeti Hadsereg (1919)*, forráskiad. GYÖRGY Sándor, Budapest, Szülőföld Könyvkiadó–Trianon Múzeum, 2019.

Nigel H. JONES, *Hitler's Heralds. The Story of the Freikorps, 1918–1923*, Dorset, Barns and Noble, 1995.

KÁDÁR Gábor–VÁGI Zoltán, *Antiszemita atrocitások, gyilkosságok, pogromok a fehérterror időszakában*, ELTE Társadalmi Konfliktusok Kutatóintézete, 2010.

http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=138:antiszemita-atrocitasok-gyilkosságok-pogromok-a-feherterror-idszakaban-&catid=16:esetek

KÁDÁR LYNN Katalin, *Eckhardt Tibor amerikai évei, 1941–1972*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2006.

KÁNTÁS Balázs, *A bombamerényletek kora. Levéltári források a Horthy-korszak első éveinek politikai terrorizmusához, 1922–1924*, Budapest, OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár–Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2021.

<https://mek.oszk.hu/21800/21879/>

KÁNTÁS Balázs, *A Kettőskereszt Vérszövetség: Egy titkos irreguláris katonai szervezet tevékenysége az 1920-as évek Magyarorszáján. The Double Cross Blood Union: A Secret Irregular Military Formation and its Activity in Hungary During the 1920s*. Budapest, Line Design Kiadó, 2022.

KÁNTÁS Balázs, Héjjas Iván. *Vázlat egy magyar radikális jobboldali katonatiszt-politikus életrajzához és kapcsolatrendszeréhez*, Budapest, Hungarovox Kiadó, 2022.

KARSAI Elek, *Számjeltávirat valamennyi magyar királyi követségnek*, Budapest, Táncsics Kiadó, 1969.

KARSAI László, *Szálasi Ferenc. Politikai életrajz*, Budapest, Balassi Kiadó, 2016.

Janet KERÉKES, *Álarcosbál a Fehér Keresztben. A zsidó asszimiláció*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2018.

KERÉKES Lajos, *Olaszország, Magyarország és az osztrák Heimwehr-mozgalom*, Történelmi Szemle, 1961/2, 199–216.

KERÉKES Lajos, *Ausztria történelme 1918–1955*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.

KERÉKES Lajos, *Hitler-puccs a sörházban*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1976.

KEREPESZKI Róbert, *A politikai és társadalmi élet határán. A Társadalmi Egyesületek Szövetsége a Horthy-korszakban*, in „...nem leleplezni, hanem megismerni és megérteni”. *Tanulmányok a 60 éves Romsics Ignác tiszteletére*, szerk. GEBEI Sándor–IFJ. BERTÉNYI Iván–RAINER M. János, Eger, Esterházy Károly Főiskola, 373–388.

KEREPESZKI Róbert, *A Turul Szövetség 1919–1945. Egyetemi ifjúság és jobboldali radikalizmus a Horthy-korszakban*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012.

KEREPESZKI Róbert, *A Vitézi Rend, 1920–1945*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2013.

KEREPESZKI Róbert, *Darányi Kálmán. Pályakép, személyiség, korrajz*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2018.

David KING, *The Trial of Adolf Hitler. The Beer Hall Putsch and the Rise of the Nazi Germany*, London–New York, W. W. Norton and Company, 2017.

KOHN Sámuel, *Kohn Schwerin Götz bajai és bács megyei főrabbi. Élet- és korrajz (1760–1852)*, forráskiad. HICSIK Dóra–NAGYELA László Márk–RÓNA Tamás, Szabadka, Minerva Könyvképző (MILKO), 2019.

KOLONTÁRY Attila, *Alekszej von Lampe, Vrangél báró katonai képviselője Magyarországon*, Pécs, PTE BTK Történettudományi Intézet –Modernkori Oroszország és Szovjetunió Történeti Kutatócsoport, MOSZT-füzetek 1., 2015.

KOMORÓCZY Géza, *A zsidók története Magyarországon II. 1849-től a jelenkorig*, Pozsony, Kalligram, 2012.

KONOK Péter, *Az erőszak kérdései 1919–1920-ban. Vörösteror–fehérterror*, Múltunk, 2010/3, 72–91.

KÓRÓDI Máté, *Adattár a Magyar Nemzeti Hadsereg különítményes csoportjai és más fegyveres szervek által elkövetett gyilkosságokról, 1919. augusztus 3.–1921. október 23.*, Budapest, Clio Intézet, Clio Kötetek 2., 2020.

KOVÁCS Tamás, *Adalékok a Magyar Királyi Külügyminisztérium szerepéhez az államvédelemben és az államrendészetben*, Fons, 2008/1, 81–94.

KOVÁCS Tamás, *Az ellenforradalmi rendszer politikai rendészetének genezisé, 1919–1921*, Múltunk, 2009/2, 64–92, 75.

KOVÁCS Tamás, *Megfigyelés, internálás, deportálás. Az internálás és a toloncolás kérdésköre a két világháború között, különös tekintettel a II. világháború korára*, PhD-értekezés, Pécs, Pécsi Tudománytem Bölcsészettudományi Kar Interdiszciplináris Doktori Iskola, 2013.

KOVÁCS Tamás, *A Nemzeti Hadsereg és a tiszti különítmények*, in *Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása. Rendészet-történeti Tanulmányok 2.*, szerk. JÁMBOR Orsolya Ilona–TARJÁN G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019, 151–172.

KOVÁCS Tamás, *A Honvédelmi Minisztérium „T” Szerveinek létrejötte és működése, avagy elhárítás és kémkedés az I. világháború végétől a bethleni konszolidációig*, Budapest, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, 2020.

KOVÁCS Zoltán András, *Láday Istvánnak, a Szálasi-kormány belügyminisztériumi államtitkárának fogságban írott feljegyzései*, Lymbus, 2008/6, 321–355.

KOVÁCS M. Mária, *Liberalizmus, radikalizmus, antiszemitizmus. A magyar orvosi, ügyvédi és mérnöki kar politikája 1867 és 1945 között*, Budapest, Helikon Kiadó, 2001.

KÓSZEGVÁRI Tíbor, *Diverzció*, Zrínyi Katonai Kiadó, 1984.

KRISTÓ NAGY István, *A nyilasok*, Budapest, Ezredvég Alapítvány, Z-füzetek 28., 1991.

John T. LAURIDSEN, *Nazism and the Radical Right in Austria, 1918–1934*, Koppenhága, The Royal Library–Museum Tusculanum Press, 2007.

L. NAGY Zsuzsa, *Szabadkőművesek*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988.

L. NAGY Zsuzsa, *Egy politikus polgár portréja. Rassay Károly*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2006.

Magyarország a második világháborúban. Lexikon A-Zs, főszerk. SIPOS Péter, Budapest, Petit Real Könyvkiadó–Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete–Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum–Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem–Magyar Hadtudományi Társaság, 1997.

Magyarországi politikai pártok lexikona, 1846-2010, főszerk. VIDA István, Budapest, Gondolat Kiadó, 2011.

Magyarország történeti kronológiája 3. 1848–1944, szerk. BENDA Kálmán, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1983.

Magyar pokol. A magyarországi fehérterror betiltott és üldözött kiadványok tükrében, szerk. MARKOVITS Györgyi, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1964.

MÁRKUS László, *Károlyi Gyula-kormány bel- és külpolitikája, Budapest*, Akadémiai Kiadó, 1968.

Megfigyelés alatt. Dokumentumok a borthysta titkosrendőrség működéséről 1920 –1944, forráskiad. BERÁNNÉ NEMES Éva, HOLLÓS Ervin, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977.

Paolo MORISI, *Hell in the Trenches. Austro-Hungarian Stormtroopers and Italian Arditi in the Great War*, Warwick, Helion and Company, 2018.

Jun NAKATA, *Der Grenz- und Landesschutz in der Weimarer Republik 1918–1933. Die geheime Aufrüstung und die deutsche Gesellschaft*, Rombach Verlag, Freiburg im Breisgau, 2002.

NÁNÁSI László, *A jogrend szolgálatában. Váry Albert élete és működése, 1875–1943*, Budapest, Magyarország Legfőbb Ügyészsége, 2015.

NÁNDORI Pál, *A hirtenbergi fegyverszállítás*, Hadtörténelmi Közlemények, 1968/4, 636–657.

NÁNDORI Pál, *A Marseilles-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

NEMES Dezső, *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.

NÉMETH István, *Magyarok és németek (1914–1934)*, Budapest, Magánkiadás, 2017.

NÉMETH István, *Császárságból diktatúrába. Németország a 20. század első felében*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017.

NÉMETH István, *A Wilhelmstrasse és Magyarország. Az 1920-as évek (1. rész)*, Valóság, 2017/6, 45–80.

NÉMETH István, *Német haditengerészeti és légügyi lépések a versailles-i békeszerződés kijátszására a weimari köztársaság (1919–1933) éveiben*, Acta Academiae Agriensis. Sectio Historiae, 2017/XLIV, 523–534.

OLASZ Lajos, *A kormányzóhelyettesi intézmény története, 1941–1944*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007.

OLASZ Lajos, *Tervek a Felvidék visszafoglalására 1920-ban*, Közép-Európai Közlemények, 2020/4, 89–114.

ORMOS Mária, *Hitler*, Budapest, T-Twins Kiadó, 1994.

ORMOS Mária, *Mussolinától Hitlerig*, in *Akik nyomot hagytak a 20. századon. Diktátorok – diktatúrák*, szerk. ERÉNYI TIBOR, Budapest, Napvilág Kiadó, 1997, 27–47.

ORMOS Mária, *Egy magyar médiavezér. Kozma Miklós*, Budapest, PolgArt Kiadó, 2001.

PAKSA Rudolf, *Szélsőjobboldali pártok és mozgalmak a Horthy-korszakban*, Kommentár, 2007/5, 68–75.

PAKSA Rudolf, *A magyar szélsőjobboldal története*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.

PAKSA Rudolf, *Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma. pártjai, politikusai, sajtója*, Budapest,

Osiris Kiadó–MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézet, 2013.

PAKSA Rudolf, *A numerus clausus, Gróf Bethlen István és kora*, szerk. NAGY Zsejke, Budapest, Osiris Kiadó, 2014, 137–157.

PAKSA Rudolf, *A fehérterror „logikája”. Események, olvasatok, kontextusok*, in *Terror 1918-1919. Forradalmárok, ellenforradalmárok, megzúllók*, szerk. MÜLLER Rolf, TAKÁCS Tibor, TULIPÁN Éva, Budapest, Jaffa Kiadó, 2019, 217–245.

PAKSY Zoltán, *Nyilas mozgalom Magyarországon 1932–1939*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2013.

PAPP István, *A magyar népi mozgalom története, 1920–1990*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2012.

PAPP István, *Szemek a láncban. Játzámák a magyar állambiztonság történetében*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015.

PAPP István, *Fehér Lajos. Egy népi kommunista pályaképe*, Budapest–Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Kronosz Kiadó, 2018.

PÁSZTOR Mihály, *A fehérterror néhány jelensége. Pest megye 1919–1920*, Budapest, Pest Megyei Levéltár, 1985.

PATAKI Ferenc, *Az ellenforradalom hadserege 1919–1921*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1973.

PELLE János, *Gázkamra a sörgyárban? Munkaszolgálatosok Kőszegen és orvosuk népbírósaági pere*, *Életünk*, 2017/1, 1–29.

PINTÉR István, *Ki volt Horthy Miklós?*, Budapest, Zrínyi Könyvkiadó, 1968.

PÓCS Nándor, *Varjúcsereg. Kovács Tivadar és a magyar fajvédelem láthatatlan útjai*, Budapest–Pécs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Kronosz Kiadó, 2022.

PORKOLÁB Imre, *Az aszimmetrikus hadviselés adaptációja. A tradicionális és irreguláris hadikultúrák összecsapásainak vizsgálata*, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020.

PÖLÖSKEI Ferenc, *Hungary After Two Revolutions 1919–1922*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980.

PRÓNAY Pál, *A határban a halál kaszája. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, forráskiad. PAMLÉNYI Ervin, SZABÓ Ágnes, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963.

PÜSKI Levente, *A Horthy-korszak szürke eminenciása. Károlyi Gyula (1871–1947)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2016.

PÜSKI Levente, *A Horthy-korszak politikai rendszere, in A Horthy-korszak vitatott kérdései*, Budapest, Kossuth Kiadó, 55–74.

RESPERGER István, *Die Risiken, Herausforderungen, und Bedrohungen. Die Rolle der Streitkräfte in den neuen bewaffneten Konflikten aus ungarischen Sicht*, Hamburg, Hamburg University of Applied Sciences, 2003.

RESPERGER István–KISS Álmos Péter–SOMKUTI Bálint, *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy batáással*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 2013.

RESPERGER István, *Stratégiák és fogalmak háborúja, az aszimmetrikus hadviselés hadtudományi megközelítése*, Hadtudomány, 2016/26, 37–50.

RESPERGER István, *A válságkezelés és a hibrid haviselés*, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018.

ROMSICS Ignác, *A Duna–Tisza köze hatalmi-politikai viszonyai 1918–19-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982.

ROMSICS Ignác, *A trianoni békeszerződés*, Budapest, Helikon Kiadó, 2015.

ROMSICS Ignác, *A Horthy-korszak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2017.

ROMSICS Ignác, *A nagy háború és az 1918–1919-es magyarországi forradalmak*, Helikon Kiadó, Budapest, 2018.

ROMSICS Ignác, *Bethlen István*, Budapest, Helikon Kiadó, 2019.

RÓNA Tamás, *Kecskemét zsinagógái és hívei*, 2005.

<https://www.or-zse.hu/resp/ronatamas-kecsekemet-mtud2005.htm>

RÓNA Tamás, *A kecskeméti zsinagóga és hívei*, in OR-ZSE Évkönyv 2004–2007, szerk. SCHÖNER Alfréd, Országos Rabikéző - Zsidó Egyetem–Gabbiano Print Kft., Budapest, 2008, 373–380.

RÓNA Tamás, *Judaizmus és közösségtörténet: Kecskemét rabbijainak működése történet-szociológiai aspektusból*, PhD-értekezés, Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem, 2010.

RÓNA Tamás–SCHINDLER Iván, *Schindler József szegedi főrabbi emlékezete*, Szeged, Szegedi Zsidó Hitközség dr. Birnfeld Sámuel Könyvtára, 2019.

RÓNA Tamás, *Judaizmus és közösségtörténet. Kecskemét rabbijainak működése történet-szociológiai megközelítésben*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

RÓNA Tamás, *Az örökös éjszakája. Válogatott zsidó vallástudományi tanulmányok*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

RÓNA Tamás, *Láss túl a falakon! Tamás Róna főrabbi válogatott tanításai, beszédei, előadásai*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

RÓNA Tamás, *A közösség szolgálatában. Kecskemét négy neves rabbijának pályarajza a dualizmustól a Kádár-korszakig*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

RÓNA Tamás, *Kiáltó folyam, avagy a hullámtörés analógiája. Róna Tamás főrabbi egybegyűjtött írásai*, Budapest, Magyarhoni Zsidó Imaegylet (ZSIMA), 2022.

Thomas L. SAKMYSTER, *Hungary's Admiral on Horseback. Miklós Horthy, 1918–1944*, Washington, Columbia University Press, 1994.

SCHUTZBACH Csaba, *Friedrich István. 100 éve történt az őszirózsás forradalom*, Veszprém, Magyar Vidék 56-os Szervezet Országos Központja, 2018.

SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, Tomus LVII, 1976, 3–60.

SHVOY Kálmán, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945, forráskiad* Pernecki Mihály Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983.

SIPOS Péter, *A konspiráció mítosza. Titkos szerveződések Magyarországon 1919–1944*, Beszélő, 1995/29–30.

SOMBOR-SCHWEINITZER József, *Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról, 1932–1943*, forráskiad. KOVÁCS Tamás, Budapest, Gondolat Kiadó, 2009.

SOÓS László, *A Nemzeti Munkavédelmi Szervezet létrehozása és tevékenységének első évei, 1921–1926*, Levéltári Szemle, 1979/1–2, 277–291.

SÓREGI Zoltán, *Egy felemás diverzánsakció. Szabadcsapatok Kárpátalján 1938 őszén*, Felderítő Szemle, 2009/4, 148–156.

SÓREGI Zoltán, *Adalékok a marseille-i merénylet*hez, Archívnet, 2013/4.

https://archivnet.hu/hadtortenet/adalekok_a_marseillei_merenylet_hatterehoz.html

SUBA János, *Karhatalmi formációk Magyarországon 1918–1920*, Rendvédelem-történeti Füzetek 2008/18, 131–142.

SUBA János, *A Nemzeti Hadsereg csendőralakulatai 1919–1921*, Közép-európai Közlemények, 2015/4, 47–60.

SUBA János, *Polgárórség szervezése 1919–1921*, Rendvédelem-történeti Füzetek, 2018/56, 131–144.

SZABÓ Ferenc SJ, *Probászka Ottokár élete és műve (1858–1927)*, Budapest, Szent István Társulat, 2007.

Szakmatörténeti szemelvények, forráskiad. BODA József–DOBÁK Imre–REGÉNYI Kund–SZILI László, Budapest, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2014.

SZAKÁLY Sándor, *A magyar katonai felső vezetés, 1938–1945*, Budapest, Ister Kiadó, 2001.

SZAKÁLY Sándor, *Homvédség és tisztikar 1919–1947*, Budapest, Ister Kiadó, 2002.

SZAKÁLY Sándor, *Napló, naplószerű emlékirat, emlékirat?. Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945 nyomán a naplóíró felelősségéről és a forráskritika fontosságáról*, in *Emlékirat és történelem*, szerk. HORVÁTH Jenő–PRITZ Pál. Budapest, 2012. Magyar Történelmi Társulat – Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság. 82–98.

SZAKÁLY Sándor, *Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása 1918–1922*, in *A XIX–XX. századi*

magyar állam nemzetbiztonsági testületei, szerk. BODA József–PARÁDI József, Budapest, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság–Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2014, 101–116.

SZAKÁLY Sándor, *A 2. vkf. osztály, Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéről, 1918–1945*, Budapest, Magyar Napló Kiadó–Veritas Történetkutató Intézet, 2015.

SZAKÁLY Sándor, *Az Evidenzbürotól az önálló magyar katonai hírszerzés megteremtéséig*, Felderítő Szemle, 2016/11, 64–74.

SZAKÁLY Sándor, *Talpra állás Trianon után. Interjúk, esszék, tanulmányok*, Budapest, Magyar Napló Könyvkiadó–Facultas Humán Gimnázium, 2021.

SZÁSZ László, *Bánffy Miklós. Az erdélyi szellem arisztokratája*, Budapest, Magyar Művészeti Akadémia, 2020.

SZÁVAI Ferenc, *Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásának következményei. Az államutódlás vitás kérdései*, Pécs, Pro Pannonia Kiadó, 2004.

SZEKÉR Nóra, *A Magyar Közösség története*, PhD-értekezés, Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2009.

SZEKÉR Nóra, *Titkos társaság. A Magyar Testvéri Közösség Története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2017.

SZERÉNYI Ildikó–VISZKET Zoltán, *Buzgó Mócsing, az igazi Trebitsch*, Archivnet, 2006/3.

http://www.archivnet.hu/kuriozumok/buzgo_mocsing_az_igazi_trebitsch.html

Dmitar TASIĆ, *Paramilitarism in the Balkans. Yugoslavia, Bulgaria, and Albania, 1917–1924*, Oxford, Oxford University Press, 2020.

David THOMAS, *The Importance of Commando Operations in Modern Warfare 1939–82*. *Journal of Contemporary History*, 1983/4, 689–717.

TÓTH Attila, *Piroska János élete és festészete*, Csongrád, Magánkiadás, 2009.

TÓTH Imre, *Egy polgári arisztokrata. Kánya Kálmán (1869–1945)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2016.

TÓTH Imre, *Két Anschluss között. Nyugat-Magyarország és Burgenland Wilsontól Hitlerig*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2020.

Tóth Imre, *Mítosz és valóság. Sopron bűsége a 20. századi (emlékezet)politikában*, *Világtörténet*, 2022/2, 345–360.

TÓTH Tibor, *A hungarista mozgalom emigrációtörténete az „Út és cél” és a „Hungarista Tájékoztató” című sajtótermékek tükrében*, Debrecen, Debrecen University Press, 2008.

TURBUCZ Dávid, *Horthy Miklós*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2011.

UJSZÁSZY István, *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*, forráskiad. HARASZTI György–KOVÁCS Zoltán András–SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Corvina Kiadó, 2007.

UJVÁRY Gábor, *„Egy európai formátumú államférfi”. Klebelsberg Kuno (1875-1932)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2014.

UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó–Országos Széchenyi Könyvtár, 2012.

Uğur Ümit ÜNGÖR, *Paramilitarism. Mass Violence in the Shadow of the State*, Oxford, Oxford University Press, 2020.

UNGVÁRY Krisztián, *Horthy Miklós. A kormányzó és felelőssége 1920–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2020.

VÁGI Zoltán, *Endre László. Fajvédelem és antiszemitizmus a közigazgatási gyakorlatban 1919–1944*, in *Tanulmányok a Holokausztról II.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2002, 81–154.

VARGA Krisztián, *Az 1945 előtti politikai rendőrség Wayand Tibor detektívfelügyelő önvallomásaiban*, *Betekintő*, 2009/1.
http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2009_1_varga_k.pdf

VARGA Krisztián, *Ellenség a baloldalon. Politikai rendőrség a Horthy-korszakban*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015.

VARGYAI Gyula, *A biatorbágyi merénylet. Merénylet a merénylet ellen*, Budapest, Hadtörténelmi Levéltár–Paktum Nyomdaipari Társaság, 2002.

VÁRY Albert, *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*, Vác, A Váci Királyi Országos Fegyintézet Könyomdaja, 1922.

VESZPRÉMY László Bernát, „*Ne hagyjátok őket elcipelni!*”. *Zadraveczi István és a holokauszt*, Sapientiana, 2016/1, 78–91.

VESZPRÉMY László Bernát, *1921. A Horthy-rendszer megszilárdulásának története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

VONYÓ József, *Jobboldali radikálisok Magyarországon 1919–1944. Tanulmányok, dokumentumok*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2012.

VONYÓ József, *Gömbös Gyula*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2014.

VONYÓ József, *Gömbös Gyula és a hatalom. Egy politikussá lett katonatiszt*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

Robert G. L. WAITE, *Vanguard of Nazism The Free Corps Movement In Post-War Germany 1918-1923*, New York, W. W. Norton and Company, 1969.

Bernard WASSERSTEIN, *Az igazi Trebitsch. Az átváltozóművész*, ford. MOLNÁR György, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2016.

WAYAND Tibor, *Önvallatás. Wayand Tibor fogságban írt visszaemlékezései, 1945–1946*, forráskiad. VARGA Krisztián, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Kronosz Kiadó, Budapest, 2019.

Thomas WIEDER, *Genre fasciste. Dans les années 1920, Adolf Hitler était surveillé par les services français. La fiche rédigée sur le futur Führer dort dans une armoire des Archives nationales*, Le Monde, 2009. november 20.

WINKLER László, *A Magyar Légiforgalmi Rt. története 1928-tól 1945-ig*, A Közlekedési Múzeum Évkönyve 1983–1984, 389–415.

ZADRAVECZ István, *Páter Zadravecsek titkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYI György, Kossuth Könyvkiadó, 1967.

ZAKAR József, *Fajvédők az 1920-as évek Magyarorszáján*, in *Tanulmányok a Holokausztról V.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2011, 52–111.

ZEIDLER Miklós, *A revíziós gondolat*, Pozsony, Kalligram, 2009.

ZEIDLER Miklós, *Külpolitika és revízió – Mindent vissza?*, in *A Horthy-korszak vitatott kérdései*, Budapest, Kossuth Kiadó, 175–196.

ZINNER Tibor, *Adatok a szélsőjobboldali egyesületek megalakulásának körülményeihez*, Történelmi Szemle, 1979/3-4, 562–576.

ZINNER Tibor, *Adatok az Ébredő Magyarok Egyesületének 1918. november–1920. március közötti történetéhez*, Budapest Főváros Levéltára Közleményei, 1978/1, 251–284.

ZINNER Tibor, *Az egyesületek, pártok feloszlatása Budapesten 1945 és 1948 között 1.*, Politika-Tudomány, 1987/4, 60–77.

ZINNER Tibor, *Az egyesületek, pártok feloszlataása Budapesten 1945 és 1948 között* 2., Politika-Tudomány, 1988/2, 76–88.

ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.

Mára köztudott hadtörténelmi tény, hogy az első világháború utáni forradalmak, majd a tanácsköztársaság összeomlása utáni polgárháborús időkben a szegedi ellenforradalmi kormányt támogató fegyveres erők országszerte követtek el súlyos atrocitásokat. Az első világháború frontjairól hazatért, itthon korábban soha nem látott politikai, társadalmi és gazdasági összeomlást megtapasztaló, túlfűtött nemzeti érzelmektől hajtott katonák kegyetlenkedéseit elsősorban a Prónay Pál alezredes, Ostenburg-Moravek Gyula őrnagy és Héjjas Iván tartalékos főhadnagy irreguláris katonai vezetők nevével fémjelezhető katonai erőszakhullám egyúttal a két világháború között működő, számos alkalommal újrászerveződő magyar irreguláris katonai alakulatok genezisének is tekinthető. 1920 és 1944 között az autoriter konzervatív kormányzattal folyamatos és ellentmondásos kapcsolatban állt egy olyan, elsősorban első világháborús veteránokból álló paramilitáris-parapolitikai hálózat, amelyet végig ambivalens viszony fűzött az államhoz, ám a magyar hadvezetés e változó személyi összetételű, bár visszavisszatérő veterán tagokból szerveződő irreguláris katonai alakulatokat céljai eléréséhez számos alkalommal felhasználta, és tette ezt elsősorban olyan katonai cselekmények során, amelyek a mai hadtudományi terminológiával leginkább az irreguláris hadviselés, aszimmetrikus hadviselés és különleges katonai művelet címkékkel jellemezhetők. E könyv célja, hogy legalább részben felvázolja a két világháború között működő irreguláris magyar katonai formációk szervezettörténetének körvonalait, ugyanis e kvázi-állami szervezetek története a reguláris honvédelőalakulatok történetével együtt a magyar hadtörténelem szerves, ám máig kevésbé ismert részét képezi.